

DET KONGELIGE ARBEIDS-
OG ADMINISTRASJONSDEPARTEMENT

St.prp. nr. 66

(2003–2004)

Om jordbruksoppgjøret 2004 – endringer i
statsbudsjettet for 2004 m.m.

Innhold

1	Grunnlaget for jordbruksforhandlingene i 2004	6	4.3	Industri og konkurranseforhold	25
1.1	St.meld. nr. 19 (1999-2000) Om norsk landbruk og matproduksjon og innstillingen fra Næringskomiteen	6	4.3.1	Forhold som påvirker konkurransesituasjonen	25
1.2	Regjeringens Sem-erklæring	7	4.3.2	Konkurransesituasjonen for næringsmiddelindustrien	27
1.3	Den økonomiske politikken	8	4.4	Matmangfold	27
2	Gjennomføringen av forhandlingene	9	5	Importvernet og internasjonale forhold	28
2.1	Jordbrukets krav	9	5.1	WTO Landbruksavtalen	28
2.2	Statens tilbud	9	5.2	WTO-forhandlingene	28
2.3	Det videre forløp av forhandlingene	9	5.3	MUL-import	31
3	Utviklingen i primærproduksjonen	11	5.3.1	Sikkerhetsmekanisme for korn, mel og kraftfôr	31
3.1	Innledning	11	5.4	Forholdet til EU/EUs landbrukspolitikk	31
3.2	Arealutviklingen	11	5.4.1	Innledning	31
3.3	Utviklingen i sysselsetting i jordbruket	11	5.4.2	Forhandlinger med EU	32
3.4	Strukturutvikling	12	5.4.3	Forhandlinger i regi av EFTA	32
3.5	Geografisk utvikling	12	6	Hovedtrekk i avtalen	33
3.6	Produksjons- og markedsutvikling	12	6.1	Innledning	33
3.7	Nærings- og bygdeutvikling	12	6.2	Fornyhet satsing på næringsutvikling – Landbruk pluss	33
3.7.1	LUF-midler innenfor Jordbruksavtalen	13	6.3	Grunnlagsmaterialet	34
3.7.2	LUF-midler utenfor Jordbruksavtalen f.o.m. 2004	14	6.3.1	Jordbruksfradraget	34
3.8	Likestilling og rekruttering	15	6.3.2	Grunnlagsmaterialet	34
3.9	Miljø	16	6.4	Rammen for avtalen	35
3.9.1	Miljøprogram, kommunalisering og miljøplan	16	6.4.1	Oppbygging av rammen	35
3.9.2	Overvåking	16	6.4.2	Endring i målpriser og råvarekostnader	36
3.9.3	Bærekraftig jordbruksproduksjon og produksjon av miljøgoder	16	6.5	Internasjonale forhold	36
3.10	Økologisk landbruk	18	6.6	Miljøvirkemidler	36
3.10.1	Utvikling i primærproduksjonen	18	6.7	Modernisering av bygdeutviklingsmidlene	37
3.10.2	Markedsutvikling for økologiske produkter	19	6.8	Strukturutvikling og organisasjonsformer	37
3.11	Kostnadsutviklingen	20	6.9	Andre hovedpunkter	38
3.12	Inntektsutviklingen	20	6.10	Fordeling på priser og tiltak	39
3.12.1	Lønnsutviklingen for andre grupper	22	7	Nærmere om viktige politikkområder	41
4	Utviklingen i foredlings- og omsetningsledd	24	7.1	Landbruk Pluss og utforming av virkemiddelprofil	41
4.1	Foredling og omsetning	24	7.1.1	Mål og retningslinjer for arbeidet med Landbruk Pluss	41
4.2	Prisutviklingen på matvarer	24	7.1.2	Virkemiddelprofil	42

7.2	Helhetlig strategi for næringsutvikling	42	7.9.4	Prisnotering	60
7.3	Landbrukets utviklingsfond (LUF) ..	43	7.9.5	Prisutjevningsordningen for melk ...	60
7.4	Endringer i bygdeutviklingsmidlene og rentestøtteordningen	44	7.9.6	Produksjonsnivå for melk	60
7.4.1	Hovedtrekk i forslaget:	45	7.9.7	Avvikling av jordbruksavtalens avsetning til skolemilkordningen	60
7.4.2	Næringsutvikling utenfor jordbruksavtalen	45	7.10	Kjøtt og egg	60
7.4.3	Næringsutvikling over jordbruksavtalen, Fylkesvise BU-midler	45	7.10.1	Markedsregulering for egg og fjørfekjøtt	61
7.4.4	Målformulering	46	7.10.2	Frakttilskudd kjøtt	61
7.4.5	Strategiutforming og tildeling	46	7.11	Frukt, grønt og potet	62
7.4.6	Forvaltningsmodell og ansvarsfordeling	46	7.12	Produksjonstilskudd	62
7.4.7	Forenkling av regelverk for de fylkesvise BU-midlene	47	7.13	Velferdsordningene	63
7.4.8	Investeringsprogram for melke- og storfekjøttproduksjon	47	7.13.1	Avløsning ved ferie og fritid	63
7.4.9	Øvrige tilskuddsordninger innenfor fylkesvise BU-midler	47	7.13.2	Avløsning ved sykdom m.m.	64
7.4.10	Satsinger utenfor jordbruksavtalen .	48	7.13.3	Landbruksvikar og administrasjonstilskudd til avløserlag	65
7.5	Styrket miljøinnsats gjennom etablering av et Nasjonalt miljøprogram	50	7.14	Andre politikkområder	65
7.5.1	Nasjonalt miljøprogram	50	7.14.1	Forenkling av sonegrenser for distriktstilskudd melk og kjøtt	65
7.5.2	Regionale miljøprogram	51	7.14.2	Kompetanse i landbruket	65
7.5.3	Kvalitetssystemer i landbruket	51	7.14.3	Planteforedling og oppformering	66
7.5.4	Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler	51	7.14.4	Veterinærreiser	66
7.5.5	Andre sentrale miljøvirkemiddel	52	7.14.5	Samordning av styrer for forskningsmidler	66
7.5.6	Roviltforvaltning	53	7.14.6	Tilskudd til pelsdyrfør	66
7.6	Økologisk jordbruk	53	8	Oversikt over postene på kapittel 1150 og 4150	67
7.6.1	Omleggings -, areal- og husdyrtilskudd	53	8.1	Budsjettmessige forhold kapittel 1150	67
7.6.2	Utviklingstiltak innen økologisk landbruk	53	8.1.1	Innledning	67
7.6.3	Forskning	54	8.1.2	Overførte beløp fra 2003 og omdisponering til engangsformål	67
7.7	En forbrukerrettet næringspolitikk .	54	8.1.3	Justert budsjett 2004	67
7.8	Korn, kraftfôr og mel	55	8.1.4	Budsjett 2005	67
7.8.1	Erfaringer fra kornsesongen 2003/2004	55	8.2	Nærmere om de enkelte poster på kap. 1150 og 4150	70
7.8.2	Opplegget for kornsesongen 2004/2005	56	8.2.1	Post 50 Fondsavsetninger	70
7.8.3	Melbasert næringsmiddelindustri	56	8.2.2	Post 70 Markedsregulering	70
7.9	Virkemiddelbruken i melkesektoren .	56	8.2.3	Post 73 Pristilskudd	71
7.9.1	Harmonisering av vilkår for ulike selskapsformer	56	8.2.4	Post 74 Direkte tilskudd	71
7.9.2	Målrettede virkemidler for geitholdet i Norge	58	8.2.5	Post 77 Utviklingstiltak	72
7.9.3	Markedsordningen for melk fra 01. januar 2004	59	8.2.6	Post 78 Velferdsordninger	72
			8.3	Kapittel 4150 Markedsordningen for korn	73
			Vedlegg		
			1	Jordbruksforhandlingene 2004 Sluttprotokoll fra forhandlingsmøte 15.05.04	75

DET KONGELIGE ARBEIDS-
OG ADMINISTRASJONSDEPARTEMENT

St.prp. nr. 66

(2003–2004)

Om jordbruksoppgjøret 2004 – endringer i statsbudsjettet for 2004 m.m.

*Tilråding fra Arbeids- og administrasjonsdepartementet av 28. mai 2004,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Bondevik II)*

Regjeringen legger med dette fram en proposisjon om jordbruksoppgjøret i 2004, med forslag om end-

rede bevilgninger på statsbudsjettet for 2004 og andre vedtak i forbindelse med oppgjøret.

1 Grunnlaget for jordbruksforhandlingene i 2004

1.1 St.meld. nr. 19 (1999-2000) Om norsk landbruk og matproduksjon og innstillingen fra Næringskomiteen

St.meld. nr. 19 (1999-2000) *Om norsk landbruk og matproduksjon* ble behandlet i Stortinget 09.05.2000. I Innst.S. nr. 167 slutter flertallet i Næringskomiteen seg til hovedpunktene i meldingen. Det legges til grunn at jordbruksoppjøret skal baseres på de mål og retningslinjer som er trukket opp for landbrukspolitikken gjennom Stortingets behandling av St.meld. nr. 19. Meldingen legger vekt på landbrukets samlede bidrag til samfunnsnytte på kort og lang sikt. Det er lagt vekt på en helhetlig politikk som omfatter hele verdikjeden og betydningen av økt forbrukerorientering av mat- og landbrukspolitikken. I komiteens merknader heter det bl.a.:

"Komiteen mener landbruket i tråd med samfunnets behov skal:

- produsere helsemessig trygg mat av høy kvalitet med bakgrunn i forbrukernes preferanser
- produsere andre varer og tjenester med utgangspunkt i næringens samlede ressurser
- produsere fellesgoder som livskraftige bygder, et bredt spekter av miljø- og kulturgoder, og sikre en langsiktig matforsyning.

Komiteen vil understreke at sumvirkningen av landbrukets ulike funksjoner representerer næringens totale samfunnsnytte, og legger til grunn at en attraktiv landbruksnæring og aktiv matproduksjon over hele landet er et viktig grunnlag for å få løst sentrale samfunnsoppgaver på en god måte.

Komiteen mener norsk jordbruk både på kort og lang sikt skal bidra til å sikre forbrukerne en stabil og god matforsyning. Jordbruket skal produsere for å dekke etterspørselen etter varer det er naturlig grunnlag for å produsere i Norge, innenfor de til enhver tid gjeldende handelspolitiske rammer. Produksjonsmengden må tilpasses slik at markedet balanse over tid. Maten skal produseres på en etisk akseptabel og økologisk og samfunnsmessig bærekraftig måte."

"Komiteen understreker at landbruket er en langsiktig næring. Derfor er komiteen enig i at løpende produksjon er en forutsetning for forsyningssikkerheten på lang sikt, sammen med et vern om jordressursene som bidrar til å bevare produksjonsgrunnlaget. Komiteen peker på at internasjonale rammevilkår for handel med jordbruksvarer må ta høyde for nasjonal politikk for en langsiktig forsyningssikkerhet."

"Komiteen vil peke på at en forbrukerorientering av matproduksjonen har flere sider. Virkemidler som bidrar til god matforsyning og trygge matvarer må fortsatt videreutvikles... Komiteen vil samtidig understreke at økt utvalg, et velfungerende marked og lavere matvarepriser er viktige elementer i en orientering mot forbrukerinteressene. Komiteen viser i den forbindelse til behovet for differensierte matpriser ut fra betalingsvilligheten til ulike kundegrupper for et differensiert produktspekter... Komiteen vil peke på betydningen av reell konkurranse både i næringsmiddelindustrien og i detaljhandelen."

"Komiteen legger til grunn at norsk landbruks bidrag til bosetting og sysselsetting i distriktene forutsetter livskraftige driftsenheter og attraktive arbeidsplasser i næringen... Komiteen ønsker å videreføre et desentralisert jordbruk med en variert bruksstruktur som alternativ til en mer industrialisert næring. Hensynet til dyrevern og dyrehelse må vektlegges når kravet om mer effektive driftsformer vurderes."

"Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, har også merket seg at Regjeringen likevel ser behov for en moderat utvikling i retning av større driftsenheter og at det i denne sammenheng vil være behov for å differensiere mellom produksjoner og mellom distrikter. Flertallet gir sin tilslutning til disse vurderingene. Strukturpolitikken i landbruket innebærer en avveining mellom flere hensyn. Ønsket om et landbruk med mange driftsenheter som gir et stort bidrag til bosetting og sysselsetting i distriktene forutsetter et variert arbeidsmarked med inntektsmuligheter utenom bruket. Dette må veies mot kostnadene knyttet til å ha små enheter og, både når det gjelder å sikre en tilfredsstillende inntektsutvikling, behovet for overføringer og

importbeskyttelse, samt utvikling i kostnadsnivå og konkurranseevne.”

Om hovedretningslinjene når det gjelder økonomiske og sosiale forhold heter det:

”Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, mener at gode inntektsmuligheter i landbruket er avgjørende for å sikre matsikkerhet og tilstrekkelig produksjon av trygg mat med høy kvalitet og produksjon av fellesgoder for samfunnet. Samtidig bidrar gode inntektsmuligheter til rimelig fordeling av inntekt og velferd i samfunnet.....

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, understreker at yrkesutøvere i landbruket er selvstendig næringsdrivende. Fortsatt vil næringens egen tilpasning ha avgjørende betydning for den faktiske inntektsutviklingen. Det er begrensninger i handlingsrommet for inntektsdannelsen framover. God utnytting av markedsmulighetene, økt mangfold, et balansert marked, strukturelle endringer og fornuftige kostnadstilpasninger vil i økende grad få betydning for at en slik inntektsutvikling kan oppnås...”

Om utformingen av de økonomiske tilskuddene heter det i Innst.S. nr. 167:

”Flertallet er enig i at det i framtida blir en hovedutfordring å utforme de økonomiske virkemidlene slik at samfunnsmålene oppnås mest mulig effektivt samtidig som vareproduksjonen tilpasses markedet.”

”Flertallet er enig i at det er nødvendig å omfordele jordbruksavtalens økonomiske virkemidler i retning av bruk som har ressursgrunnlag til å gi et viktig bidrag til sysselsetting og inntekt.”

”Flertallet viser til at det er klare stordriftsfordeler i melkeproduksjonen og mener virkemidlene samlet må stimulere til en moderat strukturutvikling for å sikre en tilfredsstillende inntektsutvikling for produsenter som har melkeproduksjon som et viktig bidrag til sysselsetting og inntekt.”

Næringskomiteens flertall forutsatte at behovet for å forenkle virkemiddelsystemet blir fulgt opp av forhandlingspartene. Flertallet var videre enig i at en slik forenkling ikke kan gjennomføres uten at det vil slå ulikt ut for enkeltbruk. Slike utslag må aksepteres for at en nødvendig forenkling skal kunne gjennomføres.

Videre ligger Stortingets behandling av de løpende jordbruksoppgjør til grunn for forhandlingene i 2004, som omtalt i kap. 2 og kap. 6.

1.2 Regjeringens Sem-erklæring

I Sem-erklæringen heter det at:

”Desentralisert landbruk med variert bruksstruktur er viktig både av beredskapshensyn og av hensyn til behovet for trygg mat. Landbruket spiller en vesentlig rolle for å sikre levende bygder og spredt bosetting. Eiendomsretten og råderetten over ressursgrunnlaget er sterkt forankret i jordbrukssamfunnet. Dette utgjør et viktig grunnlag for et livskraftig landbruk og langsiktig ressursforvaltning. Ressursene må forvaltes på en bærekraftig måte slik at det biologiske grunnlaget og miljøkvaliteter i kulturlandskapet sikres. Jordvernet er viktig for å hindre at dyrket mark går tapt. Samarbeidsregjeringen vil søke å sikre Norge fortsatt handlingsrom for en nasjonal landbrukspolitikk innenfor rammen av WTO og andre internasjonale avtaleverk. Både hensynet til handlingsrommet i landbrukspolitikken og behovet for bedre markedsbalanse nasjonalt tilsier en videre tilpassing til mer produksjonsnøytrale tilskuddsordninger. Samarbeidsregjeringen vil arbeide for et livskraftig landbruk som utnytter ny teknologi og nye markedsmuligheter og gir forbrukerne kvalitetsprodukter til konkurransedyktige priser. Forskjellen i matprisene i forhold til våre naboland bør reduseres.

Samarbeidsregjeringen vil:

- sikre rammevilkår som gir ny optimisme i landbruket. Økt forbrukerretting kan kombineres med fortsatt desentralisert landbruk med variert bruksstruktur. For å legge til rette for økte inntektsmuligheter for aktive utøvere og for å sikre den fremtidige rekrutteringen til landbruket skal det tas større hensyn til bruk hvor jordbruksproduksjonen utgjør et viktig bidrag til inntekten. Dette oppnås blant annet ved å sikre at også heltidsbonden får inntekter gjennom mer produksjonsnøytrale støtteordninger.
- sikre gode inntektsmuligheter fordi dette er avgjørende for å sikre matvaresikkerhet og tilstrekkelig produksjon av trygg mat med høy kvalitet.
- legge til rette for at aktive utøvere skal få en inntektsutvikling på linje med andre grupper i samfunnet.
- gi næringsutøverne i landbruket en mer selvstendig rolle. Det foretas en gjennomgang av skatte- og avgiftsreglene for landbruket. Inntektsfradraget (skattefradraget) føres videre.
- at importvernet fortsatt må sikre norsk landbruksproduksjon på viktige områder.
- sikre trygg mat til forbrukerne ved produksjon med helse- og miljøvennlige metoder og ved å ta hensyn til dyrenes velferd.

- opprinnelsesmerke matvarer og fremme tiltak for at økologiske produkter skal stå sentralt.
- forenkle dagens omfattende virkemiddel-system for å få et mer fleksibelt og mindre detaljert regelverk.
- bidra til at den forestående omorganiseringen av kontrollvirksomheten fører til styrket kontroll både med importert og norskprodusert mat, sikre kvalitet og hindre smitte og sykdom.
- forbedre vilkårene for samdrift i landbruket. Reglene må sikre at utøverne er aktive brukere.
- videreføre målene og de grunnleggende prinsippene for pris- og markedsregulering for jordbruksvarer. Dette innebærer at landbrukssamvirket fortsatt skal ha en sentral rolle i gjennomføringen av landbrukspolitikken. Samtidig må uavhengige aktører sikres rettfærdige rammebetingelser. Sentrale konkurransevilkår må fastsettes av Statens landbrukstilsyn eller et annet uavhengig organ.
- sette arealgrensene i konsesjonsloven til 20 dekar fulldyrket mark og 80 dekar annet areal.
- vurdere konsesjonsgrensene i svin-, egg- og kyllingproduksjon som er direkte relatert til størrelse med sikte på å bedre inntektsmuligheter og reduserte kostnader.
- videreføre forhandlingsinstituttet, men forenklinger i forhandlingsopplegget vurderes.”

1.3 Den økonomiske politikken

Det ligger an til at veksten i fastlandsøkonomien kan bli sterkere i inneværende og neste år enn lagt til grunn da Nasjonalbudsjettet 2004 ble lagt fram. Pengepolitikken gir sterke impulser til den økonomiske aktiviteten. Renten er redusert, og styrkingen av kronkursen gjennom 2002 er reversert. Utsiktene for den konkurranseutsatte delen av næringslivet er dermed bedret. Hensynet til konjunktursituasjonen og utsiktene for norsk økonomi framover tilsier nå at det vises betydelig tilbakeholdenhet i finanspolitikken. Ytterligere stimulanter fra finanspolitikken ville i den nåværende konjunktursituasjonen raskt kunne føre til forventninger om innstramming i pengepolitikken, slik at kronen styrker seg markert. Skulle dette skje, ville industrien og annen konkurranseutsatt virksomhet igjen bli satt i en meget vanskelig situasjon. Grunnlaget for vekst i sysselsettingen ville svekkes.

Utsiktene for *internasjonal økonomi* har bedret seg ytterligere. I USA og Japan tok den økono-

miske veksten seg klart opp mot slutten av fjoråret. Også i Storbritannia er veksttakten forholdsvis høy, mens utviklingen i enkelte store EU-land som Tyskland og Italia bidrar til å bremse veksten i euroområdet. Oppsvinget i amerikansk økonomi og sterk vekst i Kina og andre land i Asia ventes imidlertid å gi stimulanter til høyere vekst også i Kontinental-Europa framover. Samlet sett ventes BNP-veksten hos Norges handelspartnere å ta seg opp fra 1¼ pst. i fjor til 2½ pst. i år, om lag ¼ prosentpoeng høyere enn lagt til grunn i Nasjonalbudsjettet 2004.

En klart ekspansiv pengepolitikk har bidratt til at oppgangen i *norsk økonomi* har kommet raskere enn antatt da budsjettet for 2004 ble lagt fram i fjor høst. Lave renter stimulerer innenlandsk etterspørsel, og spesielt det private konsumet viser sterk vekst. Boligprisene har økt markert, og det er tegn til oppgang i boligbyggingen. En reduksjon av renteforskjellen overfor utlandet på drøyt 4 prosentpoeng siden desember 2002 har bidratt til at kronen har svekket seg mot andre lands valutaer. Sammen med sterkere vekst internasjonalt innebærer dette at utsiktene for de konkurranseutsatte næringene framstår som bedre enn for ett år siden. Dette gjenspeiles bl.a. i at veksten i eksporten av tradisjonelle varer og investeringene i fastlandsbedriftene for inneværende år er oppjustert i forhold til Nasjonalbudsjettet 2004.

BNP-veksten i Fastlands-Norge ventes å ta seg opp fra 0,7 pst. i fjor til vel 3 pst. i år. Sammenliknet med Nasjonalbudsjettet er anslaget for inneværende år oppjustert med vel ½ prosentpoeng.

Omslaget i fastlandsøkonomien reflekterer at svekkelsen av *arbeidsmarkedet* har stoppet opp. Antallet sysselsatte personer har vært relativt stabilt de siste tre kvartalene, etter en klar nedgang fram til 2. kvartal i fjor. Etter en markert økning gjennom første halvår i fjor, har arbeidsledigheten, målt ved AKU, gått ned fra 4,7 pst. i fjor sommer til 4,3 pst. i 1. kvartal i år. Det ventes fortsatt gradvis bedring i arbeidsmarkedet gjennom resten av 2004. Som gjennomsnitt for året anslås AKU-ledigheten til 4,3 pst.

Konsumprisveksten har vært svært lav så langt i år, og klart lavere enn anslått i Nasjonalbudsjettet 2004. Prisveksten er imidlertid ventet å ta seg opp etter hvert som effektene av den sterke kronkursen i 2002 på importprisutviklingen avtar. I tillegg vil det negative bidraget fra lavere elektrisitetspriser i år enn i fjor vinter uttømmes. Veksten i konsumprisene i alt er anslått til ½ pst. i år og 2 pst. neste år. Justert for avgiftsendringer og utenom energipriser (KPI-JAE), antas prisveksten å ta seg opp fra ¾ pst. i 2004 til 2¼ pst. i 2005.

2 Gjennomføringen av forhandlingene

Jordbrukets krav ble lagt fram 26. april. Statens tilbud ble lagt fram 4. mai. Den 15. mai ble Statens forhandlingsutvalg og Jordbrukets forhandlingsutvalg enige om jordbruksavtale for 2004-2005. Hovedtrekkene i avtalen er beskrevet i kap. 6. Forut for forhandlingene hadde partene i et forberedende møte 29. mars drøftet bl.a. fordeling av en ufordelt bevilgningsreduksjon. Reduksjonen var på 35 mill. kroner i forbindelse med midlertidig avvikling av el-avgiften og grunnvilkår for tildeling av produksjonstilskudd i jordbruket. Dette er omtalt i kap 7 og 8.

2.1 Jordbrukets krav

Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag la 26. april fram et felles krav som innebar økte inntektsmuligheter for jordbruket i form av et netto rammebehov på 300 mill. kroner. Kravet ble fordelt med 175 mill. kroner i økte bevilgninger på kap. 1150 og 125 mill. kroner i målprisøkninger. I tillegg hadde jordbruket disponert 144 mill. kroner i ledige midler på avtalen og foreslo enkelte endringer i skattesystemet utenfor avtalen, begrunnet i behovet for å stimulere ny næringsutvikling.

I oppbyggingen av rammen la jordbrukets forhandlingsutvalg stor vekt på merknaden fra flertallet i Næringskomiteen ved behandlingen av fjorårets oppgjør om at det er naturlig at jordbruket får beholde en vesentlig del av produktivitetsevinsten.

I fordelingen av kravet hadde jordbruket prioritert virkemidler som gir direkte inntektseffekt for den enkelte bonde. Storfekjøttproduksjonen var prioritert, både økonomisk og i virkemiddelutforming. Jordbruket krevde videre konkrete og målrettede tiltak for å legge forholdene til rette for næringsutvikling basert på gårdens ressurser; tilgang på kapital, fjerning av flaskehals, utmarksbasert næringsutvikling, inkl bioenergi, sikre grunn-eiernes rettigheter.

2.2 Statens tilbud

Statens tilbud ble lagt fram 4. mai. Tilbudet hadde en samlet ramme på -495 mill. kroner, inklusive disponering av 165 mill. kroner i ledige midler på avtalen. For øvrig var rammen fordelt med 150 mill. kroner i reduserte målpriser, og 510 mill. kroner i varig reduksjon i bevilgningsrammen.

Tilbudet prioriterte strukturtiltak og harmonisering av regelverket i melkeproduksjon mellom organisasjonsformer, næringsutvikling og modernisering av bygdeutviklingsmidlene, miljøtiltak og hensynet til næringsmiddelindustrien. Det ble bl.a. foreslått å utvikle aktivitetskravet for samdrifter og det tilhørende ekstra driftstilskuddet. Det ble foreslått å utvikle avstandskravet for samdrifter og beløpstaket i husdyrtilskuddet. Videre ble det foreslått å øke andelen melkekvoter som kan omsettes direkte mellom produsenter. Fordelingen av rammen hadde en profil tilsvarende den som har vært lagt til grunn ved de siste jordbruksavtalene.

2.3 Det videre forløp av forhandlingene

I møte mellom partene 6. mai meldte Jordbrukets forhandlingsutvalg i særskilt arbeidsdokument at staten måtte komme med avklaringer på to punkter, behandling av effektiviseringsgevinsten og strukturtiltakene for at forhandlinger kunne komme i gang. Statens forhandlingsutvalg la 6. mai fram et særskilt arbeidsdokument med sine vurderinger av disse spørsmålene. Deretter var det uformelle kontakter mellom partene.

Den 7. mai la Statistisk sentralbyrå fram forsinkede tall for arbeidsforbruket i jordbruket i 2003, samtidig som det ble konstatert feil i tellingen for 2001. Dette var tall som lå til grunn for Budsjett-nemnda for jordbruket sine beregninger og prognoser for arbeidsforbruket i jordbruket etter 1999. Budsjett-nemnda holdt ekstraordinært møte 11. mai og la samme dag fram reviderte tall for utviklingen i arbeidsforbruket. Tallene viste en klart mindre reduksjon i arbeidsforbruket fra 2000 enn det som har vært lagt til grunn de siste 2 årene. Partene var enige om at et hovedprinsipp i forhandlingene

er at en ikke reviderer Budsjettnemndas tallmateriale etter ordinær avgivelse. Likevel var partene også enige om at denne sakens spesielle karakter og omfang innebar at hovedprinsippet måtte fravikes denne gangen. Partene vurderte det nye tallmaterialet likt, og det var enighet om å legge dette til grunn i den videre prosessen.

På grunnlag av kontaktene mellom partene, og

det nye tallgrunnlaget, ble det startet formelle sonderinger fra 11. mai. Den 15. mai ble forhandlingene avsluttet gjennom en underskrevet sluttprotokoll, jf. trykt vedlegg. Styrene i Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Norges Bondelag meddelte i brev av henholdsvis 15. og 26. mai at de hadde godkjent avtalen. Avtaleteksten følger som utrykt vedlegg til proposisjonen.

3 Utviklingen i primærproduksjonen

3.1 Innledning

Dette kapitlet skal belyse utviklingen i jordbruket i forhold til de mål og retningslinjer Stortinget har trukket opp. Det vil ikke være mulig å avlese virkningene av den løpende politikken i utviklingen fra år til år, og virkningene av betydelige endringer i virkemiddelbruken vil først vise seg over tid. Videre vil det i de fleste sammenhenger ikke være mulig å vurdere utviklingen i relasjon til enkeltvirkemidler, men i forhold til den helhetlige virkemiddelbruken. Ved vurderingen av tallmaterialet må dette tas hensyn til. For mer utfyllende statistikk, vises det for øvrig til tallmaterialet fra Budsjettnemnda for jordbruket.

3.2 Arealutviklingen

I perioden 1989-1999 var det en økning i totalt jordbruksareal i drift på 4,3 pst. Denne utviklingen har nå flatet ut, og for perioden 1999-2003 er totalt jordbruksareal i drift estimert til å bli redusert med 0,2 pst., jf. tabell 3.1. Nedgangen i jordbruksarealet skyldes reduksjon i arealet med korn og olje-

vekster og spesielt andre åpen åker-vekster. Arealet med eng og beite har økt i samme periode, men likevel noe mindre enn tidligere år.

3.3 Utviklingen i sysselsetting i jordbruket

Statistisk sentralbyrå la fram forsinkede resultater fra arbeidsforbrukstelingen i jordbruket i 2003, etter at krav og tilbud var lagt fram i forhandlingene. Samtidig konstaterte byrået feil ved tellingen i 2001. De nye tallene viser en klart mindre reduksjon i arbeidsforbruket etter 1999 enn det som partene har lagt til grunn de siste 2-3 årene. Basert på de nye tallene fra SSB reviderte Budsjettnemnda for jordbruket den 11. mai 2004 sin tallserie fra 1999 til 2003, og utarbeidet nye prognoser for arbeidsforbruket i jordbruket i 2004 og 2005. De reviderte tallene viser at antall årsverk i jordbruket i 2003 var 5 200 årsverk høyere enn tidligere anslått.

Etter de nye tallene sto jordbruket for 3,6 pst. av samlet sysselsetting i 2003, målt som årsverk i jordbruket relativt til sysselsatte normalårsverk. I tillegg leverer mange foretak varer og tjenester til

Tabell 3.1 Utviklingen i jordbruksareal fordelt på ulike vekster (1000 dekar)

År	1989	1995	1999	2001	2002	2003 ¹⁾	Endring 1999-2003
Korn og oljevekster	3530	3449	3345	3319	3320	3291	-1,6 %
Eng og beite	5480	5926	6388	6394	6552	6497	1,7 %
herav overflatedyrket	1095	1294	1511	1587	1635	1629	7,8 %
Andre vekster	946	809	649	599	593	569	-12,3 %
Jordbruksareal i drift i alt	9956	10184	10382	10312	10465	10357	-0,2 %

¹⁾ Foreløpige tall for 2003.

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket

Tabell 3.2 Antall bruk i drift og årsverk i 1000 stk. for landet 1979-2004

	1979	1989	1999	2001	2002	2003	2004 ¹⁾
Antall bruk i drift/jordbruksbedrifter	125,3	99,4	70,7	65,6	61,9	58,0	54,5
Antall årsverk	134,6	101,2	81,6	76,2	74,2	71,2	67,9

¹⁾ Budsjett

landbruket, og det er en omfattende virksomhet knyttet til foredling og omsetning av landbruksvarer. Tabell 3.2 viser utviklingen i antall jordbruksbedrifter i drift og antall årsverk siden 1979. På 90-tallet var den gjennomsnittlige nedgangen i sysselsettingen i jordbruket på 2 ½ pst. pr. år. Endringsraten fra 1999 til 2003 er nå beregnet til 3,7 pst. pr. år.

3.4 Strukturutvikling

Totalt antall jordbruksbedrifter¹ har gått ned fra 99 400 til 58 000 (-40 pst.) i perioden 1989 til 2003. Fra 1999 til 2003 ble antall jordbruksbedrifter redusert med 20 pst. og en stadig større andel har over 200 dekar. Fra og med 1999 har det også vært en reduksjon i antallet jordbruksbedrifter mellom 200 og 300 dekar. Gjennomsnittlig antall dekar per jordbruksbedrift på landsbasis har økt fra 100 dekar i 1989 til 178 dekar i 2003. Arealet på de jordbruksbedriftene som går ut av drift, overtas i hovedsak av andre jordbruksbedrifter ved salg eller utleie. Leid areal økte med 50 pst. i perioden 1979-2001 og var 3,2 mill. dekar i 2003.

Antall jordbruksbedrifter med melkeproduksjon er redusert med 19 pst. i perioden 1999 til 2003, og utgjorde i 2003 17 500 jordbruksbedrifter. I samme periode er antallet samdrifter i melkeproduksjonen mer en doblet. Ved utgangen av 2003 var antallet samdrifter 1 058 mot 432 i 1999. I 2003 var det 2 351 jordbruksbedrifter som deltok i samdrift, mot 922 i 1999.

Det har gjennomgående vært en sterk strukturutvikling i alle produksjoner de senere årene. For korn har gjennomsnittsarealet per jordbruksbedrift økt med 24 pst. fra 153 dekar i 1999 til 190 dekar i 2003. Gjennomsnittlig antall verpehøner pr. bruk har i samme periode økt med 38 pst., fra 783 til 1086. I 2003 var gjennomsnittlig besetningsstørrelse 39 for jordbruksbedrifter med purker, og har dermed økt med 32 pst. i perioden. Andelen kumelkprodusenter med kvote over 100 000 liter har økt fra 12 pst. i 1985 til 29 pst. i 2003. I tillegg har melkeytelsen pr. ku økt i 2003, og forventes også å øke i 2004.

I 2001 var det 26 800 driftsenheter som hadde landbrukstilknyttet tilleggsnæring utenom skogbruk. Dette utgjorde ca. 2 200 årsverk, og 47 pst. av driftsenhetene var lokalisert på Østlandet, 12 pst. i Agder og Rogaland, 19 pst. på Vestlandet, 15 pst. i Trøndelag og 7 pst. i Nord-Norge.

¹ Begrepet "driftsenhet" er fra i år byttet ut med "jordbruksbedrift". Når begrepet "bruk" benyttes i tabeller, betyr det mer presist jordbruksbedrift for årene 1999-2003 og driftsenhet for tidligere år.

3.5 Geografisk utvikling

I perioden 1989-2003 har reduksjonen i antall jordbruksbedrifter relativt sett vært størst på Østlandet og i Nord-Norge. I 2003 var 41 pst. av jordbruksbedriftene lokalisert på Østlandet, 9 pst. i Nord-Norge, 14 pst. i Agder/Rogaland, 14 pst. i Trøndelag, og 22 pst. på Vestlandet. Reduksjonen i jordbruksareal i drift har i hovedsak foregått på Østlandet. Arealet i Agder og Rogaland har økt i perioden, mens det har vært stabilt i de andre landsdelene. Dette må ses i sammenheng med reduksjonen i åpen åker arealene, som i stor grad er lokalisert på Østlandet, og en økning i eng- og beitearealene.

Den relative fordelingen av antall jordbruksbedrifter med ulike produksjoner mellom regioner har holdt seg forholdsvis stabil siden 1989. For korn har det vært en forskyvning fra Østlandet til Trøndelag. Også innen sau- og svineproduksjon har Østlandet hatt en sterkere reduksjon i antall driftsenheter enn landet for øvrig, mens Østlandet har fått en betydelig økt andel av grønnsaksproduksjonen.

Inndelt etter sentralitet har den prosentvise avgangen av jordbruksbedrifter i perioden 1989-2003 vært mindre i primærnæringskommuner enn i industri- og tjenesteytingskommuner.

3.6 Produksjons- og markedsutvikling

På slutten av 90-tallet påførte overproduksjon produsentene store inntektstap og bidro til uønskede samfunnsøkonomiske kostnader. Etter 2001 har markedet i langt større grad vært i balanse. Melkekvote ble økt med 1 pst. fra 2002 til 2003. Også for kjøtt er markedsbalansen vesentlig bedret, og det har delvis oppstått situasjoner med markedsunderskudd, spesielt for storfe.

Overproduksjonstapene har vært små de siste årene. Totalt brutto pristap for jordbruket inkluderer pristap i forhold til avtalepris og økt omsetningsavgift utover avgift ved markedsbalanse. Dette er beregnet til henholdsvis 41 mill. kroner i 2002, 7 mill. kroner i 2003 og 67 mill. kroner i 2004. Brutto pristap er beregnet til å bli størst for egg og sau/lam i 2004.

3.7 Nærings- og bygdeutvikling

Landbruksdepartementet har en rekke virkemidler for å bidra til næringsutvikling i landbruket. Noen forvaltes på sentralt nivå, andre fylkesvis eller lokalt i kommunene. Noen av ordningene vedtas i forbindelse med jordbruksforhandlingene, andre

Tabell 3.3 Oversikt over innvilgningsrammene næringsutvikling i 2003. Mill. kroner.

Ordning for næringsutvikling i landbruket	2003
Kompetansetiltak (KIL)	8,0
Kvalitetssystemer i landbruket (KSL)	22,5
Fylkesvise bygdeutviklingsmidler	286,0
Skogbruk (nærings- og miljøtiltak, landsdekkende tiltak)	103,0
Bioenergi	15,0
Sum innenfor jordbruksavtalen	434,5
Overføring til Samisk utviklingsfond (SUF)	2,0
Verdiskapingsprogram for matproduksjon	95,0
Konkurransestrategier for norsk mat (inkl. merkeordninger og off. strategier)	27,5
Sentrale bygdeutviklingsmidler	39,0
Tilskudd til Utviklingsfondet for skogbruket	3,4
Tilskudd verdiskapningstiltak i skogbruket	39,0
Sum utenfor jordbruksavtalen	205,9
Sum totalt til næringsutvikling	640,4

ikke. Tabell 3.3 gir en oversikt over ordninger som skal bidra til næringsutvikling i jord- og skogbruk.

I tillegg kommer bevilgning til rentestøtte i 2003 med en låneramme på 500 mill. kroner og rentestøtte på 5 prosentenheters reduksjon i avtalt rentenivå på opptatt lån. Avsnitt 3.7.1 og 3.7.2 omtaler noen av ordningene, fordelt på det som er innenfor og utenfor jordbruksavtalen.

3.7.1 LUF-midler innenfor Jordbruksavtalen

Kompetansetiltak (KIL)

Kompetanseutviklingsprogrammet i landbruket (KIL) har som hovedformål å bidra til nyskaping og videreutvikling av markedet for etter- og videreutdanning i landbruket, slik at kompetansenivået hos næringsutøveren innen primærlandbruk og annen virksomhet knyttet til gårdens ressursgrunnlag heves og dokumenteres for å nå de sektorpolitiske målsettingene. Søknadsmengden representerte i likhet med tidligere år også i 2003 et samlet søknadsbeløp på om lag tre ganger disponibel ramme. Om lag 15 av i alt 53 støttede prosjekter er i hovedsak rettet mot områder som inngår i målene for Landbruk Pluss.

KIL var opprinnelig et treårsprogram for 2001-2003. En midtveisgjennomgang ble gjennomført av FAFO og SNF før jordbruksforhandlingene i 2003. Rapporten konkluderte bl.a. med en anbefaling om at tiltaket videreføres utover den opprinnelige perioden, ved at opparbeidede erfaringer nyttes i en målrettet mobilisering innen noen prioriterte områder (i henhold til programnotat og retningslinjer)

som er lite dekket så langt. På prioriterte områder som er godt dekket, anbefales det en samordning av prosjekter snarere enn initiering av nye.

Kvalitetssystemer i landbruket (KSL)

KSL skal dokumentere overfor forbrukere, varemottakere og myndigheter hvordan matproduksjon foregår, samt bidra til forbedring av egen drift. Tilskuddet til KSL går til arbeidet med dette. Budsjett for KSL i 2003 var 22,5 mill. kroner. SLF har på oppdrag fra LD igangsatt en evaluering av KSL med ferdigstilling i 4. kvartal 2004. 40 000 bruk, ca. 80 pst., følger KSL i 2004.

Fylkesvise bygdeutviklingsmidler (BU-midlene)

BU-midlene skal bidra til å fremme lønnsom næringsutvikling på bygdene innen og i tilknytning til landbruket. Forvaltningen av de fylkesvise BU-midlene er delt mellom Fylkesmannens landbruksavdeling (FMLA) og Innovasjon Norge (IN) (t.o.m. 31. desember 2003 var dette Statens nærings- og distriktsutviklingsfond, SND). For 2003 fikk fylkene til sammen tildelt 286 mill. kroner i BU-midler ekskl. rentestøtte. Dette fordelte seg på 55 mill. kroner i midler til tilrettelegging, forvaltet av FMLA og 231 mill. kr i bedriftsrettede midler forvaltet av SND, herav 143 mill. kr til investeringsstøtte i tradisjonelt jord- og hagebruk.

Innovasjon Norge har rapportert over fylkenes bruk av bygdeutviklingsmidler for 2003. Det er kommet inn 3 437 søknader om bedriftsrettede midler til SND. 17 pst. av disse søknadene fikk

Tabell 3.4. Fylkesvise BU-midler i 2003 (ekskl. rentestøtte). Mill. kroner.

	Innvilgningsramme 2003	Innvilget 2003	Ansvar 01.01.04	Budsjett 2004
SND: Utviklingstiltak	88,0	101,7	150,3	88,0
SND: Tradisjonelt jordbruk	143,0	133,3	206,6	143,0
FMLA: Utvikling/tilrettelegging	55,0	68,4	98,0	55,0
Sum	286,0	303,4	454,9	286,0

avslag, men en del søknader blir stoppet før de blir registrert som avslag slik at avslagsprosenten i realiteten er noe høyere. FMLA har i 2003 innvilget BU-midler til 604 utrednings- og tilretteleggingstiltak (inkl. 11 onnebarnehager). Tabell 3.5 viser fordelingen av midler og tiltak på de ulike formål og hvor stor andel av tiltakene som er kvinnetiltak.

Av 2 951 bedriftsrettede tiltak er 767 registrert som kvinnetiltak. Dette utgjør 26 pst., en økning på 1 prosentpoeng fra 2002. Av disse midlene har kvinnelige søkere mottatt 23 pst., en økning på 2 prosentpoeng fra 2002. 16 pst. av midlene til tradisjonelt jord- og hagebruk har gått til kvinner.

Tiltak som fører til at flere næringsutøvere samarbeider er ett av resultatmålene. Det er registrert en markert økning både hva gjelder søknadsinnang og tilsagn for saker som gjelder samdrift. I 2003 er det gitt tilsagn til 365 samarbeidstiltak. Rapporten viser at 69 pst. av BU-midlene gikk til tiltak i kommuner innenfor det distriktpolitiske virkeområdet i 2003, om lag det samme som i 2002. Av midlene til tradisjonelt landbruk er tildelingen til kommuner med distriktpolitisk status 70 pst. I 2002 var tilsvarende andel 74 pst.

Investeringsstøtte til tradisjonelt jord- og hagebruk skal avpasses de nasjonale markedsforhol-

dene. I 2003 fikk 914 søkere innvilget tilskudd til tradisjonelt husdyrhold. I 324 saker (35 pst. av sakene) førte investeringene til økt produksjonsomfang. Dette er en markert økning siden 2002.

Utrednings- og tilretteleggingstiltak som forvaltes av FMLA omfatter tiltak som mobilisering, infrastruktur, lokalsamfunnstiltak, strukturtiltak, overrislingstiltak og utredninger. Denne tiltaksgruppen er vesentlig i forhold til ungdoms- og rekrutterings-tiltak.

Rentestøtte

Ordningen med BU-lån ble avvirket i 2002. F.o.m. 2003 ble denne erstattet med en rentestøtteordning. Innvilgningsrammen for 2003 på denne ordningen var 5 pst. rentestøtte på et lånebeløp på 500 mill. kroner beregnet ut fra serielån med 15 års avdrags- tid. Det ble gitt tilsagn på i alt 166,1 mill. kroner innenfor denne ordningen i 2003 og 0,4 mill. kroner kom til utbetaling i løpet av året.

3.7.2 LUF-midler utenfor Jordbruksavtalen f.o.m. 2004

Gjennom offentlige strategier satses det på pro-

Tabell 3.5 Fylkesvise BU-midler ekskl. rentestøtte. Fordeling av innvilging på ulike formål og kvinnetiltak i 2003.

Ordning	Antall tiltak	Innvilget Mill kr.	Andel av midlene i %	Kvinnetiltak % av tiltak
Utredning/tilrettelegging/onnebarnehager	604	59,1	20 %	7 %
Praktikantordning	144	9,3	3 %	25 %
Etablererstipend	350	28,3	10 %	57 %
Bedriftsutvikling	218	24,5	9 %	25 %
Investeringer, nye næringer	334	34,7	12 %	36 %
Investeringer, tradisjonelt landbruk	1097	127,4	44 %	21 %
Andre tiltak	81	5,9	2 %	2 %
Sum	2828	289,2	100 %	

filering av norsk mat nasjonalt og internasjonalt. Dette omfatter norsk mat på Internationale Grüne Woche og samarbeidet med Norges Kokkemesteres Landsforening og stiftelsen Ungt Entreprenørskap, herunder Stipend for unge kokker, matkurs i skoler og barnehager og etablering av ungdomsbedrifter.

Sentrale BU-midler

De sentrale BU-midlene nyttes til prosjektrettet virksomhet og tiltak av landsomfattende karakter. Midlene nyttes i hovedsak til kunnskapsutviklingsprosjekter innen næringsutvikling. Et av prosjektene er markedssamarbeidet mellom landbruket og det tidligere Norges Turistråd som har pågått siden 1991. Formålet med samarbeidet er å bygge opp under den natur- og kulturbaserte reiselivsnæringen og bidra til å øke lønnsomheten i småskala reiselivsbedrifter i bygdene. I 2003 ble det brukt 10 mill. kroner fra sentrale BU-midler til samarbeidet.

Rammen for de sentrale BU-midlene var i 2003 på 39 mill. kroner. Av denne rammen var 34,7 mill. kroner avsatt til særskilte formål. I tillegg er det i 2003 bevilget 5,9 mill. kroner til ulike bedriftsovergrepene utviklingsprosjekter og 0,7 mill. kroner på konfliktforebyggende tiltak reindrift/jordbruk. Sentrale BU-midler er f.o.m. 2004 tatt ut av Jordbruksavtalen.

Skogbruk

Bevilgningene til skogbruk nyttes til et bredt spekter av næringstiltak. I hovedsak til skogkulturtiltak og vegbygging. En del av midlene nyttes til kurs og kompetansehevingstiltak rettet mot skogeiere og skogsarbeidere. I tillegg bevilges det midler til prosjektrettet virksomhet og tiltak gjennom Utviklingsfondet for skogbruket og Verdiskapingsprogrammet for bruk og foredling av trevirke (Treprogrammet)

Bioenergi

I satsingen på bioenergi legges det vekt på å øke tilbudet og bruken av bioenergi fra landbruket. Gjennom prosjektrettet virksomhet legges det til rette for at bioenergi skal skape inntekt og arbeidsplasser knyttet til landbruket, blant annet ved å utvikle landbruket som en aktør lengre ut i verdikjeden enn som råvareleverandør.

3.8 Likestilling og rekruttering

Andelen kvinnelige brukere har vært økende fra 1979 til 2001, men er blitt noe redusert de to siste årene. Denne utviklingen gjelder i alle fylker. Økningen har imidlertid vært veldig svak. Menn utgjør 87 pst. av personlige brukere, mens kvinner kun utgjør 13 pst., en endring fra hhv. 93 pst. og 7 pst. i 1979. Størst andel kvinner finner vi på mindre bruk.

Andelen kvinner som overtar landbrukseierdom har økt gradvis de siste årene. Av de som overtok gårdsbruk (med eller uten odel) i perioden 2001-2003 var 62 pst. menn, 37 pst. kvinner og 1 pst. upersonlige eiere. Andelen kvinner var høyest i Finnmark med 44 pst. og lavest i Nord-Trøndelag med 33 pst.

Trenden har hele tiden vært at det er en større andel kvinner blant de som overtar små bruk med odel enn blant de som overtar større driftsenheter med odel. Av alle gårdsbruk under 100 daa som ble overtatt i perioden 1995-99 ble 24 pst. overtatt av kvinner, mens bare 13 pst. av gårdsbruk over 500 daa ble overtatt av kvinner.

Kvinner som nye eiere av gårdsbruk er eldre enn menn som overtar gårdsbruk, men det er nødvendig å skille mellom eiere og aktive brukere. Kvinner som aktivt driver gård er gjennomgående litt yngre enn menn. Dette gjelder både for store og små bruk og i de fleste fylkene, ifølge Budsjett-nemnda. 36,5 pst. av nye kvinnelige eiere er over 60 år. Ut i fra aldersstatistikken ser det ut til at kvinner i mindre grad overtar gårdsbruk for selv å drive jordbruk over tid.

Når det gjelder fordeling mellom driftsformer er det størst andel kvinner blant bønder med sau og geit. Andelen er lavest blant produsenter som driver med melk og melk/kjøtt i kombinasjon. For de andre driftsformene er andelen kvinner noenlunde lik, ca. 10 pst.. Målt i absolutte tall er det flest kvinner som driver med sau, storfe/melk, samt korn og oljevekster. 17 pst. av de som driver jordbruksbedrifter med økologisk produksjon er kvinner. I jordbruket generelt er 13 pst. av de som driver jordbruksforetak kvinner.

Arbeidsforbruket i jordbruket er fortsatt avtakende både for kvinner og menn, men reduksjonen er sterkere for kvinner. Kvinner utfører nesten en firedel av arbeidet, mens andelen kvinnelige brukere er på 13 pst. Kvinnene utfører arbeid både som bruker, ektefelle eller samboer til brukeren, som familiemedlem eller annen hjelp.

Generelt er lang utdanning vanligere blant kvinner enn blant menn som eier eller driver gårdsbruk, og lang utdanning er vanligere jo større går-

den er for begge kjønn. Landbruksutdanning er vanligere blant de som driver større gårdsbruk. Menn dominerer når landbruksutdanning er høyeste utdanning i alle aldersgrupper. De unge kvinnene som har overtatt gård har et langt høyere utdanningsnivå enn menn, men de velger sjeldnere en lang landbruksutdanning.

Statistikk for pensjonsgivende inntekt i jordbruk, skog og fiske viser at menn har høyere inntekt enn kvinner, både når det gjelder primærnæring, lønnsinntekt og annen næring. Kvinners pensjonsgivende inntekt har de siste årene ligget på om lag to tredeler av mennenes. Kvinnene henter i større grad inntekten sin fra lønnsinntekter. De siste årene har andelen av inntekten fra primærnæringer blitt redusert noe for kvinner. Mens 29 pst. av mennene henter over halvparten av bruttoinntekten sin fra næringsinntekten, gjelder det samme kun for 14 prosent av kvinnene. Det er en langt større andel av mennene (35 pst.) som har næringsinntekt over 170 210 kroner enn tilsvarende andel blant kvinnene (19 pst.). Det er de med inntekt over 170 210 kroner som ville kunne utnytte et maksimalt inntektsfradrag fullt ut.

3.9 Miljø

Landbruksdepartementet la i 2001 fram en 4-årig handlingsplan for miljø som klargjør miljømålsettingene i landbrukssektoren og de tiltak som er tenkt iverksatt i denne fireårsperioden. Planen er et viktig styringsverktøy for satsingen på miljø i jordbruket.

3.9.1 Miljøprogram, kommunalisering og miljøplan

Arbeidet med både det nasjonale og de fylkesvise miljøprogram har startet opp. To fylker, Hedemark og Hordaland, skal være pilotfylker og de skal prøve ut nye miljøordninger i søknadsomgangen august 2004 med utbetaling i 2005. Alle andre fylker skal være ferdig til søknadsomgangen høsten 2005. Arbeidet med det nasjonale og de regionale miljøprogram er i rute.

Fra 2004 er ordningene Spesielle tiltak i landbrukets kulturlandskap (STILK), Investeringstøtte til miljøtiltak (IMT), Miljørettet omlegging i kornområder (MOMLE) og Områdetiltak tatt bort og erstattet med forskriften Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL). Bevilgningsmyndighet for ordningen er lagt til kommunene. Den nye SMIL-forskriften er mer overordnet enn de tidligere forskriftene. Dette innebærer at kommunene får muligheten til å

prioritere de miljøutfordringene de ser i sin kommune.

Miljøplan er nå et krav for alle som mottar produksjonstilskudd. Landbruksdepartementet har mottatt mange positive tilbakemeldinger på opplegget rundt innføringer av miljøplan. Statistikk for hvor mange søkere av produksjonstilskudd som ennå ikke har miljøplan vil ikke være klar før sommeren 2004.

3.9.2 Overvåking

Det er viktig å opparbeide god kunnskap om økologiske prosesser, miljøtilstand og om effekter og tiltak for best mulig virkemiddelutforming for å nå miljømålene i landbrukspolitikken. Jordbruket har to større overvåkingsprosjekter. De er Jordsmonns- overvåkningsprogrammet (JOVÅ) og overvåkingsprogrammet for jordbrukets kulturlandskap (3Q). Resultatene fra overvåkingsprogrammene vil inngå i den samlede resultatkontrollen for miljøarbeidet i jordbruket.

3.9.3 Bærekraftig jordbruksproduksjon og produksjon av miljøgoder

Tabell 3.6 gir en oversikt resultatene og innsatsen på et utvalg miljøområder som jordbruket berører.

Bærekraftig jordbruksproduksjon

Modellen for beregning av ammoniakkutslippene er revidert. Det viser seg at jordbrukets utslipp er lavere enn tidligere antatt. Ammoniakkutslippene fra jordbruket har vært nedadgående siden ca. 1996. Dette uten at det er har vært innført forpliktene tiltak rettet mot reduksjon av ammoniakkutslippene.

Ordningen endra jordarbeiding har tilnærmet lik oppslutning som i fjor. Det har vært en liten nedgang i fangvekstarealet. Det var ventet en viss nedgang i oppslutningen på grunn av vesentlig reduksjon i tilskuddssatsen til fangvekst. Tiltaket grasdekte vannveier øker fortsatt litt. Dette er vurdert til å være et svært effektivt tiltak.

Landbruksdepartementet vedtok handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidde (2004-2008) 16. februar 2004. Den vedtatte planen er i samsvar med forslaget framlagt av arbeidsgruppen (jf. kap. 7).

Landbruksdepartementet har med utbetalingen inneværende år totalt bevilget 10 mill. kroner til programmet ORIO (Organiske restprodukter - ressurser i omløp) og med dette innfridd sine

Tabell 3.6 Resultater av tiltak for å fremme bærekraftig jordbruksproduksjon og produksjon av miljøgoder.

Miljøområde	Status i 2003
Vern og bruk av biologisk mangfold	Jordbruksareal i drift: I underkant av 10,4 mill. daa. i 2003. Ca. 1 pst. reduksjon fra 2002. Spesielle kulturlandskapstilskudd (STILK): Antall daa med skjøtselsavtale for å ivareta biologisk mangfold har økt med ca. 40 pst. fra 2002 til ca. 64 000 daa i 2003. Bevaringsverdige husdyrraser: Det ble i 2003 gitt tilskudd til i overkant av 2 200 storfe av bevaringsverdige raser. Dette er omtrent på samme nivå som i 2002. Omdisponert dyrka og dyrkbar jord: Foreløpige tall fra SSB og SLF viser at ca. 19 000 daa er omdisponert i 2003. Dette er en nedgang i forhold til i 2002.
Friluftsliv/tilgjengelighet	Skjøtsel og opparbeiding av stier (STILK): Totalt er det gitt tilsagn på vedlikehold av ca. 800 km sti i 2003. Dette er en økning på nesten 60 pst. fra 2002.
Kulturlandskap, kulturmiljøer og kulturminner	Spesielle kulturlandskapstilskudd (STILK): Det er gitt tilsagn på istandsetting av ca. 90 000 daa gammel kulturmark (ca. 25 pst. økning fra 2002) og istandsetting av nesten 900 freda og verneverdige bygninger. Setre med melkeproduksjon: Det er i underkant av 2 300 mottakere av setertilskudd hvorav ca. 1 250 er enkeltsetre i 2003. Dette er en nedgang på 4 pst. fra 2002 for enkeltsetre.
Overgjødsling (erosjon og næringssalt-avrenning)	Reduksjon i avrenning av nitrogen (N) og fosfor (P) fra jordbruket til sårbart område i Nordsjøen er for 2002 beregnet til: N: 28 pst. i forhold til 1985 og P: 38 pst. i forhold til 1985. Dette er en forbedring i forhold til 2001 på 3 pst. for både N og P. Litt over 50 pst. av vårkornarealet var i stubb i 2003. Dette er omtrent det samme som i 2002. Fangvekstarealet har gått med fra 11 pst. av vårkornarealet i 2002 til 8 pst. for 2003.
Helse- og miljøfarlige kjemikalier	I løpet av perioden 1998-2002 er miljø- og helserisikoen ved bruk av plantevernmidler redusert med minst 25 pst.
Avfall og gjenvinning	Plastinnsamling: 6 500 tonn av ca. 8 800 tonn omsatt landbruksplast ble samlet inn i 2003. Dette er 74 pst. innsamling. Folie utgjør størsteparten av dette (5 700 tonn og innsamling har økt med 300 tonn siden 2002)
Klimaendringer, lokal luftforurensning og støy	Klimagassutslippene fra landbruket, som består av metan og lystgass, samt noe CO ₂ , var i 2002 ca. 8 pst. lavere enn i 1990 og ca. 1 pst. lavere enn året før. Nedgangen siden 1990 skyldes reduserte utslipp av lystgass og CO ₂ . Metanutslippene, som i hovedsak stammer fra husdyr, endret seg lite. Landbrukets utslipp av NH ₃ var i 2002 ca. 19 700 mill tonn. Dette er en økning på ca. 200 tonn i forhold til 1990. Totale norske utslipp var på 23 000 tonn i 2003, noe som tilsvarer taket for utslipp for 2010 i Gøteborgprotokollen.

finansielle forpliktelser overfor NORSAS (Norsk kompetansesenter for avfall og gjenvinning). I forbindelse med behandlingen av jordbruksoppkjøret 2003, jf. St.prp.nr. 70 (2002-2003), ble det for 2004 avsatt 2,2 mill. kroner i engangsmidler til ORIO over Landbruksdepartementets budsjett.

ORIO-programmet driver hoveddelen av sin virksomhet gjennom eksterne prosjekter. Totalt er det nå startet opp 57 større og mindre prosjekter

med støtte fra ORIO. 48 av disse er avsluttet, mens ni prosjekter går over i år 2004. Prosjektene som mottok støtte i 2003 var svært forskjellige med hensyn til omfang og varighet. Totalt budsjett for alle prosjektene er på 35,6 mill. kroner med en støtte på 15,6 mill. kroner fra ORIO-programmet.

Boks 3.1 Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler.

Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler ble evaluert i 2003. Evalueringgruppen konkluderte med at det har skjedd en risikoreduksjon på minst 25 pst. både for helse og for miljø i løpet av planperioden. Til tross for denne positive trenden, viser likevel resultatene fra overvåkingsprogrammene for næringsmidler og miljø at situasjonen ikke kan sies å være fullt ut tilfredsstillende. Videre viser resultater fra gjennomførte spørreundersøkelser at det er rom for forbedringer. Flere av tiltakene i handlingsplanen er avhengig av videreføring dersom

effekten skal opprettholdes. På denne bakgrunn anbefalte evalueringgruppen at det utarbeides en videreført handlingsplan for perioden 2004–2008.

Det er nedsatt en arbeidsgruppe med representanter fra avtalepartene som skal stå for den løpende evalueringen av tiltakene under den nye handlingsplanen. Arbeidsgruppen ble også tillagt ansvar for å ferdigstille endelig forslag til handlingsplan på bakgrunn av evalueringsgruppens forslag og mottatte høringsuttalelser.

Miljøgoder

Det er god søknadspågang på ordningene som er rettet mot å ivareta spesielle miljøverdier i jordbruket. Spesielt ser vi en økende interesse for tiltak som retter seg mot å bevare biologisk mangfold. Dette er tiltak som det har blitt fokusert spesielt på fra fylkesmannen de senere årene, og dette ser nå ut til å slå ut på søknadsomfanget og bevilgningene.

Det er en nedgang i antall setre som mottar setertilskudd i forhold til 2002. Dette henger hovedsakelig sammen med reduksjon i antall bruk med melkeproduksjon. Det ble i 2003 gitt tilskudd til 1 953 kyr og 282 okser av bevaringsverdige raser. Dette er omtrent på samme nivå som i 2002.

Genressursutvalget for kulturplanter, Genressursutvalget for skogstrær, Genressursutvalget for husdyr samt Norsk Genressursråd videreførte i 2003 arbeidet med forvaltningen av landbruksgenetiske ressurser i Norge i henhold til de respektive handlingsplaner.

Det ble i 2003 igangsatt og videreført prosjekter for i alt 6,3 mill. kroner innenfor genressursområdet. Genressursutvalgene og Genressursrådet har i 2003 satt økt fokus på forskning og informasjon gjennom informasjonshefter, seminarer og internett.

Det er lagt ned et stort arbeid innen kartlegging og dokumentasjon av plantearter med betydelige genressurser i Norge, som hittil ikke har vært tilstrekkelig kartlagt. Det er foretatt en gjennomgang av nasjonale klon- og plantesamlinger med sikte på å etablere en samlet strategi for plantebevaring. På husdyrsida har det også i 2003 blitt arbeidet med sikring av husdyrgenetisk materiale blant annet ved etablering av bevaringsbesetninger og gjennom utredning av andre mulige bevarings tiltak for truede husdyrraser. Genressursutvalget

for husdyr har fått utredet "Rapport om husdyravl og husdyrgenetiske ressurser i Norge" som norsk bidrag til FAO-utredningen om verdens husdyrgenetiske ressurser. For skogsgenetiske ressurser er det blant annet etablert en database som er tilgjengelig på Internett, og som viser verneområder for skog og treslagene i disse. Det er satt i gang aktiviteter for å kartlegge utbredelsen av utvalgte treslag ved hjelp av Landskogtakseringen og en styringsgruppe er etablert for å arbeide med å fremme bruken av norsk plantemateriale til landskaps- og hagebruksformål.

SSB sin statistikk over jordbruksareal i drift viser en svak nedgang i jordbruksarealet for 2003 i forhold til foregående år. Omdisponering av dyrka eller dyrkbar mark har gått noe ned i 2003 i forhold til tidligere år. Dette er positivt i forhold til en langsiktig bevaring av jord som en ressurs for framtidig matproduksjon.

3.10 Økologisk landbruk

Omfanget av det økologiske landbruket øker med en noe mer moderat vekst enn tidligere. Dette gjelder både på areal og markedssiden, men det er på markedssiden at utfordringene er størst.

3.10.1 Utvikling i primærproduksjonen

Ved utgangen av 2003 var 3,7 pst. av det totale jordbruksarealet økologisk eller under omlegging. Dette er en vekst på 17 pst. For å nå målsetningen må rundt 120 000 daa omlegges årlig i de resterende 6 år. Flere enkeltfylker har en vesentlig andel økologisk produksjon. I Sør-Trøndelag drives for eksempel 5,9 pst. av fylkets samlede jordbruksareal nå økologisk. Buskerud har i 2003 hatt

Tabell 3.7 Utviklingen av økologisk landbruk i 2003.

Utvikling fra utgangen av 2002 til utgangen av 2003	
Primærproduksjon	<p>Andel økologisk areal (inkl. karensareal) av totalt jordbruksareal har økt fra 3,2 pst i 2002 til 3,7 pst i 2003, tilsvarende en økning på ca. 56 329 daa. Totalt 381 789 daa drives økologisk eller er under omlegging. Antall økologiske driftsenheter har økt med 163 enheter til 2 466.</p> <p>Det har vært en økning i antall økologiske dyr av de fleste større dyreslag med unntak av sau. Storfé har hatt den største økningen med 22 pst. Antall høns og gris har økt med henholdsvis 21 og 8 pst. Antall sau er redusert med 36 pst. Økologisk kornareal (inkl. karensareal) har økt med 40 pst. og utgjør ca. 62 550 daa. Arealer til produksjon av økologiske poteter har hatt en svak nedgang. Arealer til økologisk grønnsaks- og fruktproduksjon (inkl. karensareal) har økt med henholdsvis 47 pst. og 2,5 pst. Arealer til økologisk grønnsaksproduksjon på friland utgjør ca. 2,3 pst. av totalt grønnsaksareal.</p>
Markedsutvikling	<p>Samlet økologisk melkeproduksjon utgjorde i 2003 1,4 pst. av total melkeproduksjon mot 1,2 pst. i 2002. Den økologiske lettmelken utgjør 2 pst. av lettmelkmarkedet, mens den økologiske rømmen utgjør 6 pst. av rømmesalget.</p> <p>Innveid mengde melk har økt med ca. 20 pst, til ca. 20,7 mill. liter. Mengden økologisk melk som når markedet, har gått ned med 662 200 liter (11 pst). 30 pst. av total økologisk melkeproduksjon når forbrukeren som økologisk produkt mot 40 pst. i 2002.</p> <p>Samlet økologisk kjøttproduksjon økte med 26 pst. til ca. 1 150 tonn. Tilførselen av storfe økte med 30 pst. og sau med 10 pst. Tilførselen av økologisk svinekjøtt er fremdeles lav, men har fra 2002-2003 økt vesentlig (200 pst.), til 57 tonn.</p> <p>Andelen av total økologisk kjøttproduksjon som når fram til forbruker som økologisk merket vare har gått ned fra 20 pst. til 14 pst.</p> <p>Den økologiske eggproduksjonen har økt med 30 pst. til totalt 448 400 kg. Andelen økologisk eggproduksjon som når markedet som økologisk, er på 80 pst. Det ble i 2002 startet salg av økologisk kylling. Verken Prior eller Nordgården hadde produksjon av økologisk kylling i 2003, men det har vært en viss produksjon fra småprodusenter.</p> <p>Pr. 15. februar 2004, er det totalt levert 4 900 tonn økologisk korn til møllene tilsvarende en økning på 125 pst.</p>

en prosentvis økning i økologisk/karensareal med hele 50 pst.

Det har vært vekst innenfor de fleste produksjoner. Det økologiske grønnsaksarealet har økt med 47 pst. Fremdeles er en stor andel av det økologiske frukt- og grønnsalget basert på import. Det ble i 2002 igangsatt et nasjonalt pilotprosjekt innen økologisk frukt- og bærproduksjon som man nå kan forvente seg resultater fra. I 2003 ble det også etablert et nasjonalt pilotprosjekt innen økologisk veksthusproduksjon. Videre er det etablert støtte til helkjedeavtaler for poteter og grøntvarer til produsenter og aktører i verdikjeden (foredlere og omsettere) som i fellesskap legger til rette for økt vareomsetning av norskprodusert økologisk frukt, bær, grønnsaker, kryddervekster og poteter.

Økologisk kornareal har økt med 40 pst. og levert mengde korn til mølle er fordoblet. Den

største andelen av kornet avregnes som fôrkorn, men omsetningen av økologisk korn til mat har også økt betydelig. Selv om den økologiske kornproduksjonen har økt betydelig, vil det være en utfordring å dekke behovet for økologisk mat- og fôrkorn når alt fôr i økologisk husdyrproduksjon skal være økologisk fra 2005.

Det har vært en økning av de fleste husdyrslag med unntak av sau, der vi har sett en nedgang, trolig som en konsekvens av utfordringer knyttet til regelverket for økologisk saueproduksjon.

3.10.2 Markedsutvikling for økologiske produkter

Markedsutviklingen for de fleste varer er ikke tilfredsstillende og utviklingen i markedet for økologiske produkter går saktere enn ønsket. Dette gjel-

der spesielt for melk og kjøtt der synkende andeler av den økologiske produksjonen når fram til forbruker som økologisk produkt.

Andelen innveid økologisk melk har økt. Antall liter økologisk melk som kommer ut i markedet har imidlertid gått ned og kun en tredjedel av den økologiske melken selges nå som økologisk vare. Også på kjøttiden har det vært en økning i tilførselen av økologisk kjøtt. Norsk Kjøttvirke ved Gilde lanserte høsten 2003 en rekke nye, ferskpakke kjøttprodukter i Oslomarkedet. Likevel har andelen økologisk kjøtt som når ut i markedet sunket fra 20 til 14 pst. Den beste balansen mellom produksjon og omsetning er innenfor den økologiske eggproduksjonen, der 80 pst. av produksjonen omsettes som økologisk vare.

I dagligvarehandelen har det gjennom 2003 blitt en viss konkurranse mellom ulike aktører når det gjelder utbud av økologiske varer, noe som har virket positivt på omsetningen. Større prosjekter rettet mot butikk, som f.eks. "Økobonde i butikk", har man også sett utslagsgivende resultater fra.

Nasjonale pilotprosjekter som omhandler storhusholdning, viser at storhusholdninger kan ha potensial til å være en vesentlig markedsaktør for økologisk produksjon. I løpet av 2003 har det særlig vært mye omtale av og interesse for de to prosjektene som går på økologisk mat i sykehus og økologisk mat til storkantiner.

3.11 Kostnadsutviklingen

På kostnadssiden er det i hovedsak kraftfôrkostnadene og i noen grad kapitalkostnadene som er direkte påvirket av jordbruksoppjøret. Tabell 3.8

viser kostnadsutviklingen i jordbrukssektoren i følge Budsjettnemnda for jordbruket. Kostnadsendringene inkluderer både volum- og prisendringer.

Fra 2002 til 2003 sank de totale kostnadene med 1,2 pst. Hovedårsaken til kostnadsreduksjonene var sterk reduksjon i kapitalkostnadene grunnet lavere realrente. Fra 2002 til 2004 falt realrentekostnadene med vel 800 mill. kroner.

Budsjettnemnda har budsjettert med en kostnadsreduksjon på 2,8 pst. i 2004. Driftskostnadene er budsjettert å synke med 2,9 pst. Dette skyldes først og fremst lavere strømpriser. Kapitalkostnadene er budsjettert til å synke med 2,8 pst., hovedsaklig på grunn av fortsatt reduksjon i realrente fra 2,5 til 2 pst. samt pga. reduksjon i kapitalslitet.

3.12 Inntektsutviklingen

For jordbrukere som selvstendig næringsdrivende er det flere forhold som påvirker inntektene det enkelte år. Utøverne har selv ansvaret for å utnytte de muligheter jordbruksoppjøret og markedet gir.

Inntektsutviklingen for jordbruket vurderes med utgangspunkt i normaliserte regnskaper i Totalkalkylen, avgitt fra Budsjettnemnda for jordbruket. Totalkalkylen omfatter inntekter fra tradisjonelt jord- og hagebruk og inkluderer strukturendringer. Inntekter, kostnader og arbeidsforbruk knyttet til skogbruk og en del tilleggsnæringer er ikke med, bortsett fra kjøreinntekter for utstyr som er kostnadsført i totalregnskapet. Totalkalkylens normaliserte regnskaper vil derfor ikke gi et fullstendig bilde av utviklingen i landbruksbefolkningens samlede inntektsforhold.

Tabell 3.8 Kostnadsutviklingen i jordbruket i flg. normaliserte regnskaper 2003. Mill. kroner og prosentvis endring.

Mill. kroner	1990	2002	2003	2004 ¹⁾
Driftskostnader	12 988	12 299	12 702	12 340
- herav kraftfôr	5 627	4 413	4 490	4 549
Kapitalkostnader ²⁾	6 665	6 707	6 075	5 908
Totale kostnader	19 653	19 006	18 777	18 248
Endring i prosent:			2003/2002	2004/2003
Driftskostnader			3,28 %	-2,9 %
- herav kraftfôr			1,74 %	1,3 %
Kapitalkostnader			-9,42 %	-2,8 %
Totale kostnader			-1,20 %	-2,8 %

¹⁾ Budsjett

²⁾ Kapitalslit, leasing og realrentekostnad.

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket

Revisjon av dataserier og beregningsprinsipper gjør at både beregnet inntektsnivå og inntektsutvikling kan variere mellom beregningsår. Totalkalkylen har dermed ikke samme presisjonsnivå som lønnsstatistikk og inntektsutviklingen bør vurderes over noe tid.

Figur 3.1 viser vederlag til arbeid og egenkapital pr. årsverk etter normaliserte regnskaper i Totalkalkylen. Totalkalkylen gjøres opp før skatt. Fra og med inntektsåret 2000 ble det innført et skattefradrag for jordbruket, og dette kommer ikke inn i Budsjettmyndens beregninger. Jordbruksfradraget ble utvidet i 2002 til et inntektsavhengig fradrag. Inntektsvirkningen av jordbruksfradraget er lagt til i figur 3.1 og tabell 3.9.

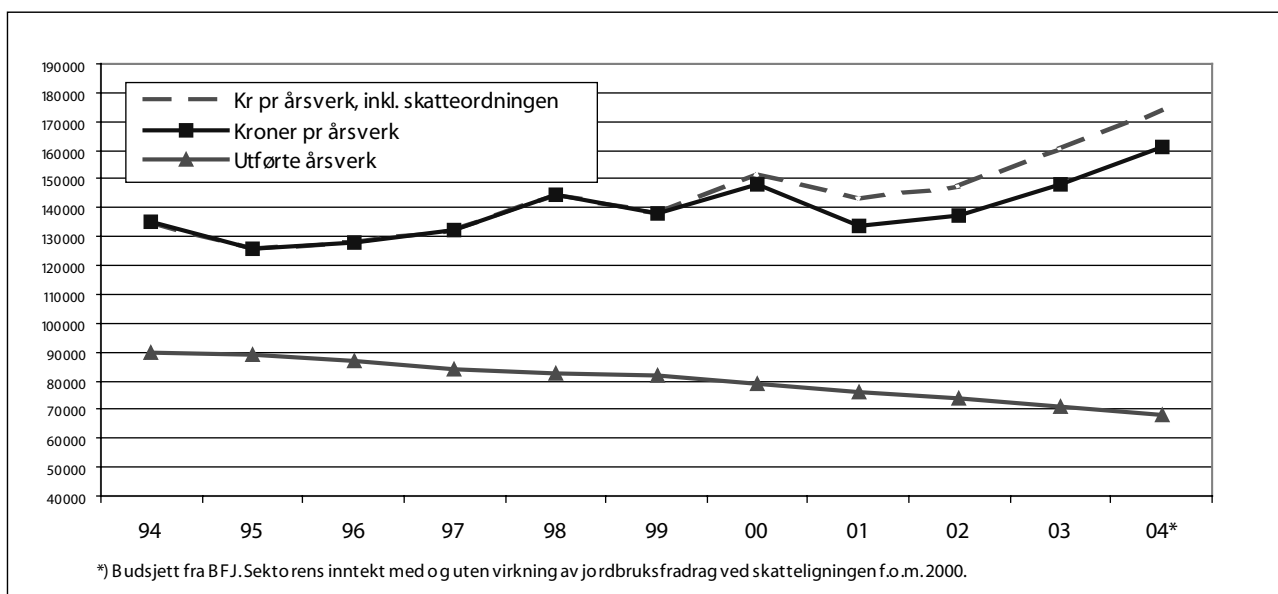
På grunn av variasjonen i inntektene i jordbruket mellom årene, vil beregning av den underliggende inntektsutviklingen være avhengig av hvilke år en tar utgangspunkt i. Både for siste 10-års- og 5-års periode har gjennomsnittlig årlig prosentvis inntektsøkning vært om lag 2 ¼ pst. Det er da tatt hensyn til de nye arbeidsforbrukstallene fra Statistisk sentralbyrå. Tallene for 2004 er prognosert inntekt i henhold til Totalkalkylen for jordbruket før avtale. Inkludert skatteordningen var inntektsøkningen i perioden fra 2002 til 2004 på om lag 18 pst. pr. årsverk. Sektorens samlede vederlag til arbeid og kapital er stabilt fra 2002 til 2004. Den relativt sterke beregnede inntektsveksten følger i all hovedsak av redusert realrente på lånt kapital og økt arbeidsproduktivitet.

Tabell 3.9 viser utviklingen i vederlag til arbeid og egenkapital de siste 2 årene og budsjettet utvikling for 2004 i følge Budsjettmynden for jordbruket.

Årsaken til svingningene er blant annet betydelig variasjon i realrenta og markedsbalansen. Prisstigningen har variert mellom 1,3 pst. i 2002 og 2,5 pst. i 2003. Den er prognosert til 1 pst. i 2004. Kombineret med en prognose på fortsatt rentereduksjon i 2004, forventes de totale kostnadene å gå noe ned. Videre prognoseres det en reduksjon i antall årsverk.

Budsjettmyndens Referansebruksberegninger viser en prognosert endring fra 2003 til 2004 for de ulike referansebrukene i intervallet pluss 1 800 kroner til pluss 24 000 kroner pr. årsverk. Årsaken til at inntektsøkningen i Referansebruksberegningene er mindre enn i Totalkalkylen, er bl.a. at kapitalslitet i Referansebruksberegningene beregnes ut fra historisk kost. Det oppstår dermed ingen prisstigningsgevinst på lånt kapital som følge av økt prisstigning i 2004, slik det gjør i Totalkalkylen hvor kapitalslitet beregnes prisnivåjustert. Videre blir nedgangen i arbeidsforbruket ikke fanget opp i samme grad i Referansebruksberegningene som i Totalkalkylen.

Budsjettmynden for jordbruket har på bakgrunn av driftsgranskingene beregnet årlig produktivitetssendring de siste 8 år, inkludert arbeidsforbruk, for hovedproduksjonene. Produktivitetssendringene i kroner pr. årsverk utgjør for korn minus 200 kroner, melk og storfeslakt 2 100 kroner, 8 400 kroner for korn/gris og 1 000 kroner for sau. Beregningene indikerer at den betydelige produktivetsframgangen vi har hatt i kornproduksjonen de senere årene har stoppet opp.

Figur 3.1 Antall bruk i drift, årsverk og inntekt i jordbruket i perioden 1994-2004.

Tabell 3.9 Utviklingen i vederlag til arbeid og egenkapital i flg. Budsjettnemndas normaliserte regnskaper

	2002	2003	2004	03/02 Prosent	04/03 Prosent
Sum inntekter, mill. kr.	29 182	29 347	29 203	0,6 %	-0,5 %
Sum kostnader, mill. kr.	19 005	18 777	18 249	-1,2 %	-2,8 %
Vederlag arbeid og egenkapital, mill. kr.	10 177	10 570	10 954	3,9 %	3,6 %
Opprettet antall årsverk	74 200	71 200	67 900	-4,0 %	-4,6 %
Kroner pr. årsverk	137 200	148 500	161 300	8,2 %	8,6 %
Verdi skatteordning, kr. pr. årsverk	9 900	11 600	12 500		
Totalt, kroner pr. årsverk	147 100	160 100	173 800	8,8 %	8,6 %

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket, inkl. korrigerte arbeidsforbrukstall av 11. mai 2005.

Overføringene til jordbruket

Netto overføringer i faste kroner var høyest i første halvdel av 1980-årene og er redusert fram til 1997. Budsjettoverføringene økte i perioden 1998-2000 når det er tatt hensyn til inntektsfradraget i jordbruksinntekt. Siden 2000 er overføringene redusert noe hvert år. Tall fra OECD viser at Norge sammen med Sveits, Korea, Japan og Island har den mest omfattende jordbruksstøtten blant OECD-landene.

OECDs PSE-analyser (Producer Support Estimate) viser næringsstøttens andel av jordbrukets samlede brutto inntekt. Beregningene omfatter både budsjettstøtte og virkning av importbeskyttelsen (skjermingsstøtte), dvs. forskjellen mellom verdensmarkedspris og norsk pris. Beregningene skal i prinsippet gi et totalmål for støtte, og omfatter også næringsspesifikke skatte- og avgiftslettelser. For Norges del er jordbruksfradrag i skatteligningen og avgiftsfritak på diesel eksempler på avgiftslettelser som inkluderes i beregningene. PSE-prosenten gir indikasjon på støttenivået. Den bør ikke brukes til nøyaktig sammenligning mellom land, fordi det er variasjon mellom land i hvor stor andel av jordbruksproduksjon og virkemidler som er inkludert. Støttenivået i Norge målt ved PSE-prosenten har endret seg lite de siste ti årene og var i 2002 på 71 pst. Dette innebærer at næringsstøtten overstiger samlet vederlag til arbeid og egenkapital. Endringer i PSE-prosenten kan skyldes både endringer i det interne støttenivået, valutakurser, og endringer i verdensmarkedspriser.

Norge er et av de land med størst andel produksjonsnøytral støtte i forhold til total støtte. Det siste tiåret har det skjedd en betydelig dreining i virkemiddelbruken fra pristilskudd til mer produksjonsnøytrale virkemidler både i Norge og andre land.

Dette har vært gjort bl.a. for å redusere tilskuddenes produksjonsdrivende effekt og for å redusere intensiteten i produksjonen. OECDs system for støtte målt i PSE kan ikke sammenliknes direkte med WTOs inndeling av internstøtte, bl.a. fordi WTO-beregningene benytter administrerte priser og verdensmarkedspriser fra 1986-88 til å beregne "skjermingsstøtten". "Skjermingsstøtten" i WTO-beregningene angir derfor ikke et lands aktuelle skjermingsstøtte. Når det gjelder Norges forpliktelser på internstøtte vises det til kap. 5.

CSE (Consumer Support Estimate) er et uttrykk for den implisitte skatt som pålegges forbrukerne som følge av landbrukspolitikken (negativ verdi fordi det er en overføring fra forbrukerne). Norges prosentvise CSE var i 2002 på -54 pst. I gjennomsnitt for OECD var CSE på -24 i 2002.

3.12.1 Lønnsutviklingen for andre grupper

Tabell 3.10 viser lønnsutviklingen fra 2002 til 2003, samt for perioden 1993-2003 for en del grupper. Inntektsutviklingen for selvstendige næringsdrivende er ikke tatt med. Det statistiske materialet er svakere for denne gruppen og vil normalt svinge mer enn for andre.

Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppjørene har i rapport av 31. mars 2004 beregnet lønnsoverhenget inn i 2003 for hovedgrupper av lønnstakere. Overhenget beskriver hvor mye lønnsnivået ved utløpet av et år ligger over gjennomsnittet for året. Det forteller dermed hvor stor lønnsveksten vil bli fra et år til det neste, dersom det ikke gis lønnstillegg eller foregår strukturendringer i det andre året. Beregningsutvalgets anslag for lønnsoverhenget inn i 2004 i en del områder ligger i området 0,2 til 2,5 pst. Gjennomsnittlig overheng for alle grupper anslås til vel 1 pst.

Tabell 3.10 Lønnsutviklingen i prosent for alle grupper og for to hovedgrupper av lønnstakere

	Gjennomsnitt per år 1993-2003	I alt 1993-2003	Vekst 2002-2003
Årslønn ¹⁾ alle grupper	4,5	55,5	4½ ⁵⁾
Årslønn ¹⁾ NHO-bedrifter i industrien, timelønnte og funksjonærer	4,5	55,4	4,0 ²⁾
Årslønn ¹⁾ offentlig forvaltning	4,5	54,6	5,1
Lønn ³⁾ pr. normalårsverk ⁴⁾	4,6	57,0	3,8

¹⁾ Den samlede lønn (ekskl. overtidsgodtgjørelse) en lønnstaker vil oppnå i løpet av et år, dersom vedkommende har utført et fullt normalt årsverk. Det forutsettes at det gis full lønn under ferie, sykefravær, permisjoner mv.

²⁾ For alle i industrien har veksten vært 4,4 pst.

³⁾ Lønn ekskl. arbeidsgiveravgift. Dette innebærer lønn inkl. overtidsgodtgjørelse, naturallønn og sosiale ytelser som lønnstakerne mottar.

⁴⁾ Summen av antall heltidsansatte og deltidsansatte omregnet til heltid (SSB).

⁵⁾ Anslag

Kilde: Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene og Statistisk sentralbyrå

4 Utviklingen i foredlings- og omsetningsledd

4.1 Foredling og omsetning

Foredling og omsetning av jordbruksvarer ligger i hovedsak utenfor jordbruksavtalens virkeområde. Markedsordninger og handelspolitiske rammebetingelser har stor betydning for næringsmiddelindustri og omsetning, og landbrukspolitikken må ha fokus på alle ledd i kjeden fra jord til bord. Foredlings- og omsetningsleddene er viktige både for sysselsetting og verdiskaping og for inntektsmulighetene i jordbruket. Regjeringen ønsker reell konkurranse i verdikjeden for å opprettholde produksjon og verdiskaping i Norge.

Store deler av næringsmiddelindustrien er basert på norsk råstoff, samtidig som den i økende grad er eksponert for internasjonal konkurranse. Hensynet til næringsmiddelindustriens utviklingsmuligheter, til forbrukerinteressene og til jordbrukets avsetningsgrunnlag gjør det viktig at industriens konkurranseevne styrkes.

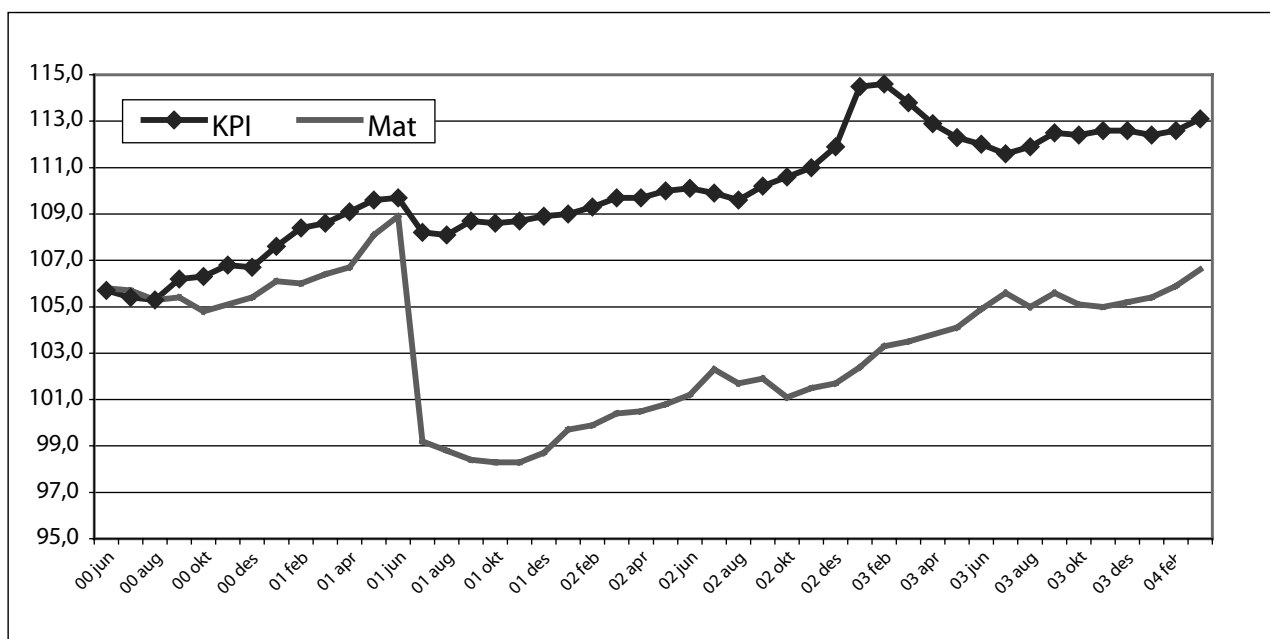
I følge NILF 2003 var omsetningen av nærings- og nytelsesmidler i dagligvare- og storhusholdningsmarkedet i 2001/2002 på 104 mrd. kroner (ekskl. mva). Av dette kom 51,4 mrd. kroner

fra omsetning av norskproduserte jordbruksvarer. Førstehåndsverdien av norskproduserte jordbruksråvarer var 13,9 mrd. kroner, hvorav eksportverdien var 0,7 mrd. kroner. Gjennomsnittlig verdipåslag til forbrukernivå, inkl moms, blir etter NILF dermed i underkant av 300 pst.

4.2 Prisutviklingen på matvarer

Prisene på matvarer steg klart mindre enn den generelle prisveksten gjennom 90-tallet. Fra 1. juli 2001 ble merverdiavgiften på matvarer redusert til 12 pst. fra 01.07.2001. Momsreduksjonen kom i all hovedsak forbrukerne til gode ved at matprisene ble redusert med ca. 9 pst. Reformen bidro dermed til tilsvarende reduksjon i prisforskjellene til nabolandene. Etter reformen, fra juli 2001 tom. mars 2004, har matprisene steget 3 prosentpoeng mer enn konsumprisindeksen.

Bl.a. i et grensehandelsperspektiv har relativ utvikling i matprisene i Norge i forhold til nabolandene betydning, jf. tabell 4.1. Tabell 4.1 viser prisutviklingen i 3 nordiske land fra august 2001 (rett

Figur 4.1 Konsumprisindeksen for mat og delindeksen for matvarer og alkoholfrie drikkevarer, iflg. Statistisk sentralbyrå. 1998=100.

Tabell 4.1 Prosent prisstigning i Norge, Sverige og Danmark fra august 2001 til t.o.m. mars 2004.

	Norge	Danmark	Sverige
Konsumprisindeksen i alt	4,6 %	5,8 %	4,4 %
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	7,9 %	2,4 %	3,2 %
Matvarer i alt	8,0 %	3,5 %	3,6 %
Brød og kornprodukter	10,2 %	6,7 %	2,9 %
Kjøtt	8,2 %	-3,2 %	-0,8 %
Fisk	5,8 %	2,4 %	10,0 %
Melk, ost og egg	10,2 %	5,7 %	7,4 %
Smør, olje og margarin	17,7 %	0,2 %	5,2 %
Frukt	-5,1 %	-2,9 %	3,4 %
Grønnsaker	9,3 %	12,0 %	5,0 %
Sukkervarer, marmelade, sjokolade mv	8,9 %	7,0 %	3,6 %
Andre matvarer	4,3 %	3,4 %	2,7 %
Alkoholfrie drikkevarer	7,2 %	-4,9 %	-0,3 %

Kilde: Statistisk sentralbyrå i respektive land.

etter merverdiavgiftsreformen) til og med mars 2004. Over denne perioden har matvareprisene steget om lag 4 ½ prosentpoeng mer i Norge enn i Danmark og Sverige. Økningen har vært sterkere i Norge på de fleste typer varer. På den andre siden har den sterke svekkingen av kronkursen redusert de økonomiske insentivene for grensehandel med 10-15 pst. avhengig av tidspunkt for sammenligning.

Grensehandelsutvalget anslo den handelsmotiverte grensehandelen til i størrelsesorden 3 mrd. kroner i 2002 og understreker at det hersker betydelig usikkerhet ved anslaget. SIFO gjennomførte i 2004 en spørreundersøkelse om grensehandel og konkluderte med at grensehandelen økte signifikant fra 1999 til 2003 målt som andelen av befolkningen som handlet, handlehyppighet og beløp. Den ble svakt redusert fra 2003 til 2004.

SIFO konkluderer også med at husholdningsinntekt og –størrelse ikke har betydning for grensehandelen, mens prisbevissthet og politisk partipreferanse har stor betydning. De prisbevisste sammenligner priser i Norge, men ikke når de kommer til Sverige. SIFO dokumenterer betydelig prisvariasjon både på typiske grensehandelsvarer og internasjonale merkevarer. I oktober 2002 var 50 typiske grensehandelsvarer (kjøtt, melkeprodukter, tobakk og alkohol) 48 pst. billigere på grensehandelsstedene enn i Norge. I februar 2004 var de samme varene 42 pst. billigere som følge av svekket krone og større prisstigning i Norge. Et utvalg av internasjonale merkevarer var 15 pst. billigere i Sverige.

Flere undersøkelser har dokumentert at pris-

nivået i de mest typiske grensehandelsområdene er til dels betydelig lavere enn ellers i Sverige. På de mest typiske grensehandelsvarene kan prisene innover i Sverige ligge 25 til 40 pst. over grensehandelsområdene. Sammenligning av prisene på grensa alene gir derfor et skjevt bilde av de generelle prisforskjellene i forhold til våre naboland.

I følge SSBs forbruksundersøkelser har forbruket som går til mat og drikke vært synkende i mange år. Forbruksundersøkelsen for 2000-2002 viste at bolig, transport og kultur/fritid var de største utgiftspostene for husholdningene. Andelen som gikk til mat var 10,1 pst. (11,3 inkl. alkoholfrie drikkevarer).

Mange forhold har selvsagt betydning som årsaker til høyere prisnivå og større prisvekst på mat i Norge enn i Sverige, bl.a. et høyere pris-/kostnads- og lønnsnivå, konkurranseforhold og utviklingen i råvareprisene. Jordbruksavtalene har gitt prisøkning på råvarene de siste årene; 300 mill. kroner i 2001, 475 mill. kroner i 2002 og 200 mill. kroner i 2003. Det utgjør hhv. ca. 2 pst., 3 pst. og vel 1 pst. økning i råvareprisene til industrien. I sum kan utslaget i forbrukerprisene på mat anslås til om lag 1 ½ pst.

4.3 Industri og konkurranseforhold

4.3.1 Forhold som påvirker konkurransesituasjonen

Det er et sterkt gjensidig avhengighetsforhold mellom primærproduksjonen og foredling/omset-

ningsleddene. Primærproduksjonen er avhengig av en konkurransedyktig næringsmiddelindustri som kundebase og næringsmiddelindustrien er avhengig av råvarer som er konkurransedyktige både med hensyn til pris og kvalitet.

Den norske næringsmiddelindustrien blir i økende grad utsatt for internasjonal konkurranse. Graden av konkurranse varierer mellom varegrupper. Spesielt utsatt er bearbejdede landbruksprodukter som omfattes av ordningen med råvarepris-kompensasjon (RÅK). Verdien av RÅK-importen har økt jevnt de siste årene fra 2,6 mrd. kroner i 1995 til 4,3 mrd. kroner i 2003. Økningen var særskilt stor fra 2002 til 2003 med en vekst på 0,4 mrd. kroner. Bakevarer og sukkervarer er betydelige importvarer. Norsk eksport av RÅK-varer har siden 1998 vært relativt stabil rundt 0,9 mrd. kroner.

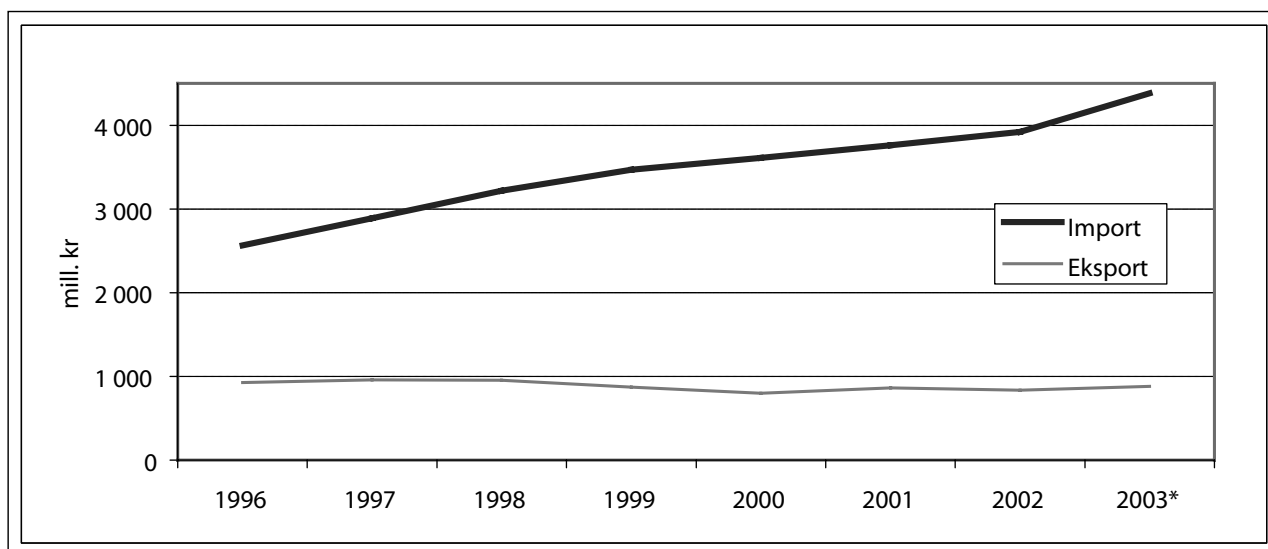
Omsetningstall fra varehandelen viser videre en økende markedsandel for bearbejdede landbruksvarer. For norsk næringsmiddelindustri er det en utfordring å beholde/øke sin markedsandel innenfor dette voksende markedet. Dette vil også være svært viktig for underleverandørene til RÅK-industrien, både primærprodusenter og foredlingsindustri. Anslagsvis 13 pst. av norsk melkeproduksjon går til RÅK-industrien. Det er beregnet at denne industrien gir avsetning fra 5300 årsverk i primærjordbruket. For avsetning for norske råvarer og sikring av norsk industri er det viktig at RÅK-industrien har rammebetingelser som gjør det interessant å investere i Norge. For mange RÅK-bedrifter er innenlands eller utenlands lokalisering en løpende vurdering.

Den framtidige utviklingen i næringsmiddelindustrien vil avhenge av flere faktorer. Dette gjelder både hvilke nasjonale rammebetingelser (råvarepriser, kronkurs og rentenivå) som industrien må operere under, internasjonal konkurranse og industriens egen evne til effektivisering, utvikling og markedsorientering.

Protokoll 3 til EØS-avtalen

Protokoll 3 til EØS-avtalen omfatter tollsatser for handel med bearbejdede landbruksvarer mellom Norge og EU. Avtalen ble iverksatt 1. januar 2002. Sommeren 2002 ble det satt i gang nye forhandlinger med tanke på gjensidig avtrapping av industrielementet i tollsatsene, dvs. toll som går utover det som er nødvendig for å kompensere for forskjeller i råvarepriser mellom Norge og EU. Norge og EU-Kommisjonen kom 11. mars 2004 til enighet om en avtale som innebærer gjensidig tollreduksjon for en rekke RÅK-varer. Det ble forhandlet om i underkant av 1/3 av varenumrene i Protokoll 3. Avtalen er nå lagt fram for godkjenning i Norge og i EU-Rådet.

Det ble videre avtalt endringer i tollvernet for eksport av mineralvann fra Norge til EU. Dagens tollfrihet oppheves og erstattes av tollfri kvote på 13 mill. liter for 2004. Denne skal økes med 10 pst. årlig. Eksport utover dette blir pålagt en tollsats som skal utligne for prisforskjellen på sukker mellom Norge og EU.

Figur 4.2 Utvikling i import og eksport av RÅK-varer.

*2003 tallene er estimater basert på data fra årets 11 første måneder

Prisutvikling råvarer

Prisforskjellene på råvarer mellom Norge og aktuelle importland, for eksempel EU, har økt de seneste årene. For de råvarene og ferdigvarene som er omfattet av RÅK-ordningen blir dette kompensert med utbetaling av tilskudd. Prisutjevning skjer i form av tilskudd ved eksport av ferdigvarer (eksportrestitusjon) eller prisnedskrivning av innenlandske jordbruksvarer som nyttes til fremstilling av ferdigvarer.

Importen til Norge skjer i hovedsak fra EU. Utviklingen i råvareprisene i Norge sammenlignet med EU er således et svært viktig element i konkurransevilkårene for norsk næringsmiddelindustri og avsetning for norske jordbruksprodukter. I EU er det de siste årene gjennomført en gradvis reduksjon av råvareprisene for korn og storfe-kjøtt. Midtveisgjennomgangen av EUs landbrukspolitikk innebærer prisreduksjoner for meieriråvarer (smør og melkepulver) innen 1. juli 2007. Prisutviklingen i våre naboland følges nøye og gir grunnlag for vurderinger av konkurransesituasjonen for næringsmiddelindustrien og nødvendige landbrukspolitiske tilpasninger.

4.3.2 Konkurransesituasjonen for næringsmiddelindustrien

Melkemarkedet

Fra 1. januar 2004 ble det iverksatt endringer i markedsordningen for melk. Hovedhensikten med endringene er å bidra til økt konkurranse i melkemarkedet. For å kunne legge til rette for økt konkurranse må markedsordningen for melk fungere mest mulig nøytralt i forhold til alle aktører. Dette er søkt oppnådd ved at det er foretatt endringer i målprissystemet, at det er etablert et administrativt og regnskapsmessig skille i TINE og ved at tilskudd og avgifter i prisutjevningsordningen for melk fastsettes av forvaltningen for ett år ad gangen.

I tillegg er påregnelige kapitalkostnader for uavhengige meieriselskaper trukket ut av målprisen for melk og råvaretilgangen for uavhengige meieriselskaper er økt ved at TINE er pålagt en utvidet forsyningsplikt. Videre er det innført tiltak rettet

mot enkeltaktører for å kompensere for eller redusere spesielle konkurransehindringer.

TINE er samlet sett den klart dominerende aktøren i det norske melkemarkedet, men aktører som f.eks. Synnøve Finden og Q-Meieriene øker gradvis sine markedsandeler. Med de endringer som ble iverksatt fra 2004 har aktørene fått mer likeverdige konkurransebetingelser noe som bør føre til en skjerpet konkurransesituasjon og på sikt et mer balansert melkemarked.

4.4 Matmangfold

Jordbruket er inne i en svært aktiv periode når det gjelder utvikling av nye matprodukter. Store næringsmiddelbedrifter som Tine og Prior bidrar, sammen med en rekke mindre matbedrifter, til å øke produktmangfoldet. Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon bidrar spesielt til å sette i gang prosjekter som er nyskapende og innovative, og som involverer sammenslutninger av primærprodusenter og næringsmiddelbedrifter. Det legges vekt på å bygge opp konkurransefortrinn basert på merkenavn, regionalt opphav, lokal matkultur og spesiell produktkvaliteter.

I de matpolitiske forbrukerpanelenes rapport nr. 2, *Fremtidens matvaremarked – om utvalg, kvalitet og distribusjon i Norge*, ble det lagt vekt på at forbrukerne ønsker mer lokal mat, de vil med andre ord ha mer spennende mat og flere spesialiteter. For å følge opp arbeidet med å kommersialisere produktmangfoldet som er under utvikling, ble det våren 2004 lagt frem en ny strategi for Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon med et sterkere fokus på hele verdikjeden, særlig de siste leddene og med fokus på markedsorientering.

Etablering og bygging av merkeordningen "Beskyttede betegnelser" er en viktig strategi for å utvikle nye produkter som bidrar til matmangfold for forbrukerne. Merkeordningen ble opprettet i juli 2002. I mars 2004 fikk Økologisk Tjukkmjølk fra Røros, som det første produktet, tildelt en beskyttet betegnelse. Det er også søkt om beskyttet betegnelse til en rekke andre produkter. Disse er under behandling.

5 Importvernet og internasjonale forhold

5.1 WTO Landbruksavtalen

Den såkalte Uruguay-runden, med multilaterale forhandlinger om regelverk knyttet til handel, resulterte i opprettelsen av *Verdens Handelsorganisasjon* (World Trade Organisation – WTO) 1. januar 1995. Samtidig ble det etablert egne avtaler om landbruk (*Landbruksavtalen*) og om sanitære og plantesanitære forhold (SPS-avtalen). Landbruksavtalen legger viktige rammebetingelser for den nasjonale landbrukspolitikken gjennom forpliktelser og rettigheter på tre områder: markedsadgang, internstøtte og eksportsubsidier. Det pågår nye forhandlinger, jf. kap. 5.2. Inntil en ny landbruksavtale er ferdigforhandlet vil Norge være bundet av forpliktelsene i dagens landbruksavtale.

Markedsadgang

Landbruksavtalen medførte omlegging til et tollbasert importvern der tollsatsene i gjennomsnitt skulle reduseres med 36 pst. til år 2000. I tillegg forpliktet Norge seg til å etablere tollkvoter for såkalt eksisterende og ny markedsadgang. Tollsatsene i tolltariffen ble trappet ned til forpliktelsene for år 2000 allerede i 1995.

Internstøtte

WTO Landbruksavtalen definerer tre typer internstøtte – *gul støtte*, *blå støtte* og *grønn støtte*. Det er knyttet reduksjonsforpliktelser til bruken av gul støtte. Blå og grønn støtte er unntatt reduksjonsforpliktelser. Dersom summen av blå og gul støtte i løpet av avtaleperioden overstiger nivået som var bestemt i 1992 kan avtalepartene i WTO, under visse forutsetninger, iverksette ulike mottiltak. Slike mottiltak må begrunnes i at det påvises at økningen i støtten har skadet eller truet andre parters interesser.

Gul støtte eller AMS

Gul støtte eller AMS (Aggregate Measurement of Support) er verdien av differansen mellom norske målpriser og faste referansepriser, i tillegg til prisstøtte over budsjett fratrukket særavgifter. WTO-

landbruksavtalen har konkrete bindinger knyttet til bruken av gul støtte. Tillatt nivå for gul støtte er redusert med 20 pst. i gjennomføringsperioden (1995-2000). For Norge innebærer reduksjonskravet en reduksjon fra 14,3 mrd. kroner til 11,4 mrd. kroner for år 2000 og deretter. For 2001 var det notifiserte nivået i gul boks 10,7 mrd. kroner.

Blå støtte

Blå støtte er støtteordninger under produksjonsbegrensende programmer basert på faste arealer eller avlinger, eller på et fast antall dyr. I 2001 var notifisert blå støtte på 7,3 mrd. kroner.

Grønn støtte

Den tredje kategorien støtte er grønn støtte. Dette er støtte som har liten eller ingen innvirkning på produksjon og handel. Grønn støtte er unntatt fra reduksjonsforpliktelsene. I 2001 var notifisert grønn støtte på 4,3 mrd. kroner.

Eksportstøtte

Landbruksavtalen i WTO forutsetter en årlig reduksjon i bruken av eksportsubsidier fra 1995 til år 2000 på til sammen 36 pst. målt i verdi og 21 pst. målt i volum. Det er særlig for egg og ost at bindingene for eksportstøtte er reelt begrensende for Norge.

5.2 WTO-forhandlingene

I henhold til gjeldende regelverk ble det i 2000 innledet nye forhandlinger i WTO om jordbruk, tjenester og immaterielle rettigheter (den såkalte innebygde dagsorden). På jordbruksområdet var forhandlingsmandatet nedfelt i artikkel 20 i gjeldende landbruksavtale. Denne artikkelen viser til den langsiktige målsettingen om å oppnå betydelig gradvise reduksjoner i støtte- og vernetiltak og sier samtidig at det i de videre forhandlinger også skal tas hensyn til bl.a. de erfaringer som er gjort med gjennomføringen av den eksisterende avtale, spesiell og differensiert behandling av utviklings-

land og såkalte ikke-handelsmessige eller ikke-økonomiske forhold. Artikkel 20 krever ikke at det langsiktige målet nås allerede i den inneværende forhandlingsrunden. Partene er heller ikke pålagt noen konkrete forpliktelser med hensyn til resultatet av forhandlingene. Selve forpliktelsen til å forhandle for å fortsette reformprosessen innebærer imidlertid at partene må forventes å gå lenger enn de eksisterende forpliktelser.

På WTOs fjerde ministerkonferanse i Doha i november 2001 ble det enighet om å sette i gang en ny bred forhandlingsrunde. Det forhandles om tjenester, landbruk, visse handelsrelaterte sider ved immaterielle eiendomsrettigheter (TRIPS), markedsadgang for industrivarer, regelverket (bl.a. for antidumping), handel og miljø, samt oppfølging av utviklingslandenes krav knyttet til eksisterende avtaleverk. I Doha var det dessuten enighet om, under visse forutsetninger, å starte forhandlinger etter den påfølgende ministerkonferansen om handelsfasiliteter, åpenhet i offentlige innkjøp, forholdet mellom handel og konkurranse og mellom handel og investeringer, de såkalte Singapore-spørsmålene. Utviklingsdimensjonen kom klart frem i resultatet fra Doha, og den nye runden kalles "The Doha Development Agenda". Forhandlingene gjennomføres etter prinsippet om at ingenting

er bestemt før alt er bestemt ("*single undertaking*") og skal etter den opprinnelige planen sluttføres senest 01.01.2005.

På landbruksområdet sier ministervedtaket fra Doha (se boks 5.1) at WTOs medlemsland, uten å foregripe forhandlingsresultatet, forplikter seg til omfattende forhandlinger med sikte på vesentlig forbedring av markedsadgangen, reduksjoner av alle former for eksportsubsidier med sikte på gradvis å avskaffe dem, samt vesentlig reduksjon av handelsvridende intern støtte. Spesiell og differensiert behandling av utviklingsland skal være integrert i alle deler av forhandlingene. Ikke-handelsmessige hensyn vil bli tatt hensyn til i forhandlingene som fastsatt i landbruksavtalen.

Fra norsk side er det i forhandlingene lagt avgjørende vekt på behovet for nasjonal produksjon for å sikre de ikke-handelsmessige hensyn, slik som distriktshensyn, matvaresikkerhet, vern av kulturlandskap og biologisk mangfold. For å trygge en bærekraftig produksjon har betydningen av handlingsrom i nasjonal politikkutforming, og særlig behovet for importvernet, vært understreket.

WTOs femte ministerkonferanse som fant sted i Cancún i Mexico 10.-14. september 2003, skulle være en midtveisgjennomgang og gi de nødvendige politiske direktiver for sluttfasen i forhandlin-

Boks 5.1 Omtalen av jordbruk i ministervedtaket i Doha (avsnitt 13 og 14)

"Vi erkjenner arbeidet som allerede ble påbegynt under forhandlingene som ble innledet tidlig i 2000 etter artikkel 20 i Landbruksavtalen, herunder det store antallet forhandlingsforslag framlagt på vegne av til sammen 121 medlemmer. Vi minner om den langsiktige målsetting omhandlet i avtalen om å opprette en rettferdig og markedsorientert handelsordning for landbruket gjennom en grunnleggende reformprosess som omfatter styrkede regler og spesifikke forpliktelser vedrørende støtte og vern for å korrigere og forebygge restriksjoner og skjevheter på verdens landbruksmarkeder. Vi bekrefter på ny vår oppslutning om denne prosessen. Idet vi bygger på det arbeid som hittil er utført, og uten å foregripe forhandlingsresultatet, forplikter vi oss til omfattende forhandlinger som tar sikte på : vesentlig forbedring av markedsadgangen, reduksjoner av alle former for eksportsubsidier med sikte på gradvis å avskaffe dem, samt vesentlig reduksjon av handelsvridende intern støtte. Vi er enige om at spesiell og differensiert behandling for utviklingsland skal være integrert i alle deler av forhandlingene, og skal medtas

i bindingslistene over konsesjoner og forpliktelser og, dersom det er hensiktsmessig, i reglene og ordningene det skal forhandles om, slik at de blir effektive i praksis og gjør utviklingslandene i stand til effektivt å ta hensyn til sine utviklingsbehov, herunder matvaresikkerhet og utvikling av landdistriktene. Vi tar til etterretning de ikke-handelsmessige hensyn som er reflektert i forhandlingsforslagene framlagt av medlemmene, og bekrefter at ikke-handelsmessige hensyn vil bli tatt hensyn til i forhandlingene, som fastsatt i Landbruksavtalen.

Retningslinjer for ytterligere forpliktelser, herunder bestemmelser for spesiell og differensiert behandling, skal fastsettes senest innen 31. mars 2003. Deltakerne skal framlegge sine utkast til fullstendige bindingslister basert på disse retningslinjene senest innen datoen for Ministerkonferansens femte sesjon. Forhandlingene, herunder regler og ordninger og tilsvarende juridisk bindende tekster, skal sluttføres som en del av og på samme dag som den samlede forhandlingsdagsorden."

gene. Konferansen ble imidlertid avsluttet uten at det var mulig å komme til enighet om en ministererklæring som omfattet samtlige områder i Doha-erklæringen.

Singapore-spørsmålene var den direkte utløsende årsaken til konferansens sammenbrudd. Samtidig var landbruk en viktig underliggende årsak til sammenbruddet. Toneangivende utviklingsland var svært misfornøyde med forslaget til løsning på landbruksområdet (se boks 5.2), som for en stor del var basert på et fellesforslag fra EU og USA fra august 2003.

Siden ministerkonferansen i Cancun har det vært liten bevegelse i landbruksforhandlingene. Rammedokumentet for landbruk som da ble foreslått av den meksikanske utenriksminister Derbez anerkjennes av de fleste, inklusiv Norge, for å være det gjeldende utgangspunktet for videre forhandlinger.

Hovedmotsetningen i landbruksforhandlingene går nå i større grad mellom USA/EU på den ene siden, og gruppen av ca. 20 utviklingsland (G20), med Brasil, India, Kina og Sør Afrika i spissen, på den andre siden. USA og EU støtter Derbez-teksten, mens G20 krever at industrilandene foretar enda dypere kutt i interne støtteordninger og tollsatser, og fullstendig eliminerer eksportsub-

sidiene. Samtidig ønsker G20 omfattende særbehandling for utviklingsland, særlig når det gjelder markedsadgang. Andre nye grupper er også dannet, bl.a. en gruppe på 33 utviklingsland (G33) som ønsker utvidet bruk av SP-konseptet (se boks 5.2) og etablering av særskilte sikkerhetsmekanismer på markedsadgangssiden for utviklingsland. En annen gruppe utviklingsland i første rekke fra Afrika og Karibia, har dessuten bl.a. pekt på behovet for å opprettholde markedspreferanser.

Norge samarbeider nå først og fremst i den såkalte G10-gruppen (Bulgaria, Island, Israel, Japan, Liechtenstein, Mauritius, Norge, Sveits, Sør-Korea, Taiwan). I Cancun gikk G10 imot etablering av et tolltak og uttrykte også motstand mot utvidede tollkvoter. I tillegg la Norge fram et eget skriftlig forslag forut for ministerkonferansen der det bl.a. ble understreket nødvendigheten av at en i utformingen av blandingsformelen tok tilbørlig hensyn til sensitive varer som er viktige for å ivareta de ikke-handelsmessige sidene ved jordbruket. Norge prioriterte dessuten under ministerkonferansen, gjennom et separat forslag, å arbeide for endringer i teksten vedrørende blå støtte. Et 5 pst. øvre tak på blå støtte vil for Norges del innebære et kutt i eksisterende blå støtte på om lag 87 pst., mens alle andre medlemsland (bortsett fra EU som

Boks 5.2 Vedlegg A (vedr. landbruk) til utkast til ministererklæring fra Cancun av 13.09.03 (Derbez-teksten)

Forslaget inneholder ingen tallfestede forpliktelser (bortsett fra for blå støtte). På de ulike områdene er de viktigste elementene i forslaget som følger:

Intern støtte: Det foreslås reduksjoner i gul støtte. Blå støtte skal ikke overstige 5 pst. av den samlede nasjonale produksjonsverdien i jordbruket. I tillegg skal blå støtte underlegges årlige reduksjoner. Summen av all gul og blå støtte samt "de minimis" skal underlegges visse reduksjoner. Kriteriene for grønn støtte skal gjennomgås for å sikre at grønn støtte har liten eller ingen effekt på produksjon og handel. Utviklingslandene skal sikres lavere reduksjonsforpliktelser og utvidede muligheter under grønn støtte.

Markedsadgang: Forslaget legger opp til en blandingsformel for tollreduksjoner. Denne formelen innebærer at man kombinerer tre ulike metoder for tollreduksjoner: en viss andel av tolllinjene underlegges samme formel som ble brukt i Uruguay-runden og blir gjenstand for økte tollkvoter, en annen andel underlegges en harmoniseringsformel, mens en tredje gruppe toll-linjer

skal være tollfrie. I tillegg foreslås det etablert et øvre tak på tollsatsene, med visse muligheter for unntak mot at man for eksempel gir større tollkvoter. I tillegg foreslås det (i klammer) unntak fra taket for et svært begrenset antall produkter basert på ikke-handelsmessige hensyn (NTCs). Det åpnes for at blandingsformelen gir rom for til dels betydelig lavere reduksjoner for utviklingslandene. I tillegg foreslås det for såkalte spesielle produkter (SP) at tollreduksjoner for utviklingsland blir lavere (ingen tollreduksjoner for tollsatser som allerede er svært lave) og uten nye tollkvoteforpliktelser.

Eksportstøtte: For varer av særskilt interesse for utviklingsland skal eksportsubsidiene utvikles. For andre varer skal eksportsubsidiene reduseres med sikte på utfasing. Det er forutsatt at eksportkreditter og subsidieelementet i statlige handelsforetak skal underlegges samme disiplin som eksportsubsidiene. Det er også forutsatt tiltak for å hindre at matvarehjelp fortrenger handel og nasjonal produksjon.

vil få et tilsvarende kutt på 40-50 pst.) vil få anledning til å øke blå støtte, til dels betydelig, som følge av Derbez-forslaget. Norge foreslo derfor at ingen land skal måtte redusere blå støtte med mer enn 50 pst. som følge av 5 pst.-regelen.

Den daværende hovedrådsformannen gjorde gjennom ulike konsultasjoner et forsøk på å samle støtte til et omforent rammeverk i desember 2003 uten at dette lyktes. Det er nå lagt opp til flere forhandlingsmøter før sommeren 2004. Forhandlingsformannen for jordbruk har tatt sikte på å få enighet om et rammeverk for landbruksområdet innen slutten av juli. WTOs medlemsland støtter denne målsetningen. Fra norsk side vil arbeidet mot et øvre tolltak og økte tollkvoter bli prioritert. I tillegg vil det også arbeides for at hensynet til norske nøkkelprodukter ivaretas i en tollreduksjonsformel. I disse spørsmålene vil samarbeidet i G10-gruppen stå sentralt. Videre vil en særlig arbeide for en bedre løsning for blå støtte.

5.3 MUL-import

Toll- og kvotefri markedsadgang for alle produkter fra verdens minst utviklede land (MUL), er et sentralt tiltak i regjeringens utviklings- og handelspolitikk og i handlingsplanen for bekjempelse av fattigdom i sør. Formålet er å fremme handel og utvikling, og å bidra til at de fattigste landene blir bedre integrert i verdensøkonomien. Toll- og kvotefri adgang til det norske markedet for alle produkter fra land som står på FNs offisielle MUL-liste ble iverksatt fra 1. juli 2002 med hjemmel i Norges generelle tollpreferanseordning (GSP) for import fra utviklingsland.

5.3.1 Sikkerhetsmekanisme for korn, mel og kraftfôr

Fra 01.07.2002 ble det etablert et overvåkningssystem for import av korn, mel og kraftfôr, samt en sikkerhetsmekanisme som kan utløses når markedsbalansen vurderes å være i fare. Ordningen administreres av Statens Landbruksforvaltning (SLF). Kriterier for utløsning av sikkerhetsmekanismen framgår av forskrift fra Landbruksdepartementet av 27. juni 2002 om sikkerhetsmekanisme og overvåkningssystem for toll- og kvotefri import av korn, mel og kraftfôr fra MUL. Utgangspunktet for utforming av sikkerhetsmekanismen var å legge forholdene til rette for størst mulig import fra MUL, samtidig som hensynet til markedsordningen for korn kunne ivaretas.

Selv om flere aktører har vist interesse for å

importere korn, mel eller kraftfôr fra MUL, har det fram til desember 2003 ikke blitt registrert import av slike varer under bestemmelsene om toll- og kvotefri markedsadgang. Aktører har imidlertid arbeidet for å tilrettelegge for import, og det eksisterer konkrete planer om import i 2004.

5.4 Forholdet til EU/EUs landbrukspolitikk

Innledning

Landbrukspolitikken er ikke en del av EØS-avtalen, men utviklingen av EUs landbrukspolitikk har likevel betydning for norsk landbruk og næringsmiddelindustri på flere områder. Prisutviklingen på landbruksproduktene i EU påvirker omfanget av grensehandelen og konkurransekräften til i første rekke RÅK-industrien, som er konkurranseutsatt både på hjemmemarkedet og eksportmarkedet. Utformingen av EUs landbrukspolitikk har også betydning for graden av sammenfall i interesser mellom EU og Norge i internasjonale prosesser som WTO-forhandlingene.

Som en videreføring av landbruksreformen i Agenda 2000 ble det i juni 2003 vedtatt nye, større endringer i EUs landbrukspolitikk. Dette innebærer prisreduksjoner for meierivarer (smør og melkepulver) i perioden 2004-2007. Fra 2005 blir det videre innført en ny produksjonsuavhengig støtte per bruk. Tidligere støtte per dyr og hektar blir overført til den nye ordningen. Basis for støtten per bruk er den tidligere støtten et bruk hadde i perioden 2000-2002. Støtten blir deretter fordelt ut på arealet på hvert bruk slik at støtteretter kan omsettes. Tanken bak omleggingen er at markedspriser skal avgjøre hva bøndene vil produsere. Støtten per bruk skal dekke verdier ved landbruket som ikke blir reflektert i produktprisen ("non trade concerns"). Det er åpnet for å beholde noe produksjonstilknyttet støtte for eksempel for korn, storfe og sau/geit. Dette blir gjort fordi en ellers frykter rask nedlegging av produksjon i utkantområder. Det blir likevel opp til hvert medlemsland om de vil benytte produksjonstilknyttet støtte. Som et alternativ til den historiske støttemodellen kan medlemsland velge en såkalt regional modell for støtte. Den innebærer at det blir gitt lik støtte per hektar i en hel region istedenfor individuelt varierende støtte fra bruk til bruk. Medlemsland kan også velge en miks mellom de ulike modellene. For å få utbetalt full støtte vil bøndene bli kontrollert i forhold til om de holder landbruksareal i god hevd og god miljøtilstand. De vil også på

stikkprøvebasis bli kontrollert i forhold til lovkrav om miljø, matvarekvalitet, dyrevelferd og dyrehelse/folkehelse ("cross compliance"). Implementeringen i de enkelte medlemsland viser at det er betydelige variasjoner i valg av modell for utbetaling av støtten.

5.4.2 Forhandlinger med EU

I henhold til EØS-avtalens artikkel 19 skal EU og Norge søke å fremme handelen med landbruksvarer. I desember 2002 kom Norge og EU-Kommisjonen til enighet om en avtale om utvidet handel, som bl.a. innebærer økte gjensidige tollfrie importkvoter for ost. Stortinget ga sitt samtykke til avtalen gjennom St.prp.nr. 71 (2002-2003). Avtalen ble implementert fra 01.07.2003.

Protokoll 3 om handel med bearbeidede landbruksvarer var ikke ferdigforhandlet da EØS-avtalen trådte i kraft 01.01.1994. Høsten 2001 ble EØS/EFTA-landene enige med EU om en protokoll 3 avtale. Avtalen ble satt i verk fra 01.01.2002. Protokoll 3 avtalen inneholder en klausul om å avvikle gjenværende industribeskyttelse i tollsatsene innen 01.07.2004 med åpning for unntak. Forhandlinger om dette startet sommeren 2002 og ble avsluttet med et utkast til avtale mellom EU-kommisjonen og Norge 20.12.2002. Resultatet innebar bl.a. at Norge skulle avvikle industrielementet i tollsatsene med unntak for syltetøy. Det ble forhandlet om i underkant av 1/3 av posisjonene i protokoll 3. Avtalen ble imidlertid ikke akseptert av EUs medlemsland.

Forhandlingene ble videreført vinteren 2004 for å se på mulige justeringer i forhold til utkastet til avtale fra desember 2002. Kommisjonen og Norge ble enige om enkelte justeringer som bl.a. innebærer

gjensidige tollettelser for margarin og syltetøy av skogsbær. Kommisjonen vil nå legge fram avtalen på nytt for godkjenning i medlemslandene. En avtale vil for deler av næringsmiddelindustrien medføre økt konkurranse på hjemmemarkedet. Samtidig vil også muligheten for eksport til EU-markedet forbedres for en del norske produkter.

Ved siden av fisk og finansielt instrument ble også landbruk diskutert i utvidelsesforhandlingene om EØS som pågikk vinteren 2003. I forhandlingene relatert til landbruk ble prinsippet om kompensasjon for tap av preferansehandel lagt til grunn. Forhandlingsresultatet innebærer at den eksisterende handelen med landbruksvarer mellom Norge og de nye medlemslandene videreføres ved at importkvotene for frosne jordbær, frosne bringebær og eplejuice som hittil har vært forbeholdt de nye medlemslandene, legges til EUs totale kvote fra 1. mai 2004. EU tilstår også kvoter på raigrasfôr og kattemat fra samme dato, som kompensasjon for tap av preferansehandel med disse produktene.

5.4.3 Forhandlinger i regi av EFTA

Det er orientert om EFTAs forhandlinger om frihandelsavtaler i tidligere proposisjoner, jf. St.prp.nr.1 (2003-2004) Utenriksdepartementet og St.prp. nr. 1 (2003-2004) Nærings- og handelsdepartementet. Forhandlinger om frihandelsavtale pågår nå mellom EFTA-landene og henholdsvis Tunisia, Egypt og SACU (Sør-Afrika, Swaziland, Lesotho, Botswana, og Namibia). Frihandelsforhandlingene med Libanon er ferdigforhandlet, men ennå ikke underskrevet. Frihandelsavtalen med Chile er behandlet i St.prp. nr. 16 (2003-2004) fra Utenriksdepartementet, men avtalen er ennå ikke ratifisert av Chile.

6 Hovedtrekk i avtalen

6.1 Innledning

Den inngåtte jordbruksavtalen er basert på prinsippene som er trukket opp i St.meld. nr. 19 (1999-2000) *Om norsk landbruk og matproduksjon* og Stortingets behandling av denne jf. Innst. S. nr. 167 (1999-2000), Regjeringens Sem-erklæring og Stortingets behandling av inneværende jordbruksavtale, Innst. S. nr. 288 (2002-2003), jf. kap 1.1.

Grunnlagsmaterialet fra Budsjettnemnda for jordbruket dokumenterer økt reduksjon i arbeidsforbruket i jordbruket, til tross for at reduksjonen er mindre enn tidligere tall tydet på. Effektivisering og strukturrasjonalisering vil over tid gi reduksjon i kostnadene i vareproduksjonen. Dette er nødvendig for at jordbruket skal være konkurransedyktig i en framtid med økende handel og internasjonalsisering i industri- og handelsleddene og fortsatt være i stand til å produsere fellesgodene samfunnet etterspør, og som er hovedbegrunnelsen for overføringsnivået. Regjeringen mener effektiviseringen må kombineres med ny næringsutvikling for at målet om levende og aktive bygdesamfunn skal kunne realiseres.

6.2 Fornyet satsing på næringsutvikling – Landbruk pluss

Landbruket møter store utfordringer på flere områder. Til sammen medfører globaliseringen av verdensøkonomien, Norges forpliktelser i henhold til internasjonale avtaler, innfasingen av petroleumsinntektene og krav om økt effektivisering, lave priser, mangfold og nyskaping i all produksjon av tjenester og produkter store utfordringer også i landbrukssektoren. Færre jordbruksbedrifter og mindre arbeidsforbruk i sektoren vil redusere det tradisjonelle landbrukets rolle i norsk distrikts- og bosettingspolitikk. Det er derfor avgjørende at effektiviseringen kombineres med ny næringsutvikling for at målet om levende og aktive bygdesamfunn skal kunne realiseres.

Årets jordbruksavtale skal bidra til å nå målene med Landbruk Pluss. Spesielt skal de økte avsetningene til næringsutvikling, investeringsstøtte, kommunale midler og moderniseringen av BU-mid-

lene gi økt fleksibilitet og større måloppnåelse viktig.

Prosjektet Landbruk Pluss skal bidra til at landbrukspolitikken i større grad tilrettelegger for å utvikle ny aktivitet og attraktive bosteder og oppvekstvilkår parallelt med strukturendringene i landbruket. Politikken skal både gjøre det attraktivt for nye grupper av mennesker å etablere aktivitet og mer attraktivt for de som ønsker å ta over driften på hjemgården. Den skal videre legge til rette for produsenter som ønsker å legge om til en produksjon av mer spesialiserte produkter og tjenester som i større grad henter inntjeningen fra markedet.

For å oppnå dette arbeides det i prosjektet med tilrettelegging for å ta bygdenes ressurser i bruk, med fokus på forenkling av virkemidler som unødig begrenser mulighetene for næringsutvikling, bosetting og areal- og ressursdisponeringen. Et annet sentralt element er å øke innovasjonsgraden gjennom økt bruk av eksisterende kunnskap og produksjon av ny kunnskap som grunnlag for økt verdiskaping. Det legges videre stor vekt på et organisert samarbeid mellom de mest berørte departementer for å bidra til utvikling og fjerne flaskehalsen jf. kap. 7.1.

Grunnlaget for å nå målene med Landbruk Pluss ligger i kunnskapen og det lokale engasjement. Dette forutsetter en kombinasjon av forenkling av virkemidlene og økt lokal tilpasning og desentralisering i gjennomføringen. Målet er å stimulere til lokal forankring, forståelse og aksept for viktige landbrukspolitiske målsettinger, og forsterket lokaldemokrati på landbruksområdet. Prosjektet skal forsterke desentraliseringen av myndighet og oppgaver til kommunene utover det som følger av St.meld. nr. 19 (2001-2002) *Nye oppgaver for lokaldemokratiet* og Stortingets behandling av denne, jf. Innst.S. nr. 268 (2001-2002).

Det er viktig at jordbruksavtalen settes inn i denne hovedtenkingen. Virkemidlene på avtalen må spille sammen med verdiskapingsprogrammene på kap. 1149 og andre virkemidler, slik at de til sammen stimulerer vekst og mangfold med utgangspunkt i landbrukets og bygdenes ressurser.

6.3 Grunnlagsmaterialet

6.3.1 Jordbruksfradraget

Innføringen av jordbruksfradraget i 2000 og gradvis utvidelse til 2003 er ikke forhandlingstema, men har vært lagt til grunn for to jordbruksavtaler, som en betydelig del av rammene. De fleste regnskap og inntektsberegninger gjøres opp på nivået før skatt. Avtalepartene er enige om at ved vurdering av inntektsutviklingen i jordbruket etter 1999 er det nødvendig å ta hensyn til inntektsverdien før skatt av jordbruksfradraget. Budsjettnemnda for jordbruket har beregnet inntektsverdien av jordbruksfradraget for 2002 på grunnlag av skattestatistikken og framregnet den til 2004, som vist i tabell 6.1. Det utvidede fradraget er fullt innfaset i 2003 og det ligger et betydelig inntektspotensial for jordbruket i å øke utnyttingsgraden av fradraget.

Det materiale som foreligger viser at provenyeffekten av utvidelsen av jordbruksfradraget fra 2001 til 2003 er i samsvar med de forutsetninger som den gang ble lagt til grunn. Det vises videre til at det i St.prp. nr. 63 (2003-2004) (Revidert nasjonalbudsjett) er foreslått å utvide jordbruksfradraget til også å omfatte bioenergi.

6.3.2 Grunnlagsmaterialet

Utviklingen i viktige indikatorer fra Budsjettnemnda for jordbruket er gjengitt i kap. 3. Det er store bevegelser i inntektene fra år til år. Derfor må inntektsutviklingen i jordbruket vurderes over mer enn ett år. Årets normaliserte totalregnskap viser en gjennomsnittlig økning i inntektene pr.årsverk på om lag $2\frac{1}{4}$ pst. pr. år over de siste 5 regnskapsår, inklusive skatteordningen. Inntektsøkningen pr. årsverk fra 2002 til 2003 er i årets materiale beregnet til $8\frac{3}{4}$ pst. Fra 2003

til 2004 har Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ) budsjettetert med en inntektsøkning pr. årsverk på $8\frac{1}{2}$ pst. inkl. inntektsverdien av jordbruksfradraget.

Jordbrukssektorens samlede vederlag til arbeid og kapital er beregnet til 11 498 mill. kroner i 2002 og budsjettetert til 11 455 mill. kroner i 2004. Realrentekostnaden på lånt kapital reduseres med over 800 mill. kroner i perioden og arbeidsforbruket er beregnet å bli redusert med i underkant av $4\frac{1}{2}$ pst. pr. år. Rentefallet og økt arbeidsproduktivitet er med andre ord de to viktigste enkeltårsakene til den beregnede veksten i vederlag til arbeid og egenkapital pr. årsverk i Totalregnskapet.

Budsjettnemndas materiale viser at arealbruken er stabil, eller svakt synkende, etter en periode med økning, særlig i eng og beitearealer. Produksjonsvolumene er stabile eller svakt økende, og det er en viss reduksjon i kostnadsvolumene, ekskl. renter. Etter 2000 reduseres antall årsverk prosentvis mer enn på 90-tallet. Dette henger noe sammen med reduksjon i melkeproduksjonen, men også med en forsterket strukturrasjonalisering og effektivisering. Fortsatte strukturelle forbedringer er nødvendig for å redusere småskalaulempene og legge til rette for konkurransedyktige råvarepriser som, sammen med andre målrettede virkemidler, legger grunnlag for en konkurransedyktig næringsmiddelindustri. Forbedringer i kostnadsutviklingen i omsetningsorganisasjonene og i de videre omsetningsledd har også stor betydning både for industriens konkurransekraft og for utbetalingsprisene til råvareprodusentene.

Markedsbalansen har de siste årene vært bedre enn på lenge. Med mindre unntak ligger det ikke vesentlige økte inntektsmuligheter for jordbruket i forbedring av markedsbalansen. Derimot ligger det betydelige muligheter i ny næringsutvikling som faller utenfor avgrensingen av Totalkalkylen

Tabell 6.1 Virkningen av inntektsfradraget. Mill. kroner.

	2002	2003	2004
Spart skatt, mill. kroner	492	551	568
Inntektsverdi før skatt, mill. kroner	735	822	847
Antall årsverk i jordbruket	74 200	71 200	67 900
Inntektseffekt, kroner pr. årsverk	9 900	11 600	12 500
Redusert skatt pr. jordbruksbedrift	8 000	9 500	10 400
Maksimal skattereduksjon	13 300	17 220	17 220
Gjennomsnittlig utnyttingsgrad	60 %	55 %	60 %

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket. Selvangivelsesdata for 2002. Anslag for 2003 og 2004.

Tabell 6.2 Oppbygging av økonomisk ramme for avtalen.

	Grunnlag 2004	Volum %	Pris, % el. % p.a.	Sum endr. Mill. kr
1. Driftskostnader	12300	-0,9 %	2,0 %	130
2. Økt el-avgift i 2005 ift. 2004				60
3. Realrentekostnader	25500		-0,6 %	-150
4. Kapitalslit og leasing	5400	-2,0 %	2,0 %	0
5. Arbeid	11000	-4,9 %	3,1 %	-210
Sum ramme				-170

for jordbruket, og i spesialmarkeder, lokale varianter m.v.

6.4 Rammen for avtalen

6.4.1 Oppbygging av rammen

Moderate inntektsoppgjør skal bidra til å bringe lønns- og kostnadsutviklingen mer på linje med våre handelspartnere. Det er videre nødvendig med en stram budsjettpolitikk bl.a. for å bedre rammebetingelsene for konkurranseutsatt næringsvirksomhet. Grunnlagsmaterialet fra Budsjettnemnda for jordbruket viser at jordbruket har betydelig nytte av en økonomisk politikk som bidrar til et lavt rentenivå. Grunnlagsmaterialet tilsa videre en vesentlig lavere ramme enn i fjorårets oppgjør, slik også jordbrukets krav la til grunn.

Avtalens ramme er 170 mill. kroner lavere enn rammen for inneværende avtale. Ved vurdering av rammens størrelse har partene lagt til grunn prognoser og vurderinger som vist i tabell 6.2.

Det er lagt til grunn anslag på volumendringer med bakgrunn i BFJs indekser fra Totalkalkylen for jordbruket. Økt prisvekst fra 2004 til 2005 er som anslått i SSBs framskrivning i økonomiske analyser for 2005. Tilsvarende gjelder for rentenivået, som i sum gir en reduksjon i realrenta på 0,6 prosentenheter. For arbeidsforbruket er BFJs nye anslag for 2005 benyttet. El-avgiften for næringsvirksomhet ble avvirket fra 01.01.04, men gjeninnført fra 01.07.04. Dette er tatt hensyn til ved vurdering av kostnadsutviklingen til 2005, jf. tabell 6.2. Det er i disse beregningene ikke forutsatt ekstra effektivisering i resten av matvarekjeden. Dersom en slik effektivisering blir gjennomført, kan jordbruket oppnå en sterkere inntektsvekst enn vel 3 pst.

I sluttprotokollen viser partene til at jordbrukets inntekter fra 2002 til 2004 øker med om lag 18 pst. pr. årsverk. Inntektene for andre grupper øker

i samme periode med 8 ½ pst. Partene viser videre til at jordbruksoppgjøret er basert på en økning av inntektene fra 2004 til 2005 på vel 3 pst. Dette har utgangspunkt i aktuelle anslag for den generelle inntektsutvikling fra 2004 til 2005. Partene konstaterer at jordbruksavtalen for 2004 innebærer en anslått inntektsøkning i jordbruket pr. årsverk for perioden 2002 til 2005 som i prosent er høyere enn for andre grupper i samfunnet.

Partene viser videre til Innst.S. nr. 288 (2002-2003) *Innstilling fra Næringskomiteen om jordbruksoppgjøret for 2003 – endringer i statsbudsjettet for 2003 m.m.*:

”Dette flertallet viser til de strukturendringene som har skjedd i landbruket. Dette flertallet finner det naturlig at jordbruket får beholde en vesentlig del av produktivetsgevinsten. Dette kan sikre en mer akseptabel og sammenlignbar inntektsutvikling, samtidig som produktivetsgevinsten blir en drivkraft som kommer næringen til gode.”

Partene konstaterer at jordbruksoppgjøret for 2004, sammen med virkningen av de tidligere års oppgjør, innebærer at jordbruket i perioden 2002-2005 har fått beholde en vesentlig del av produktivetsgevinsten og at produktivetsgevinsten dermed kommer næringen til gode. Rammen for avtalen finansieres som vist i tabell 6.3. Disponering av ledige midler på avtalen er vist i tabell 6.4.

Avtalen innebærer følgende disponering av engangsmidler, jf. tabell 6.4.

Tabell 6.3 Fordeling av rammen.

	Mill. kr
Målpriser fra 01.07.04	40
Budsjett, kap. 1150 i 2005	-410
Ledige midler	200
Ramme	-170

Tabell 6.4 Disponering av ledige midler.

Post		Mill. kr
50.11	Landbrukets utviklingsfond i 2004 ¹⁾	150
50.12	Skadefondet for landbruksproduksjon	40
74.17	Digitale markslagskart	10
Ramme		200

¹⁾ Jf. kap. 7, tabell 7.1

Avsetningen til LUF er nødvendig av hensyn til likviditeten i fondet. Avsetningen til Skadefondet er nødvendig for å ha en bevilgning til fondet om lag på gjennomsnittlig årlig utbetaling. Avsetningen til digitale markslagskart skal benyttes til etablering og ajourføring av kart over jordbruksarealer i tråd med protokoll til jordbruksavtalen i 2003.

6.4.2 Endring i målpriser og råvarekostnader

Målprisene økes marginalt, innenfor er ramme på 40 mill. kroner, som vist i tabell 6.5. Målprisene på matkorn reduseres med 8 øre pr. kg. Førkorn reduseres med 5 øre pr. kg. Målprisene på de fleste kjøttvarer reduseres noe, mens målprisene på melk og frukt og grønt økes noe. AMS (gul støtte) i WTO-avtalen vil bli nær uendret som følge av avtalen.

Konkurranseskraften til konkurranseutsatt næringsmiddelindustri er viktig, også for jordbruket, og avhenger bl.a. av netto råvarekostnader i forhold til EU-markedet. Endringer i valutakurser det siste året har bedret konkurranseforholdene. Rammebetingelsene for spesielt konkurranseutsatt industri må være forutsigbare. Bevilgningen til prisnedskrivning til RÅK-industrien skal ta hensyn til svingninger i volumer, internasjonale råvarepriser og valutakurser.

I tillegg til de beskrevne endringene i målprisene videreføres ordningen med prisnedskrivning til RÅK-industrien. Myndighetene vil følge utviklingen i konkurransesituasjonen nøye. Videre foreslås det å fase ut ordningen for XRK til eksportmarkeder, med grunnlag i at effekten av ordningen har vært begrenset, sett i forhold til formålet med ordningen og videre internasjonale føringer knyttet til fremtidig bruk av eksportsubsidier, jf. kapittel 6.5. For 2005 reduseres bevilgningen med 8 mill. kroner.

Det forutsettes at den foreslåtte målprisreduksjonen på matkorn kommer melbasert næringsmiddelindustri og forbrukerne til gode. Det er en

oppgave for alle aktører i melmarkedet å bidra aktivt til kostnadsreduksjon. Statens landbruksforvaltning vil, med utgangspunkt i sin forvaltning av tollvernet, få de nødvendige fullmakter for å forsterke prisovervåkingen i hele verdikjeden for korn/matmel, jf. kap. 7.8.

6.5 Internasjonale forhold

Internasjonale forhold legger i økende grad føringer for utviklingen av den nasjonale landbrukspolitikken, jf. kap. 5. Det følger både av bilateralt og multilateralt avtaleverk, herunder forhandlinger med EU, men også utviklingen i internasjonale markeder med fallende priser på sentrale landbruksvarer. Spesielt vil en ny WTO-avtale, slik de ulike forslag nå ligger, kunne få stor betydning for utformingen av landbrukspolitikken framover. Det vil kunne gjelde både tilskuddsordningene i nivå og innretning og markedsordningene.

Selv om det nå er uklart på hvilket tidspunkt en ny WTO-avtale vil tre i kraft, og hvilket omfang den vil få, synes likevel retningen i en slik avtale klar. Regjeringen mener gradvise tilpasninger i tide vil være et viktig bidrag til at det norske landbruket i fremtiden skal kunne oppfylle sine samfunnsoppgaver.

6.6 Miljøvirkemidler

Det har de siste årene blitt foretatt betydelige omlegginger i virkemiddelbruken med sikte på en sterkere prioritering av miljøinnsatsen. Miljøplanforskriften ble fastsatt i 2003 og skal bidra til en mer miljøvennlig jordbruksproduksjon og til at miljøgoder vedlikeholdes og forbedres. Fra 2004 ble nasjonalt miljøprogram etablert. Det skal sikre at et utvalg av særpregede landskapstyper, særlig verdifulle biotoper og kulturmiljøer ivaretas og skjøttes. Det skal bidra til at jordbruksproduksjonen fører til minst mulig forurensning og tap av næringsstoffer og ivareta internasjonale forpliktelser. Fra

og med 2005 etableres det regionale miljøprogram og en miljørettet økonomisk virkemiddelpakke på regionalt nivå. Det er videre lagt til grunn at alle foretak som søker og mottar produksjonstilskudd skal ha sin egen miljøplan.

Innenfor det Nasjonale miljøprogrammet er areal- og kulturlandskapstilskuddet et viktig element. Alt areal som forvaltes miljøvennlig, og der dette dokumenteres i miljøplan, får betaling for innsatsen gjennom en støtte pr. dekar tilsvarende minst 200 kroner pr. dekar. Ut over dette støttes visse produksjoner, distrikter og bruksstørrelser med høyere satser ut fra driftsulemper. I sum vil disse omleggingene klart forsterke miljøinnsatsen og tilskuddene til areal enda klarere blir en betaling for miljøgoder samt kompensasjon for regionale driftsulemper, etter klare kriterier. Samlet sett vil areal- og kulturlandskapstilskuddene etter dette tilfredsstillende kriteriene i for tilskudd i grønn boks i WTO.

St.meld. nr. 15 (2003-2004) *Rovvilt i norsk natur* ble behandlet i Stortinget 13. mai, jf. Innst.S nr. 174 (2003-2004). Det forutsettes at resultatene av stortingsbehandlingen, på områder som berører innretningen av de landbrukspolitiske virkemidlene, innarbeides med virkning fra 01.01.05.

6.7 Modernisering av bygdeutviklingsmidlene

I tråd med Landbruk Pluss-satsingen innebærer avtalen en modernisering av bygdeutviklingsmidlene. Denne moderniseringen skal bidra til en forsterket nærings- og eiendomspolitikk, inkludert en videre effektivisering av norsk landbruk. Målene i Landbruk Pluss skal nås ved forenkling av regelverk og forvaltning, en regionalt og lokalt tilpasset politikk, økt markedsorientering, lønnsomhetsfokus og økte muligheter for individuell tilpassning.

I avtalen er det avsatt 85 mill. kroner til et investerings- og omstillingsprogram i melke- og storfeproduksjon. Det er en økning på 20 mill. kroner. Øvrige fylkesvise BU-midler økes med 20 mill. kroner. Videre moderniseres regelverket for investeringstilskudd.

Etableringen av Innovasjon Norge og nye roller for ulike aktører på regionalt plan innebærer også behov for endringer. Avtalen innebærer at virkemidlene samles i én pott som fordeles regionalt. Regionale strategier for næringsutvikling skal ligge til grunn for fordelingen av økonomiske virkemidler i fylkene. De skal ha grunnlag i en overordnet nasjonal strategi for næringsutvikling, hvor det leg-

ges vekt på å se ulike sektorer og deler av verdikjeden i sammenheng. Omleggingen trer i kraft 01.01.2005. Landbruksdepartementet vil løpende evaluere effekten av virkemidler knyttet til næringsutvikling og vurdere tilpasninger ut fra endringsbehov.

6.8 Strukturutvikling og organisasjonsformer

Avtalen øker handlingsrommet og gir mer likeverdige muligheter for å utvikle produksjonen og øke produksjonsomfanget uavhengig av organisasjonsform og grader av samarbeid i melkeproduksjonen, slik flertallet i Næringskomiteen påpekte ved behandlingen av fjorårets avtale. Som følge av avtalen blir også mulighetene og regelverket for melkeprodusenter mer det som gjelder for andre produksjoner. I avtalen er partene enige om følgende, jf. nærmere omtale i kap. 7.9:

1. Aktivitetskravet for samdrifter avvikes fra 01.07.2004. Det settes ned en partssammensatt arbeidsgruppe for å vurdere forutsetningene for å etablere et kontrollerbart aktivitetskrav for medlemmer av samdrifter i melkeproduksjonen innen 01.01.2005.
2. For samdrifter etablert før 01.07.2004 reduseres ekstra driftstilskudd med 15 000 kroner for samdrifter med to medlemmer, og med 21 000 kroner for samdrifter med tre eller flere medlemmer. Det tas sikte på en harmonisering med bestemmelsene for andre typer foretak over tid.
3. For nye samdrifter som er etablert og godkjent av Statens landbruksforvaltning etter 01.07.04 utbetales ikke ekstra driftstilskudd. Øvrige bestemmelser for samdrifter opprettholdes, jf. likevel pkt. 5.
4. Avstandskravet for samdrifter opprettholdes på 12 km.
5. Det settes en antallsbegrensning på 5 medlemmer ved etablering av nye samdrifter etter 01.07.2004
6. Beløpsavgrensningen for husdyrtilskudd fastsettes til 200 000 kroner for alle typer foretak, med unntak for samdrifter i melkeproduksjon etablert før 01.07.2004 som fastsettes til 250 000 kroner.
7. Andelen av melkekvoter som *kan* omsettes direkte mellom produsenter økes til 60 pst.
8. Maksimal kvote for kumelk for andre foretak enn samdrifter settes til 375 000 liter etter oppkjøp. Tilsvarende settes maksimal kvote for geitmelk til 187 500 liter.

9. Geografisk avgrensning av kvoteomsetning opprettholdes på fylkesnivå med unntak for Akershus, Vestfold, Østfold og Oslo som blir en omsetningsregion.
10. Satsprofilen i arealtilskudd for grovfôr utjevnes, samtidig som andre virkemidler tilpasses, jf. vedlagte fordelingsskjema.
11. Rammen for tildeling av investeringsmidlene til melk og storfekjøtt økes, samtidig som forvaltningsmodellen endres basert på forenkling, delegering av myndighet og likebehandling av ulike organisasjonsformer, jf. vedlegg 1, sluttprotokollen kap. 5.

6.9 Andre hovedpunkter

Forvaltningsmodell for kommunale virkemidler

Forvaltningsansvaret for en del virkemidler over LUF ble overført til kommunene fra 2004. Midlene fordeles til kommunene via Fylkesmannen med utgangspunkt i de premisser som er trukket opp. Rammen for kommunale midler forutsettes utvidet fra 105 mill. kroner til 115 mill. kroner for 2005.

Økologisk landbruk

Satsingen på økologisk jordbruk videreføres. Bevilgningene økes med 5 mill. kroner. Resultatrapporteringen viser at utviklingen på markedssiden ikke er tilfredsstillende. Det skal legges opp til en mer effektiv bruk av prosjektmidlene, med vekt på markedstiltak og bedre samspill med de store markedsaktørene.

Markedsordningen for melk

Det ble fra 01.01.2004 iverksatt endringer i markedsordningen for melk. Endringene berørte markedsreguleringen, importvernet og prisutjevnsordningen for melk. Det er etablert et administrativt og regnskapsmessig skille mellom råvarehandtering og videreforedling i TINE. Det er fastsatt en målpris på melk som er knyttet opp mot dette skillet (noteringspunktet). Videre ble markedsregulators forsyningsplikt betydelig utvidet, både til produksjon av ikke-flytende og flytende melkeprodukter. Fra 2005 av legges til grunn at særskilte konkurransemessige reguleringer i regi av landbruksmyndighetene avvikes.

Geitmelkproduksjon

På grunnlag av fallende antall kvotebaserte geitmelksprodusenter er det i avtalen definert et satsingsområde for å styrke de eksisterende produksjonsmiljøene. I andre områder kombineres satsing på lokal foredling med tilbud om en frivillig omstillingspakke, jf. kap. 7. Samtidig er det avsatt inntil 8 mill. kroner i 2005 til et flerårig prosjekt for å gjennomføre sykdomssanering i geiteholdet. Dette kombineres med økning i andelen produksjonstilknyttede inntekter. I sum skal endringene bidra til en sikrere framtid for geiteholdet, friskere geiter, bedret melke kvalitet og lavere samfunnsøkonomiske kostnader.

Kjøtt og egg

Storfekjøttmarkedet viser tendenser til mer varig underdekning med norske råvarer. Næringskomiteens flertall påpekte i fjor (Innst. S. nr. 288 (2002-2003)) at det er et mål å dekke etterspørselen etter varer det er naturlig grunnlag for å produsere i Norge, innenfor gjeldende handelspolitiske rammer. Storfekjøttproduksjonen prioriteres i avtalen. Fjorårets omlegging til tilskudd til lammeslakt i saueholdet var vellykket og forsterkes i avtalen.

Det ble i 2003 fastsatt en ny forskrift om Omsetningsrådets myndighet vedrørende markedsregulering for jordbruksvarer. Regjeringen vektlegger at alle markedsregulatorer følger opp bestemmelsene som er fastsatt om forsynings-, mottaks- og informasjonsplikt med grunnlag i forskriften.

Fordelingsprofilen

Fordelingsprofilen baseres på prinsippene fra Stortingets behandling av St.meld. nr. 19 (1999-2000) og Sem-erklæringen, med sikte på å bidra til en gradvis omstrukturering og effektivisering i jordbruket. En noe større andel av midlene søkes kanalisert mot bruk der produksjonen har stor betydning for inntekt og sysselsetting. Den geografiske differensiering opprettholdes. Det vises for øvrig til kap. 6.6 og vedlagte fordelingsskjema.

Forenkling, målretting og effektivisering av virkemiddelbruken

Oppsummert innebærer avtalen følgende tiltak for forenkling og målretting:

- Lokaldemokratiet og kommunenes ansvar og muligheter utvides.
- Bygdeutviklingstiltakenes moderniseres
- Regelverket for ulike selskapsformer harmoni-

seres og forvaltningen forenkles og mulighetene for kontroll forbedres

- XRK-tilskuddene til eksportmarkeder fases ut
- Forskuddsutbetalingen i avløserordningen for ferie og fritid avvikles

Andre punkter

- Det skal nedsettes en arbeidsgruppe med mandat å gjennomgå distriktstilskuddssonene for melk og kjøtt med sikte på forenkling og samordning innenfor administrative grenser. Arbeidsgruppen forutsettes å avgi rapport i 2006.
- Dagsatsen for avløsning ved sykdom heves med om lag 14 pst., og rett til tilskudd i forbindelse med svangerskap inkluderes i regelverket

6.10 Fordeling på priser og tiltak

Endringene i målprisene er vist i tabell 6.5.

Bevilgningspostene over kap. 1150, *Tilgjennomføring av jordbruksavtalen*, foreslås endret som vist i tabellen under. Satsendringer på de enkelte ordningene går fram av protokollen som følger proposisjonen som vedlegg. Tilpasning av virkemiddelbruken er nærmere omtalt i kapittel 7.

Utslag på referansebrukene

Budsjettnemnda for jordbrukets sekretariat har beregnet utslaget av rammeendringene på referansebrukene, som er basert på NILFs driftsgranskinger. Verdien av det utvidede jordbruksfradraget er lagt inn som beregnet av BFJ i grunnlaget 2004, før avtale.

Tabell 6.7 viser utelukkende det isolerte utslaget av de foreslåtte pris- og tilskuddsendringene.

Tabell 6.5 Fordeling av målprisendringer for avtaleperioden.

Produkt	Kvantum Mill. l/kg	Verdi Mill. kr.	Endring Kr. pr. l / kg	Total Endring Mill. kr
Melk , ku og geit	1534,9		0,04	61,4
Storfe	84,1		0,00	0,0
Gris	109,7		-0,15	-16,5
Sau/lam	24,8		0,00	0,0
Egg	52,7		-0,09	-4,7
Fjørfekjøtt	52,6		-0,15	-7,9
Poteter	223,7		0,03	6,7
Grønnsaker		1070,0	1,5 %	15,9
Frukt		113,3	1,5 %	1,7
Norsk matmel	207,0		-0,08	-16,6
Sum avtalepriser			40,0	

Tabell 6.6 Endringer i bevilgninger til gjennomføring av jordbruksavtalen. ¹⁾

		Endring Mill. kr	Budsjett 2004 Mill. kr
50	Fondsavsetninger	-40,000	348,500
70	Markedsregulering	-18,000	250,500
73	Pristilskudd	-13,600	1 944,200
74	Direkte tilskudd	-298,378	6 778,685
77	Utviklingstiltak	-4,000	228,710
78	Velferdsordninger	-36,000	1 633,354
Sum kap. 1150		-409,978	11 183,949
Kap. 4150 Post 80		0,000	145,000

¹⁾ I tillegg disponeres 200 mill. kroner av ledige midler.

Beregningene gir ikke noe anslag på inntektsutviklingen i forhold til året før, hvor også volum- og kostnadsendringer vil ha betydning. Disse beregningene er kvantumsfaste og fanger ikke opp effek-

tene av tilpasninger, verken på inntekts- eller kostnadssiden. De årlige produktivitetsendringene som er en del av BFJs grunnlagsmateriale er ikke regnet fram til 2005.

Tabell 6.7 Beregnet isolert utslag av avtalen på referansebrukene. Kr. pr. årsverk.

		Før oppgjør 2004 ekskl. skatt	Før oppgjør 2004 inkl. skatt ¹⁾	Årsutslag Avtalen
1	Melk og storfeskylt, 16 årskyr	165 500	179 400	-1 800
2	Korn, 289 dekar korn	147 500	181 700	-1 200
3	Sau, 114 vinterfôra sauer	101 400	118 400	-2 200
4	Melkeproduksjon geit, 78 årsgaier	166 200	182 700	-3 200
5	Svin/korn, 34 avlssvin + 263 dekar	264 100	280 300	-8 400
6	Egg/korn, 2800 høner 201 daa korn	173 800	193 900	-8 800
7	Poteter/korn, 82 daa poteter+291 daa korn	178 800	198 300	100
8	Storfeskylt/ammeku, 12 ammekyr	88 300	107 500	-2 300
9	Frukt/bær og sau/geit	159 000	174 900	-2 500
10	Melk/storfe, <15 årskyr (12 årskyr)	145 800	161 200	-2 500
11	Melk/storfe, «15 årskyr (20 årskyr)	181 800	194 500	-500
12	40 største melkebruk (28 årskyr)	207 200	218 700	0
13	Melk/storfe, 19,8 årskyr Østl. flatbygder	181 600	195 000	-1 200
14	Melk/storfe, 15,0 årskyr Østl. andre bygder	147 200	160 800	-2 100
15	Melk/storfe, 25,7 årskyr Jæren	209 100	221 700	-2 200
16	Melk/storfe, 14,8 årskyr Agder/Rogaland	145 800	160 200	-2 200
17	Melk/storfe, 14,1 årskyr Vestlandet	152 300	167 600	-2 300
18	Melk/storfe, 16,2 årskyr Trøndelag	173 800	187 400	-1 500
19	Melk/storfe, 14,8 årskyr Nord-Norge	177 600	191 000	-300
20	Korn. < 400 dekar korn (229 daa) Østlandet	99 600	133 300	-2 700
21	Korn. >400 dekar korn (486 daa) Østlandet	202 900	231 500	-3 200
22	Korn og korn/svin, 258 daa + 16 avlssvin	268 900	296 200	-6 600
23	Sau. 81 vinterfôra sauer	52 800	66 100	-2 000
24	Sau. 107 vinterfôra sauer	111 300	130 000	-2 100
25	25 største sauebruk. 179 vinterfôra sauer	133 900	151 200	-2 200

¹⁾ Inkl. inntektsverdien før skatt av jordbruksfradraget, beregnet av Budsjettnemnda for jordbruket.

7 Nærmere om viktige politikkområder

7.1 Landbruk Pluss og utforming av virkemiddelprofil

7.1.1 Mål og retningslinjer for arbeidet med Landbruk Pluss

I St.prp. nr. 1 (2003-2004) er det vist til at:

”Landbruket står overfor store utfordringer. Internasjonale rammevilkår og auka krav om effektivisering gjer at det er ei stor utfordring å nå måla for både mat- og landbrukspolitikken..... Strukturutviklinga i landbruket medverker til at det tradisjonelle grunnlaget for busetjing og sysselsetting i store delar av distrikta reduserast. For å nå måla i distriktspolitikken krev dette for det første ein strategi som fører vidare strukturendringane innanfor ramma av ein klar distriktsprofil samstundes som endringane gjennomførast på ein sosial og økonomisk forsvarleg måte for jordbruksbefolkningen. Parallelt er det behov for å etablere nye strategiar i landbrukspolitikken med ei brei satsing på næringsutvikling for utvikling av alternative inntekts- og sysselsettingsmoglegheiter. Denne satsinga skal omfatte både økonomiske verkemiddel og ein målretta eigedoms- og ressursforvaltningspolitikk og er samla under den felles nemninga Landbruk Pluss.”

Jordbruksavtalen 2004 er et ledd i en slik helhetlig satsing. Effektiviseringen av norsk landbruk vil fortsette, samtidig som det må legges til rette for alternativ næringsutvikling med utgangspunkt i det enkelte gårdsbruk, og gjøre det attraktivt å bo i bygdene. Landbruk pluss er en langsiktig utviklingsstrategi med vekt på å skape et markedsrettet landbruk med større muligheter for innovasjon innenfor tradisjonell produksjon så vel som mer spesialiserte produkter og tjenester. Bærende elementer i arbeidet er en forsterket satsing på markedsorientert næringsutvikling i hele landet, mer myndighet og større ansvar til lokalt og regionalt nivå, en gjennomgang av ”landbrukets eiendomspolitikk”, økt kommersialisering av forskning og forskningsresultater og en forenkling av regelverket.

Det er viktig at ordningene over jordbruksavta-

len reflekterer denne hovedtenkingen. I tillegg til de ordningene som er tema i jordbruksavtalen, har Landbruksdepartementet i arbeidet med en forsterket satsing på næringsutvikling engasjert ECON for en gjennomgang av departementets lover med sikte på å legge til rette for økt næringsutvikling i landbruket og på landbrukseiendommene. I tillegg arbeider Landbruksdepartementet med en lovteknisk gjennomgang med sikte på forenkling og brukkeretting av departementets regelverk.

Et mål i Landbruk Pluss er økt kommersialisering av forskningsresultater og i innretningen av selve kunnskapsproduksjonen. Landbruksdepartementet har på dette området engasjert en ekstern utredergruppe for å utrede enkelte spørsmål knyttet til kommersialisering av forskningsresultater. Resultatet av dette arbeidet vil bl.a. bli brukt som ett av flere elementer i forhold til problemstillinger omkring innovasjon og næringsutvikling. Dette gjelder bl.a. spørsmål knyttet til samspillet mellom det landbruksvitenskapelige senteret i Ås-området og regionale forsknings- og utviklingsmiljøer.

Økt innovasjonsevne i næringslivet er tema i regjeringens innovasjonspolitik *Innovasjon 2010*. På dette området arbeides det fra Landbruksdepartementet spesielt med muligheter og utfordringer til økt innovasjon i Innlands-Norge i samarbeid med Nærings- og handelsdepartementet.

Landbruksdepartementet og Miljøverndepartementet skal sammen vurdere tiltak for å effektivisere praktiseringen av plan- og bygningsloven som virkemiddel for tilrettelegging og gjennomføring av næringsutviklingstiltak. Arbeidet med en gjennomgang av eksisterende retningslinjer og veiledningsmateriell til plan- og bygningsloven er sentralt i denne sammenhengen. Lovverket må både ta hensyn til arealinteresser knyttet til jordvern og kulturlandskap, og legge til rette for nye utviklingsmuligheter for landbruket framover.

Som en viktig del av Landbruk Pluss legger Landbruksdepartementet opp til en økt satsing på næringsutvikling basert på utmark. I denne sammenhengen er også næringsutvikling i tilknytning til naturvernområder et sentralt tema.

Departementets erfaring er at det nå er størst behov for håndfaste prosjekter hvor ideer får mulig-

het for å bli prøvd ut i praksis. Det legges derfor opp til å sette i gang pilotprosjekter for å skape næringsutvikling særlig i tilknytning til nasjonalparker og større verneområder. Her vil Landbruksdepartementet samarbeide med Miljøverndepartementet i forbindelse med oppfølging av regjeringens omtale av dette spørsmålet i Revidert nasjonalbudsjett 2003. Denne typen satsing gir også mulighet for å sikre gode prosesser rundt etableringen av nye nasjonalparker/landskapsvernområder, og dermed sikre at grunneiernes mulighet for næringsutvikling med grunnlag i vernet styrkes.

Erfaringene fra samarbeidet med prosjektet *Slipp oss til* viser gode resultater, Landbruksdepartementet vil vurdere en videreføring av dette i forbindelse med arbeidet med Landbruk Pluss.

Det er avgjørende at en i utformingen av den framtidige landbrukspolitikken ser disse prosessene i sammenheng, for å få en utvikling mot et mer levedyktig landbruk og økt verdiskaping med bakgrunn i næringens samlede ressurser.

Jordbruksavtalepartene deler mange av det prioriteringer og vurderinger som det er redegjort for foran. Det er derfor et godt grunnlag for samarbeide om disse spørsmålene framover. Fjerning av offentlige flaskehalsar og tiltak for å fremme utmarksbasert næringsutvikling vil bli fulgt opp i arbeidet med Landbruk Pluss.

7.1.2 Virkemiddelprofil

Avtalen innebærer en økt harmonisering av virkemidlene i melkeproduksjonen mellom ulike organisasjonsformer, og gir økt handlingsrom for enkeltprodusenter. Videre likestilles melkeprodusentenes muligheter mer med det som gjelder i andre produksjoner. Fordelingsprofilen for tilskuddene følger det opplegg de siste års avtaler har vært basert på, det vil si Stortingets behandling av St.meld. nr. 19 (1999-2000) og Sem-erklæringen.

Distriktsvirkemidlene opprettholdes på samme nivå selv med et redusert bevilgningsnivå.

Den betydelige strukturdiversifisering i satsene til AK-grovfôr ved 200 dekar grovfôr innebærer forvaltningsmessige problemer. Mange søker å oppnå mer i tilskudd gjennom deling av driftsenheter, separate søknader om tilskudd til grovfôrareal i samdrifter og opprettholdelse av foretak som i praksis drives av andre. Mange som inngår samarbeid på husdyrsiden mister arealtilskudd til grovfôrareal uten at det i praksis er noen endring i driftsform når det gjelder disse arealene. Dette må også ses i sammenheng med det som gjøres i forhold til samdrifter i melkeproduksjonen og samarbeid ellers i avtalen.

Avtalen innebærer at satsprofilen i areal- og kulturlandskapstilskuddene for grovfôr jevnes noe ut. Utflatingen kompenseres mindre driftsenheter gjennom tilpasninger på husdyrtilskuddet, jf. vedlegg til sluttprotokollen.

7.2 Helhetlig strategi for næringsutvikling

Partene er enige om at det utarbeides en nasjonal, overordnet strategi for arbeid med verdiskaping og næringsutvikling i landbruket, samt samordning av virkemiddelbruken (figur 7.1). Lønnsom verdiskaping, markedsorientering og effektivisering vil være sentrale elementer. Arbeidet med å se på strategiutforming og samordning av programmer gjennomføres i samarbeid mellom Innovasjon Norge og Landbruksdepartementet. Landbrukets næringsorganisasjoner trekkes med i arbeidet. Styret for Verdiskapingsprogrammet for mat og tre forutsettes også å ha en sentral plass i dette arbeidet.

Figur 7.1 Framstilling av strategi for samordning av arbeidet med verdiskaping og næringsutvikling.

7.3 Landbrukets utviklingsfond (LUF)

Landbrukets utviklingsfond (LUF) hadde pr. 31.12. 2003 en egenkapital på 2 421 mill. kroner.

Av kapitalen var 851 mill. kroner innestående i Norges Bank og 1 571 mill. kroner var i form av utlån. Tabell 7.1 viser kapitalsituasjonen i Landbrukets utviklingsfond, herunder endring i egen-

Tabell 7.1 Framføring av kapitalsituasjonen i LUF for 2003-2005 med basis i framlagt regnskap for 2003 og prognoserte framtidige utbetalinger. Mill. kroner.

	2003	2004	2005
Bevilgning, innenfor avtale 1150	619,6	345,8	305,8
Engangsmidler innenfor avtale 1150	27,0	150,0	
Overført fra bevilgningsregnskapet	41,2		
Renteinntekter, innenfor avtalen	19,6	7,1	8,1
Andre inntekter	0,1		
<i>Sum innenfor avtalen</i>	<i>707,4</i>	<i>502,9</i>	<i>313,9</i>
Bevilgning, utenfor avtalen 1149		294,0	294,0
Renteinntekter, utenfor avtalen		7,1	7,1
<i>Sum utenfor avtalen ¹⁾</i>	<i>0,0</i>	<i>301,1</i>	<i>301,1</i>
<i>Sum tilførsel</i>	<i>707,4</i>	<i>804,1</i>	<i>615,0</i>
Utbetalinger, innenfor avtale	854,1	528,9	591,9
Rentestøtte	0,4	3,5	36,3
Utbetalinger, utenfor avtale	-	351,9	343,5
<i>Sum utbetalinger</i>	<i>854,5</i>	<i>884,3</i>	<i>971,7</i>
<i>Resultat</i>	<i>-147,2</i>	<i>-80,2</i>	<i>-356,7</i>
<i>Egenkapital LUF</i>	<i>2420,8</i>	<i>2340,6</i>	<i>1983,9</i>
Innestående Norges Bank	851,0	839,9	558,0
Utestående investeringslån	1570,5	1500,7	1425,9
Kortsiktig gjeld	0,7	0,0	0,0
Tall i mill. kroner		2004	2005
Utestående investeringslån		1570,5	1500,7
Avdrag på lån		-104,8	-99,8
Utbetaling nye lån		35,0	25,0
UB investeringslån		1500,7	1425,9
Tall i mill. kroner		2004	2005
Bevilgning inkl. rentestøtte		804,1	615,0
Netto tilførsel av kapital ifm investeringslån (avdrag - nye lån)		69,8	74,8
Tilført likviditet		873,9	689,8
Prognoserte utbetalinger		884,3	971,7
<i>Endring i likviditet</i>		<i>-10,4</i>	<i>-281,9</i>

¹⁾ Det er i revidert nasjonalbudsjett, St.prp. nr. 63 (2003-2004), foreslått reduksjon i bevilgningen for 2004 på 19,6 mill. kroner.

kapital og likviditet ut fra departementets gjennomgang.

For 2004 tilføres fondet 150 mill. kroner i engangsmidler innenfor Jordbruksavtalen. Tabellen viser en reduksjon i likviditeten med vel 10 mill. kroner for 2004. Dersom fondet ikke tilføres ytterligere økte midler, vil likviditeten for 2005, ut fra foreslåtte innvilgningsrammer, reduseres med 282 mill. kroner.

Tabell 7.2 viser innvilgningsramme for LUF i årene 2003 - 2005. Partene er enige om å øke innvilgningsrammen til LUF innenfor Jordbruksavtalen med 48,1 mill. kroner i 2005. I tillegg bevilges det i 2004 til sammen 4 mill. kroner til kada-verhåndtering i Nord-Norge, avsetningstiltak for honning og flytting av eliteplanteanlegg fra Ervik til Rå. Økningen for 2005 er knyttet til satsing på

et eget investeringsprogram for melk og storfe, økt satsing på øvrig næringsutvikling, utviklingsprogram for geiter, samt kommunale miljømidler.

7.4 Endringer i bygdeutviklingsmidlene og rentestøtteordningen

Partene er enige om at det er behov for en modernisering av de fylkesvise BU-midlene. Moderniseringen er knyttet til arbeidet med å nå målene med Landbruk Pluss. Det er behov for en ny utforming av virkemidlene overfor tradisjonelt landbruk. Videre innebærer etableringen av Innovasjon Norge og nye roller for ulike aktører på regionalt

Tabell 7.2 Oversikt over innvilgningsramme for LUF 2003 og 2004, samt oversikt over forslag til innvilgningsramme for 2005, innenfor og utenfor¹⁾ jordbruksavtalen. Mill. kroner.

Ordninger	2003	2004	2005
Kompetansetiltak (KIL)	8,0	6,0	6,0
Kvalitetssystemer i landbruket (KSL) ²⁾	22,5	20,0	20,0
Fylkesvise bygdeutviklingsmidler ³⁾	286,0	286,0	241,0
Melke- og storfeprogram ³⁾			85,0
Spesielle miljøtiltak	139,0	135,2	143,3
Organisert beitebruk ⁴⁾	14,6	14,6	8,6
Utviklingstiltak innen økologisk jordbruk ⁵⁾		38,0	38,0
Utviklingsprogram for geiteholdet ⁶⁾			10,0
Anlegg for kadaverhåndtering Nord-Norge ⁷⁾		2,0	
Avsetningstiltak honning ⁷⁾		1,5	
Eliteplanteanlegg Ervik, Rå ⁷⁾		0,5	
<i>Sum innenfor jordbruksavtalen</i>		<i>503,8</i>	<i>551,9</i>
Overføring til Samisk utviklingsfond (SUF)	2,0	2,0	2,0
Verdiskapingsprogram for matproduksjon	95,0	95,0	95,0
Konkurransestrategier for norsk mat	27,5	23,5	23,5
Sentrale bygdeutviklingsmidler	39,0	36,0	36,0
Skogbruk (nærings- og miljøtiltak, landsdekkende tiltak)	103,0	112,0	112,0
Bioenergi	15,0	18,0	18,0
Oppfølging av Landbruk Pluss		7,0	7,0
<i>Sum utenfor jordbruksavtalen</i>		<i>293,5</i>	<i>293,5</i>
<i>Sum LUF ekskl. rentestøtte</i>	<i>751,6</i>	<i>797,3</i>	<i>845,4</i>

¹⁾ Bevilgningen utenfor jordbruksavtalen i 2004 er basert på Stortingets behandling av St.prp. nr. 1 (2003-2004) Det er i St.prp.nr. 63 (2003-2004) foreslått reduksjon i bevilgningen for 2004 på 19,6 mill. kroner.

²⁾ Innvilgningsrammen til KSL videreføres på 2004-nivå.

³⁾ Fylkesvise BU-midler deles i et program for melk og storfe og en samlet innvilgning til øvrige fylkesvise BU-midler. Totalt økes bevilgningen til fylkesvise BU-midler med 40 mill. kroner.

⁴⁾ Investeringsmidlene på organisert beitebruk overføres til de kommunale miljømidlene.

⁵⁾ Utviklingstiltak innen økologisk landbruk videreføres på tilsvarende nivå som for 2004.

⁶⁾ Det settes av 8 mill. kroner til program "Friskere geiter" og 2 mill. kroner til utviklingsprogram for geitehold.

⁷⁾ Dekkes med engangsmidler.

plan behov for endringer. Det er et mål å få til økt målstyring av midlene, framfor en detaljert regelstyrt virkemiddelbruk. Omleggingen trer i kraft fra 01.01.2005.

7.4.1 Hovedtrekk i forslaget:

- Det settes av 85 mill. kroner til et eget investeringsprogram for omstilling og modernisering innen melke- og storfesektoren. Dette innebærer at innvilgningen i melke- og storfekjøttproduksjon økes fra 65 mill. kroner til 85 mill. kroner.
- Øvrige fylkesvise BU-midler økes med 20 mill. kroner.
- Tilskuddsprosenten på tilskudd til investeringer innen tradisjonelt landbruk og nye næringer heves, det åpnes for å innvilge tilskudd på inntil 30 pst. av kostnadsoverslag.
- Maksimalt tak for tilskudd fjernes for alle ordninger.
- Justering av ordningen med rentestøtte bl.a. for å ta høyde for svingninger i markedsrentene, endres med virkning fra 01.07.04. Rammen for rentestøtte økes til 700 mill. kroner.
- For øvrig opprettholdes dagens ordninger for de fylkesvise midlene, men virkemidlene samles i en pott som fordeles regionalt. Det forutsettes at andelen som går til bedriftsrettede tiltak ikke reduseres. Dette innebærer at skillet mellom tradisjonelt landbruk og utviklingstiltak fjernes, med unntak for melk og storfekjøtt. Det blir opp til fylkene, gjennom sine strategier, å bedømme hvilke ordninger de vil prioritere. Det opprettes i tillegg et eget investeringsprogram for utvikling av melkesektoren.
- Regionale strategier for næringsutvikling skal ligge til grunn for fordelingen av økonomiske virkemidler i fylkene. Strategiene skal utarbeides i samarbeid mellom Fylkesmannen (FM), Fylkeskommunen (FK), Innovasjon Norge regionalt, næringsorganisasjonene og kommu-

nene. Fylkesmannen har hovedansvaret for utformingen, jf. regionale miljøprogram.

- Nytt hovedmål for bruk av fylkesvise BU-midler.
- Innovasjon Norge regionalt gis ansvaret for behandling av bedriftstiltak.

7.4.2 Næringsutvikling utenfor jordbruksavtalen

Tabell 7.3 viser bevilgninger på Landbruksdepartementets budsjett for 2004 til disposisjon for Innovasjon Norge for næringsutvikling i landbruket. Disse ordningene videreføres.

Sentrale BU-midler

Ordningen med sentrale BU-midler utgjør 36 mill. kroner for 2004 og fordeler seg på tiltak innen reiseliv, utmark, likestilling, forskning og andre prosjekter. Deler av de sentrale BU-midlene er fordelt av Landbruksdepartementet i samråd med avtalepartene i jordbruksforhandlingene. Ordningen med sentrale BU-midler videreføres.

Formålet med midlene avsatt til Samisk utviklingsfond (SUF) er å bidra til utvikling av jordbruket i samiske områder. Det legges opp til et bedre organisert samarbeid mellom midlene i SUF og de fylkesvise BU-midlene. Dette spørsmålet vil bli drøftet med Sametinget, Innovasjon Norge og Fylkesmannen i Finmark.

7.4.3 Næringsutvikling over jordbruksavtalen, Fylkesvise BU-midler

Innvilgningsrammen for BU-midlene i 2004 fordeles seg på følgende:

- 143 mill. kroner til tradisjonelt landbruk, forvaltes av Innovasjon Norge regionalt.
- 88 mill. kroner til utviklingsmidler, forvaltes av Innovasjon Norge regionalt.
- 55 mill. kroner til utviklingsmidler, forvaltes av Fylkesmannen.

Tabell 7.3 "Sentrale midler" til næringsutvikling ¹⁾

Betegnelsen	Mill. kroner 2004
Verdiskapingsprogram for matproduksjon	95,0
Konkurransestrategier for norsk mat	23,5
Sentrale BU-midler	36,0
Bioenergiprogram	18,0
Verdiskapingsprogram for bruk og foredling av trevirke	36,5
Tilskudd til Utviklingsfondet for skogbruket	3,1

¹⁾ Kap. 1149 Verdiskapings- og utviklingstiltak i landbruket, post 50, 51 og 71. Bevilgningen utenfor jordbruksavtalen i 2004 er basert på Stortingets behandling av St.prp. nr. 1 (2003-2004).

7.4.4 Målformulering

Partene er enige om følgende målformulering for bygdeutviklingsmidlene:

”Hovedmålet for bygdeutviklingsmidlene er å legge til rette for næringsutvikling som danner grunnlag for langsiktig, lønnsom verdiskaping og desentralisert bosetting med utgangspunkt i landbrukets ressurser generelt og landbruks-eiendommen spesielt”.

Med denne målsettingen klargjøres det at BU-midlene har som mål å dekke verdiskaping innenfor et bredt definert landbruksområde i hele landet. Det legges dessuten til grunn en klar prioritering av bosetting i distriktene. Det legges videre til grunn at økt konkurranseevne og nyskaping skal prioriteres.

7.4.5 Strategiutforming og tildeling

Landbruksdepartementets tildelingsramme til fylkene er i dag delt opp i to potter, en til tradisjonelt landbruk og en til utviklingstiltak. Framover er det behov for utviklingstiltak i tradisjonelt landbruk så vel som utviklingstiltak innen nye næringer. For å øke fleksibiliteten i bruken av midlene i fylkene slås de to pottene sammen. Fylkene vil med en slik ordning stå fritt til å prioritere hvor mye de skal bruke til utviklingstiltak innen tradisjonelt landbruk og innen nye næringer. Bruken av midlene blir mer fleksibel og målrettet i forhold til regionale og lokale behov. Melkeproduksjonen med tilhørende storfekjøttproduksjon utgjør vel 40 pst. av produksjonsinntektene i jordbruket. Den foregår i hele landet, og det er et særlig behov for å ha en felles nasjonal strategi for utvikling av denne produksjonen. Partene er enige i at dette løses ved at det igangsettes et eget program for utvikling av melke- og storfeproduksjonen. Midlene tildeles regionalt nivå i to potter; en til et melke- og storfeprogram og en til øvrig næringsutvikling.

7.4.6 Forvaltningsmodell og ansvarsfordeling

Fylkesmannsembetet er Landbruksdepartementets regionale hovedkontakt. Tilsvarende som for arbeidet med de regionale miljøprogrammene, gis Fylkesmannen ansvaret for å koordinere strategiutforming for bruken av de fylkesvise BU-midlene innenfor de rammer som er trukket opp av avtalepartene. Strategiene skal være flerårige med mulighet for årlig justering. Strategiene skal utarbeides etter samråd med fylkeskommunen, Inno-

vasjon Norges distriktskontor, næringsorganisasjonene i landbruket og kommunalt nivå (figur 7.2). Fylkenes strategier skal godkjennes av Innovasjon Norge sentralt etter samråd med avtalepartene. Godkjenningen skal i hovedsak gå ut på å se til at overordnede nasjonale strategier er implementert i de fylkesvise næringsstrategiene.

Med bakgrunn i disse fylkesvise strategiene har Fylkesmannen ansvar for å fordele BU-midler internt i fylket, blant annet til Innovasjon Norges distriktskontor som forvalter midlene til bedriftstiltak (som tidligere var delt mellom tradisjonelt landbruk og utviklingstiltak). Fylkesmannen forvalter midler til tilretteleggingstiltak som i dag. Fylkesmannen kan fordele tilretteleggingsmidler til kommunene dersom dette er lagt inn i den regionale strategien. Det blir opp til regionalt nivå å foreta en avveining av hvilke ordninger og tiltak som bør prioriteres.

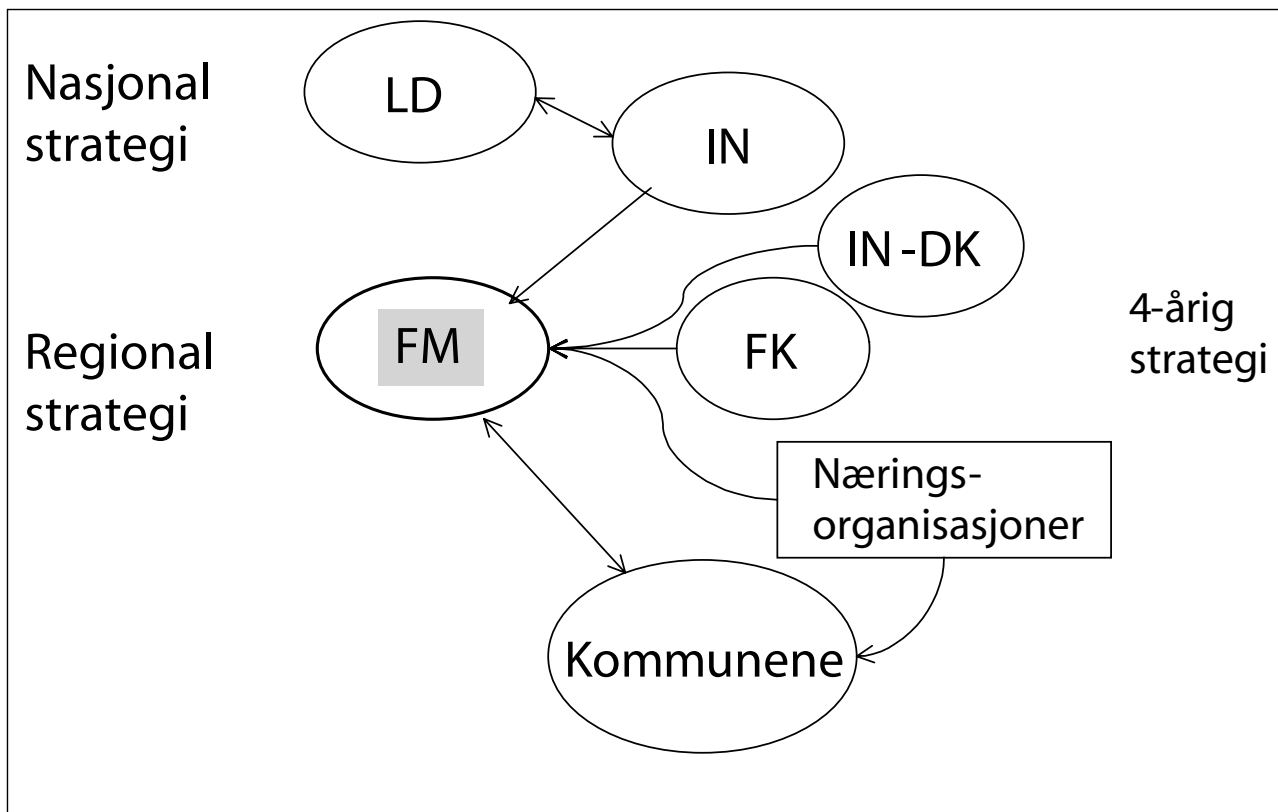
Fylkesmannen godkjenner årlige rapporter fra Innovasjon Norges distriktskontor før disse sendes Innovasjon Norge sentralt. Eventuelt vil også kommuner som har mottatt midler avgi rapportering til fylkesmannen i forhold til regionale strategier. Landbruksdepartementet og Innovasjon Norge sentralt vil sammen gjennomgå rapporteringen. Landbruksdepartementet mener det er behov for at prognoserte resultater ved innvilgningene inngår i et framtidig rapporteringssystem. Det arbeides interdepartementalt med å utforme et felles mål- og resultatstyringssystem overfor Innovasjon Norge.

Med opprettelsen av Innovasjon Norge har organisasjonen en samlet kompetanse som er vesentlig for bidrag til framtidig verdiskaping i landbruket. Det er derfor naturlig at Innovasjon Norge er sentral i å forvalte departementets midler til næringsutvikling. For å lykkes er det nødvendig med en god og løpende dialog mellom Innovasjon Norge sentralt og Landbruksdepartementet. Det må være nær kontakt i arbeidet med mål-, strategi-, tiltaksutforming og rapportering. Det legges til grunn at styret for verdiskapingsprogrammene har en sentral rolle i utforming av strategier.

Det er videre nødvendig at Innovasjon Norge har en samordnet og enhetlig oppfølging av regionkontorene.

Kommunenes rolle

Kommunene skal være delaktige i utforming av de regionale næringsstrategiene. Ut fra regionale næringsstrategier kan enkelte oppgaver i tilknytning til Fylkesmannens utviklingsmidler overføres til kommunene.

Figur 7.2 Modell for utformingen av de regionale næringsstrategiene

Det er, som en forsøksordning, etablert 4-årige prosjekter i Nord-Gudbrandsdalen og Valdres hvor regionrådene har fått myndighet til å forvalte de fylkesvise BU-midlene. Et prosjekt i samarbeid mellom Landbruksdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Kommunenes sentralforbund og Innovasjon Norge er under oppstart. Her skal det etableres piloter som skal se på muligheten for tilrettelegging av kommunene som utviklingsaktør innen næringsutvikling.

7.4.7 Forenkling av regelverk for de fylkesvise BU-midlene

Partene er enige om at regelverket skal forenkles betydelig. Dette må kombineres med at kvaliteten i saksbehandlingen blir styrket. Søkere vil ha varierende egenkapitalandel og investeringsbehov. Virkemidlene forutsettes å være utformet og praktisert slik at søkere med svak egenkapital og stort investeringsbehov har mulighet til å kunne gjennomføre utviklingsprosjekter.

Heving av tilskuddsprosent og fjerning av maksimalt tak for tilskudd

Det er et mål at hvert enkelt prosjekt skal vurderes ut fra reelt investeringsbehov, lønnsomhet og mar-

kedspotensial. Det forutsettes gode økonomiske kalkyler og vurderinger. For å sikre en mest mulig lik praksis i hele landet er partene enige om å sette maksimal tilskuddsprosent til 30.

7.4.8 Investeringsprogram for melke- og storfekjøttproduksjon

Partene er enige om at det opprettes et eget program for modernisering og omstilling innen melke- og storfesektoren. På programmet avsettes penger til investeringstiltak. Det settes av 85 mill. kroner til denne ordningen i 2005, noe som er en økning på om lag 20 mill. kroner. Midlene øremerkes melke- og storfeprogrammet og tildeles i en egen pott. For 2005 tas det utgangspunkt i historisk tildeling mellom fylkene.

7.4.9 Øvrige tilskuddsordninger innenfor fylkesvise BU-midler

Rentestøtte

Rentestøtten i 2003 og 2004 er satt til 5 pst. Denne er også bundet til 5 pst. for hele tilbakebetalingstiden for lånet, maksimalt 15 år. På lån med markedsrente vil dette pr. dags dato gi netto rentegevinst for låntaker. Partene er enige om at rentestøtteord-

ningen endres slik at støtten følger rentesvingningene i markedet. Nivået på rentestøtten blir fastsatt årlig for alle lån som er inne i rentestøtteordningen. Rentestøtten settes til 50 pst. av *Risikofri rente 3 år stat* (ST4X) for foregående år. For låntakeren vil støtten bli ett år ut av fase. På grunn av at markedsrenten ligger høyere enn ST4X vil den effektive rentestøtten bli mindre enn 50 pst. Med binding til ST4X vil låntakerens insentiv til å skaffe seg det rimeligste lånet ikke bli påvirket. Partene er enige om at grensen for størrelsen på lån med rentestøtte fjernes. Rentestøtten kan ikke overstige 5 pst. Omleggingen gjelder fra 01.07.2004.

For å ta høyde for økt behov for rentestøtte bl.a. med bakgrunn i melk- og storfeprogrammet heves rammen for rentestøtte til 700 mill. kroner.

Bedriftsretta utviklingstiltak (forvaltet av Innovasjon Norge regionalt)

Partene er enige om at ordningene med etablererstipend, prosjektutvikling og kompetanseoppbygging m.m. opprettholdes, men at taket på tilskuddet fjernes, jf. likevel EØS-avtalens regelverk for bagatellmessig støtte.

Tilskudd til generasjonsskifte, og utflytting ved jordskifte

Partene er enige om at ordningene videreføres, men at det blir opp til fylkene gjennom sine strategier om, og i hvilket omfang de vil prioritere dette hensynet. I særlige tilfeller kan de forannevnte tak for støtte fravikes.

Avkortingsregelen

Med dagens regelverk gjøres det fradrag for tilskudd til investeringer og BU-lån/rentestøtte som er innvilget de siste 5 år. Dette medfører at vellykkede etableringer med utviklingspotensial ikke kan bevilges ytterligere BU-midler innenfor de neste 5 årene.

Avkortingsregelen fjernes i tråd med gjeldende praksis for andre ordninger og næringer.

Fellestiltak/selskap med to eller flere interessenter

Partene er enige om at det nå blir opp til fylkene gjennom sine strategier i hvilken grad de vil gi fellestiltak spesiell behandling.

Øvrige virkemidler, forvaltet av Fylkesmannen regionalt

Partene er enige om at Fylkesmannen kan forvalte midler til utrednings- og tilrettelegging. Størrelse og omfang avgjøres regionalt med bakgrunn i de regionale næringsstrategiene. Partene forutsetter at andelen som går til bedriftsrettede tiltak ikke reduseres. Det åpnes for at enkelte av disse oppgavene kan delegeres til kommunene.

Fylkesvis fordeling

Dagens fordelingsnøkkel mellom fylkene skal vurderes, herunder behov ved den økte aktiviteten som er initiert i forbindelse med forsøkordningene. For melkesektoren vil man for 2005 ta utgangspunkt i historisk fordeling mellom fylkene.

7.4.10 Satsinger utenfor jordbruksavtalen

Satsingen i Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon, Merkeordninger og Offentlige strategier ble i St.prp. nr. 1 (2002-2003) flyttet ut fra kap. 1150, som oppfølging av jordbruksavtalen i 2003. Midlene ble flyttet til kap. 1149 Verdiskapings- og utviklingstiltak i landbruket, og forvaltes etter egne retningslinjer. Det er imidlertid et viktig samspill mellom satsingen på bygde- og næringsutvikling innenfor og utenfor jordbruksavtalen. For å gi en helhetlig framstilling omtales disse satsingsområdene på kap. 1149 nedenfor.

Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon

Partene er enige om at det er nødvendig å styrke konkurransevnen og bedre lønnsomheten for primærprodusenten og resten av den landbruksbaserte verdikjeden. Det er også behov for økt mangfold i matvaremarkedet. Det er derfor nødvendig med en aktiv politikk for å fremme nyskaping og kommersialisering. Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon er etablert for å møte disse utfordringene.

Verdiskapingsprogram for matproduksjon ble startet opp i 2001, og skal gå over 10 år. Programmet skal legge til rette for en økt markedsbasert matproduksjon som omfatter hele verdikjeden, fra primærproduksjon fram til forbruker. Viktige handlingsområder i programmets fase II er utvikling av markedskanaler, kompetanseutvikling og merkevarebygging. Ved støtte til prosjekter skal det legges vekt på markedsforståelse og evne til langsiktig gjennomføring. Det skal også utvikles en ny rapporteringsform som

i større grad synliggjør programmets måloppnåelse.

Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon er en del av en samlet strategi for å legge til rette for produkt- og tjenesteproduksjon basert på landbruket sitt samlede ressursgrunnlag. De økonomiske virkemidlene som ikke inngår i Jordbruksavtalen må derfor sees i sammenheng med virkemidlene innenfor avtalen.

Tilskudd til Matmerk, herunder merkeordningene Godt Norsk og Beskyttede betegnelser og *Tilskudd til markedsorientert produktutvikling*, som var en del av de tidligere Konkurransestrategier for norsk mat (KOSTRAT), er en del av programmet. Det legges til grunn en økt satsing på landbruksbasert næringsutvikling i 2005.

Merkeordningene

Merkeordningen Beskyttede Betegnelser eies av Landbruksdepartementet og forvaltes av Matmerk. Merkeordningene Godt Norsk og Spesialitet eies av Matmerk og finansieres delvis av Landbruksdepartementet. Merkeordningen beskyttede betegnelser er regulert i *Forskrift for beskyttede betegnelser* som trådte i kraft 05.07.2002. En viktig faktor for opprettelsen av den norske merkeordningen har vært de positive erfaringene EU-landene har med tilsvarende merkeordninger. Erfaringene derfra viser at opprinnelsesmerking som kombinerer kriterier for geografisk opprinnelse, tradisjon og særpreg, har ført til økt omsetning og økt lønnsomhet både hos primærprodusentene og næringsmiddelprodusentene. I Norge ble det første produktet, Økologisk Tjukkmjølk fra Røros, lansert i februar 2004. Partene legger til grunn at denne merkeordningen må få økt prioritet dersom den skal bli en suksess på lik linje med ordninger i Europa. Det er nødvendig å avsette ressurser til bl.a. å utvikle Matmerk sin pådriverrolle i forhold til videreutvikling av merkeordningen, rekruttering av nye aktører, informasjonsarbeid og veiledning.

Landbruksdepartementet vil foreta en bred, ekstern evaluering av merkeordningenes plass og rolle i en helhetlig sammenheng, for å styrke konkurransevnen og bedre lønnsomheten i hele matvarekjeden. Denne gjennomgangen vil bli sett i sammenheng med de utfordringer norsk landbruk vil stå overfor ved ulike alternativer for internasjonalisering.

Offentlige strategier

Partene legger vekt på at det er viktig med god og åpen informasjon om norske matprodukter og pro-

duksjonsmetoder for å øke tillit til og etterspørsel etter norsk mat. Som et ledd i dette bidrar satsinger innenfor Offentlige strategier til entreprenørskap og til profilering av, og informasjon om norsk mat nasjonalt og internasjonalt. Aktuelle satsinger er deltagelse på Internationale Grüne Woche, samarbeid med Norges Kokkemesteres Landsforening og stiftelsen Ungt Entreprenørskap om matkurs i skoler og barnehager, samt etablering av ungdomsbedrifter. Videre kan nevnes utvikling av prosjektene *Reiselivsbedrifter som markedskanal for lokal mat* og *Lokal mat og matkultur på Den norske turistforenings hytter*.

Bioenergi

Det er behov for en ekstra stimulan for å få i gang satsingen på bioenergi og spesielt i forhold til varmeleveranse. Landbruksdepartementet vil derfor stimulere til pilotprosjekter og pilotanlegg. I pilotanleggene åpnes det for at Innovasjon Norge kan vurdere bruk av virkemidler utover det som var hovedsignalene for satsingen på bioenergi. Videre ønsker Landbruksdepartementet at man får fram pilotanlegg for bioenergi der også kulturlandskapskjøtsel er en viktig del av konseptet.

Inn på tunet

Inn på tunet - nasjonalt prosjekt for bruk av gården som ressurs for opplærings-, helse- og sosialsektoren ble avsluttet 31.12.2002. Landbruksdepartementet har siden fulgt opp det nasjonale prosjektet. Det er etablert en interdepartemental koordineringsgruppe der Landbruksdepartementet, Sosialdepartementet, Helsedepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet, Barne- og familiedepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet deltar. Landbruksdepartementet har videre bidratt til videreutvikling av en nettbasert nasjonal kompetanse- og nettverkstjeneste på det allerede eksisterende nettstedet til Inn på tunet i regi av Norges Vel. Landbruksdepartementet har fokusert på forskning, og har i den sammenheng kontakt med Norges landbrukshøgskole (NLH), Høgskolen på Lillehammer og Norsk senter for bygdeforskning.

Inn på tunet er først og fremst forankret regionalt. Landbruksdepartementet er kjent med at det i mange fylker er etablert samarbeid og nettverk der avtalepartene deltar. For fremtiden vil det være aktuelt å invitere avtalepartene til møter i den interdepartementale koordineringsgruppa når aktuelle temaer som for eksempel kvalitetssikring og FoU drøftes.

7.5 Styrket miljøinnsats gjennom etablering av et Nasjonalt miljøprogram

Et miljørettet landbruk er viktig både av hensyn til miljøet, forbrukerne, og internasjonale forpliktelser.

De seneste årene har det blitt foretatt en betydelig omlegging i virkemiddelbruken og rammebetingelsene med sikte på en sterkere prioritering av miljøinnsatsen. Det kan kort nevnes:

- Kulturlandskapstilskudd til alt areal fra 2002.
- Krav om at alle foretak skal ha sin egen miljøplan fra 2003.
- Nasjonalt miljøprogram fra 2004.
- Kommunale miljøtilskudd fra 2004.
- Regionale miljøprogram fra 2005.
- Gradvis økning av økologisk jordbruk.

Miljøplanforskriften ble fastsatt i 2003 og skal bidra til en mer miljøvennlig jordbruksproduksjon, og til at miljøgoder slik som biologisk mangfold og et levende kulturlandskap, vedlikeholdes og forbedres. Alle foretak som søker og mottar produksjonstilskudd skal ha sin egen miljøplan.

7.5.1 Nasjonalt miljøprogram

Det Nasjonale miljøprogrammet har som hovedmål å:

1. Sikre at ulike landskapstyper opprettholdes og at verdifulle biotoper og kulturmiljøer ivaretas og skjøttes. Ettersom jordbrukslandskapet i Norge, i motsetning til de fleste andre europeiske land, bare omfatter en liten del av totalarealet (i alt 3 pst.), er det viktig at miljøgoder som er avhengige av dette landskapet, kan sikres. Å hindre at dette landskapet gror igjen og tapes til fordel for mindre verdifulle landskapstyper er derfor en sentral del av programmet.
2. Bidra til at jordbruksproduksjonen fører til minst mulig forurensning og tap av næringsstoffer.

Gjennom etablering av det Nasjonale miljøprogrammet settes Norge og norsk jordbruk bedre i stand til å ivareta internasjonale miljøforpliktelser knyttet til Konvensjonen om biologisk mangfold og regionale europeiske forpliktelser knyttet til kulturlandskap og forurensning.

For å nå miljømålene er det nødvendig at man, i det Nasjonale miljøprogrammet, har virkemidler som kan styrke produksjonen av miljøgoder i norsk jordbruk og som når flest mulig landbruksforetak. Dette tilsier at det, i det Nasjonale miljøprogram-

met, både er virkemidler av generell karakter som omfatter alt jordbrukslandskap, virkemidler som målrettes mot særskilte miljøverdier og virkemidler som skal ivareta ulike informasjons- og tilretteleggingsaktiviteter. I henhold til St.prp. nr. 70 (2002-2003) inngår kulturlandskapstilskuddet, tilskudd til dyr på utmarksbeite, sentrale midler til informasjons- og utviklingstiltak og tilskudd til økologisk landbruk som viktige elementer i den økonomiske virkemiddelpakken i Nasjonalt miljøprogram.

Programmet inneholder også føringer for utarbeidelsen av de regionale miljøprogrammene. Utviklingen av det nasjonale og de regionale miljøprogram henger tett sammen. Noen av enkeltenelementene i Nasjonalt miljøprogram vil først bli fulgt opp ved utgangen av 2004. Dette gjelder blant annet miljøkrav knyttet til produksjonstilskuddene. En samlet oversikt over miljøkravene som omfattes av miljøprogrammet vil derfor først foreligge mot slutten av året.

Videre arbeides det med å utvikle felles rammer for et resultatoppfølgingssystem basert på bruk av eksisterende overvåkningssystemer og dataregistre. Dette arbeidet skjer i samarbeid med miljødirektoratene og aktuelle fagmiljø innen kart- og geodata. Resultatoppfølgingssystemet vil etter hvert gå inn som en del av det nasjonale miljøprogrammet.

Av de generelle virkemidlene i Nasjonalt miljøprogram representerer Areal og kulturlandskapstilskuddet den klart største ordningen på noe over 3,2 mrd. kroner. Det *generelle* kulturlandskapstilskuddet på 200 kroner/daa jordbrukslandskap er ett av de viktigste miljøvirkemidlene gjennom sitt bidrag til opprettholdelse av kulturlandskap i hele landet.

Det *graderte* arealtilskuddet, som består både av regionale tillegg og en differensiering mellom ulike driftsformer, er målrettet mot landskapstyper med særskilte kostnader som ikke dekkes opp av det generelle kulturlandskapstilskuddet.

Miljøplanene som utformes på de enkelte bruk representerer en dokumentasjon på at jordbrukslandskapet som omfattes av programmet forvaltes i tråd med programmets gjeldende miljøkrav. Den økonomiske tiltakspakken som stilles til disposisjon for programmet skal dekke de merkostnader som er knyttet til deltakelse i programmet, gjennom opprettholdelse av jordbrukslandskapet og øvrige miljøkrav, og representerer en betaling for produksjon av miljøverdier. Manglende oppfylling av miljøkravene i programmet vil føre til avkorting i programstøtten til de respektive bruk.

Det Nasjonale miljøprogrammet er utformet i henhold til kravene som stilles i Anneks 2 i

Landbruksavtalen i WTO (den grønne boksen). Den økonomiske tiltakspakken som omfattes av programmet vil derfor bli notifisert som grønn støtte.

7.5.2 Regionale miljøprogram

Hedmark og Hordaland er utpekt til å være pilotfylker for utprøvingen av regionale miljøprogram. Det innebærer at miljøprogrammet for disse fylkene innføres ved søknadsomgangen i august 2004. Partene er enig om at Hedmark får 39,3 mill. kroner og Hordaland 16,8 mill. kroner for 2005, jf. St.prp. nr. 70 (2002-2003). Av dette kan henholdsvis 0,5 mill. kroner brukes til informasjonstiltak i Hordaland og 0,76 mill. kroner kan brukes til informasjonstiltak i Hedmark. De øvrige midlene, fratrukket henholdsvis 0,4 mill. kroner og 0,35 mill. kroner til investeringstiltak over ordningen organisert beitebruk som er overført til kommunene, skal brukes til rettighetsbaserte ordninger utformet i henhold til de regionale miljøprogrammene for de to fylkene.

Totalfinansieringen av alle de regionale miljøprogrammene avklares ved neste års jordbruksoppgjør, slik at de regionale miljøprogrammene kan være klare til søknadsomgangen i august 2005 med utbetaling av midlene vinteren 2006. Dette er i tråd med tidsplanen for de regionale miljøprogrammene.

7.5.3 Kvalitetssystemer i landbruket

Kvalitetssystemer i landbruket (KSL) ble etablert i 1992 som en del av Konkurransestrategiene for norsk mat. KSL har bl.a. til hensikt å framskaffe dokumentasjon overfor industri, dagligvarekjeder og myndigheter om hvordan matproduksjonen i Norge foregår på det enkelte bruk. Landbruksdepartementet og avtalepartene har hatt som mål at alle gårdsbruk skulle innføre KSL innen 2001. Dette målet er ikke nådd og avtalepartene ble i 2003 enige om at KSL skulle evalueres. Statens landbruksforvaltning har, på vegne av Landbruksdepartementet, bedt Vestlandsforskning og Samfunns- og næringslivsforskning AS (SNF) om å utføre evalueringen. Rapporten foreligger innen utgangen av 2004 og resultatene vil inngå som bakgrunnsmateriale i Jordbruksoppgjøret 2005.

7.5.4 Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler

Landbruksdepartementet vedtok den 16.02.2004 handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler (2004-2008).

Målsettingene i den nye planen er:

- Gjøre norsk landbruk mindre avhengig av kjemiske plantevernmidler.
- Risiko for helse- og miljøskader ved bruk av plantevernmidler skal i planperioden reduseres med 25 pst., slik at den samla reduksjonen i perioden 1998-2008 blir minst 50 pst.
 - Forekomst av plantevernmidler i næringsmiddel og drikkevann skal reduseres så langt som mulig og ikke overskride vedtatte grenseverdier.
 - Plantevernmidler i grunnvann bør ikke forekomme og skal ikke overskride grenseverdiene for drikkevann.
 - Forekomst av plantevernmidler i bekker og overflatevann skal reduseres så langt som mulig og ikke overskride verdier som kan gi skade på miljøet.

Målene tar utgangspunkt i målsettingene i den foregående handlingsplanen, men det er i tillegg synliggjort at innsatsen for å redusere avhengigheten av plantevernmidler skal styrkes.

For å følge opp målsettingene i den nye handlingsplanen vil det iverksettes en rekke tiltak. Tiltakene bygger på tilsvarende hovedelementer som i den forrige planen. Flere av tiltakene er av langsiktig karakter og er avhengig av en videreføring for at effekten skal opprettholdes (jf. *Evaluering av handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler (1998-2002)*). I den nye planen fokuseres det både på tiltak som skal bidra til risikoreduksjon og tiltak som skal medvirke til å gjøre norsk landbruk mindre avhengig av bruk av plantevernmidler. Økt kunnskap og kompetanse hos brukeren og rådgivningstjenesten antas å være nøkkelfaktorer for både en videre reduksjon i risiko og reduksjon i bruk av plantevernmidler.

Fra 01.01.2001 ble det innført obligatorisk krav om funksjonstesting av sprøyteutstyr. Det forutsettes at innen utgangen av 2005 skal alle åkersprøyter som er i aktiv bruk være testet. Det er et stort antall åkersprøyter som ikke er funksjonstestet. Ordningen med tilskudd til funksjonstesting gjelder ut år 2005, og det forventes en stor økning i antall funksjonstester før ordningen faller bort. Det vil derfor være behov for en økning av midler til ordningen.

Det er behov for finansiering med jordbruksavtalemidler til brukerrettet forskning og utviklingsarbeid med fokus på utvikling av alternative metoder og tiltak. Dette er av avgjørende betydning for å nå delmålet om å redusere avhengigheten av plantevernmidler. Det er også behov for å framskaffe

kunnskap som kan forklare årsakssammenhenger mellom bruk av plantevernmidler og funn i miljøet.

Det avsettes en ramme på 14 mill. kroner (underpost 77.15) for 2005. I tillegg er partene enige om at midlene som er øremerket forskning vedrørende plantevernmidler (underpost 77.13) videreføres på 3 mill. kroner. Det er avsatt noe mindre midler enn opprinnelig planlagt. Det kan derfor bli nødvendig å redusere tilskuddet til funksjonstesting noe.

7.5.5 Andre sentrale miljøvirkemiddel

Partene er enige om fordeling av miljøvirkemidlene på LUF som vist i tabell 7.4.

Spesielle miljøtiltak

Informasjons- og utviklingstiltak er en samlepost for flere tiltak (tabell 7.4). Av posten på 18,5 mill. kroner i 2004 går 7 mill. kroner til fylkene, 7,3 mill. kroner forvaltes sentralt av Statens landbruksforvaltning og 4,2 mill. kroner går til miljøplanråd. Miljøplanråd vil bli kraftig redusert til 2005, men det vil være et ekstra stort behov for informasjonsmidler i fylkene på grunn av innføringen av Regionale miljøprogram. Partene er enige om at dette tiltaket prioriteres innenfor rammen av informasjons- og utviklingstiltak.

En del av de sentrale informasjons- og utviklingstiltakene er *Programmet tilstandsovervåking og resultatkontroll i jordbrukets kulturlandskap – 3Q*. 3Q ble i jordbruksoppgjøret 2003 vedtatt flyttet ut av avtalen fra 2005.

Bevilgningen til programmet har blitt redusert de siste årene, fra 7 mill. kroner i 2002 til 4 mill. kroner inneværende år. Statens landbruksforvaltning har vurdert behovet for 2005 til å være totalt ca. 4,6 mill. kroner. Partene er enige om å øremerke

4 mill. kroner for 2005 til 3Q fra informasjons- og utviklingstiltak på LUF. Disse vil bli overført til kap. 1146 i Landbruksdepartementets budsjettproposisjon for 2005.

Ordningen *spesielle miljøtiltak* forvaltes fra 2004 av kommunene. Samtidig med overføringen til kommunene ble det laget en ny forskrift om *tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL-forskriften)*. Det er viktig at kommunene får mulighetene til å bli mer aktive i jordbruks- og miljøpolitikken.

SMIL-forskriften krever at kommunene skal lage sine egne overordnede retningslinjer for bruken av midlene, og at disse skal utarbeides i dialog med næringsorganisasjonene i jordbruket. Den økte lokale oppmerksomheten rundt disse tiltakene antas å gi økt etterspørsel. I tillegg ser man at bevisstgjøringen om miljøverdiene i jordbruket øker på grunn av innføringen av obligatorisk miljøplan på alle bruk som mottar produksjonstilskudd. Ordningen med spesielle miljøtiltak i kommunene er i tillegg rettet inn mot alle som eier landbruks-eiendom, slik at flere kan bli stimulert til å ivareta miljøverdiene i landskapet.

Partene ble i 2003 enige om at delordningen for investeringsstøtte til organisert beitebruk vil falle bort fra 2005, og inngå i det regionale miljøprogrammet. Partene har nå kommet til at ordningen i stedet bør bli en del av den kommunale ordningen. Denne endringen gjøres for å rendyrke midlene til regionalt miljøprogram til rettighetsbaserte tilskuddsordninger, og fordi en ønsker at kontraktsvirkemidler av denne typen til beitelagene skal behandles av kommunene. Formålet med investeringsstøtte til organisert beitebruk vil også falle inn under formålet i SMIL-forskriften.

Partene er enige om å øke posten til de spesielle (kommunale) miljøtiltakene fra 105,2 mill. kroner i 2004 til 115 mill. kroner i 2005. Av dette er 6 mill.

Tabell 7.4 Fordeling av miljøvirkemidler på LUF. Mill. kroner

	2004	2005
Informasjons- og utviklingstiltak	18,5	17,5 ¹⁾
Genressurarbeid	6,8	7,3 ²⁾
Norsk landbruksmuseum	3,2	3,5 ³⁾
Bevaringsverdige storferaser	1,5	0 ⁴⁾
Spesielle miljøtiltak (kommunale)	105,2	115,0 ⁵⁾
<i>Sum</i>	<i>135,2</i>	<i>143,3</i>

¹⁾ 4 mill. kroner avsettes til 3Q prosjektet og flyttes ut av avtalen fra 2005.

²⁾ Bevilgningen til Genressurser flyttes ut av avtalen fra 2005.

³⁾ Bevilgning til Norsk landbruksmuseum flyttes ut Av jordbrukavtalen fra 2005.

⁴⁾ Overføres til post 74.14 Tilskudd til husdyr og justeres til 2 mill. kroner.

⁵⁾ Inkludert investeringsmidler til organisert beitebruk.

kroner overført fra investeringsstøtte til organisert beitebruk.

Genressursforvaltning

Utnyttelse og forvaltning av våre landbruksgenetiske ressurser krever fortsatt styrking av kunnskapsutvikling og kompetanse på området. Dette vil blant annet innebære formidling, markedsføring, etablering av merkeordning og samarbeid med kommersielle aktører og brukergrupper.

For 2005 styrkes genressursarbeidet med 0,5 mill. kroner, dvs. totalt 7,3 mill. kroner til genressursarbeidet i genressursutvalgene og genressursrådet. Partene er enige om at bevilgningen til genressursarbeidet tas ut av jordbruksavtalen fra 2005.

Det foreslås videre en økning i tilskudd på 0,5 mill. kroner, dvs. i alt 2 mill. kroner, til bevaringsverdige storferaser. Tilskudd til bevaringsverdige storferaser flyttes fra LUF til underpost 74.14 Tilskudd husdyr. *Driftstilskudd* til avslag/foreninger for bevaringsverdige storferaser over underpost 77.11 Tilskudd til dyreavl m.m., foreslås videreført på samme nivå, dvs. 0,25 mill. kroner. Det er lagt til grunn at avsetningen til *Genbanken for fjørfe* opprettholdes og tilskuddet tildeles fra Genressursutvalget for husdyr.

Tilskuddet til Norsk landbruksmuseum har vært på 3,2 mill. kroner i flere år. Det forelås derfor en økning med 300 000 kroner til 3,5 mill. kroner for 2005. Samtidig er partene enige om å flytte bevilgningen til Norsk landbruksmuseum ut av jordbruksavtalen og over på annet kapittel på statsbudsjettet.

7.5.6 Rovviltforvaltning

St.meld. nr. 15 (2003-2004) *Rovvilt i norsk natur* ble behandlet i Stortinget 13.05.2004. Det forutsettes at resultatene av stortingsbehandlingen, jf. Innst.S. nr. 174 (2003 – 2004), på områder som berører innretningen av de landbrukspolitiske virkemidlene, innarbeides med virkning fra 01.01.2005.

7.6 Økologisk jordbruk

Et langsiktig fokus og en stabil satsing legges til grunn for utviklingen av økologisk jordbruk. Det anses videre viktig med en balansert innsats rettet både mot produksjon og marked. Utviklingen av det økologiske jordbruket siste år viser at et hovedproblem er at en lav og synkende andel av produksjonen når ut til forbrukerne som økologisk merket vare. Hovedfokus må derfor rettes inn mot å oppnå en bedre markedsutvikling.

Avsetningen til økologisk jordbruk økes med 5,0 mill. kroner. Samlet avsetning til økologisk jordbruk blir etter dette på 125,7 mill. kroner (tabell 7.5).

7.6.1 Omleggings -, areal- og husdyrtilskudd

Det legges vekt på stabilitet i tilskuddsordningene rettet mot primærprodusentene. Det er imidlertid aktuelt å knytte omlegging til økologisk produksjon sterkere opp til en bevisst markeds-satsing. Det bør vurderes å stille krav om kontraktmessig avsetning av enkelte økologiske produkter før omleggingsstøtte blir innvilget.

7.6.2 Utviklingstiltak innen økologisk landbruk

I løpet av 2002 og 2003 er det igangsatt en rekke større prosjekter med markedsinnretning. Flere av disse, bla storhusholdningsprosjektene, begynner man nå å se gode resultater av. Det er følgelig viktig at gode flerårige prosjekter kan videreføres som planlagt.

Samtidig er det behov for å gå nye veger i gjennomføring av utviklingstiltak. Disse spørsmål har Landbruksdepartementet drøftet med sentrale aktører i omsetningen av matvarer og sentrale aktører i næringsmiddelindustrien. Ut fra dette har man kommet til at det med støtte fra utviklingsmidlene må iverksettes prosjekter gjennom avtaler og i partnerskap med sentrale markedsaktører. Det tas sikte på å gi støtte til forpliktende avtaler med aktører som sikter mot raskt å øke omsetningen av øko-

Tabell 7.5 Forslag til bevilgning innen økologisk jordbruk for 2005. Mill. kroner.

Post	Ordning	Budsjett 2004	Forslag 2005
74.20	Omleggingstilskudd	40,0	42,5
	Areal/ husdyrtilskudd	34,7	37,2
77.13	Forskning innen økologisk produksjon	8,0	8,0
50.11	Utviklingstiltak innen økologisk jordbruk	38,0	38,0
<i>Sum</i>		<i>120,7</i>	<i>125,7</i>

logiske plante- og husdyrprodukter, spesielt melk og melkeprodukter, kjøtt, frukt og grønnsaker. Det legges til grunn at aktørene setter inn egeninnsats. Samtidig vil den rent generiske markedsføring av økologiske produkter avvikles allerede fra 2004.

7.6.3 Forskning

Det er behov for å videreføre og effektivisere forskningsinnsatsen innen økologisk jordbruk generelt. Særlig er det viktig å styrke forsknings- og utviklingsprosjekter knyttet til frukt- og grønnsaksproduksjon. Det er også behov for forskning og utviklingsarbeid knyttet til forhold lengre ut i produksjonskjeden, blant annet i samarbeid med de store markedsaktørene. 8 mill. kroner av forskningsmidlene over jordbruksavtalen øremerkes forskning innen økologisk jordbruk.

7.7 En forbrukerrettet næringspolitikk

En framtidrettet næringspolitikk må være markedsorientert og legge til grunn forbrukernes krav og preferanser. I denne sammenheng må forbrukerne vektlegges både som etterspørrere av varer og tjenester i et marked, og som premissleverandør i forhold til utviklingen av kollektive goder.

Åpen og god informasjon om produkter og produksjonsmetoder er viktig for forbrukernes tillit og for at forbrukerne skal kunne gi signaler om sine preferanser gjennom sine valg. Informasjon, kontroll og merking av produktene gir også forbrukerne trygghet om at valgene er gjort på et reelt grunnlag. Landbruksdepartementet arbeider systematisk med ulike undersøkelser av målgrupper. Dette utgjør, sammen med en god dialog med forbrukerorganisasjoner, et viktig næringspolitisk beslutningsgrunnlag.

Den interdepartementale handlingsplanen for forbrukerretting av matpolitikken (Landbruksdepartementet, Helsedepartementet, Fiskeridepartementet og Barne- og familiedepartementet) inkluderer tiltak som skal sørge for informasjon om forbrukernes preferanser og kunnskaper. Andre tiltak i denne handlingsplanen inkluderer bl.a. de politiske forbrukerpanelene, Matportalen og ytterligere forbrukerretting av Mattilsynet.

Landbruksdepartementet har etter Stortingets behandling av St.meld. nr. 19 (1999-2000) valgt å differensiere næringsinnsatsen mellom produksjonen av standardprodukter og produksjonen av mer spesialiserte og bearbejdede produkter. En forbrukerrettet næringspolitikk kan ses i fire hoveddimensjoner:

- Sikre forbrukerne helsemessig trygge og ernæringsmessig gunstige matvarer av god kvalitet gjennom en sunn produksjon som frambyr på en redelig måte. Forbrukerhensyn må ivaretas gjennom politikktutforming, forvaltning og tilsyn, åpenhet og innflytelse (mattrygghet/ernæring).
- Sikre en langsiktig matforsyning (matsikkerhet).
- Sikre et mangfold og en variasjon i produktspekteret som gjennom kvalitet og pris er tilpasset de ulike kundesegmentene (mangfold).
- Akseptable matvarepriser og råvarepriser i et velfungerende marked (pris).

Tiltakene under strekpunkt 1 og 3 ovenfor ligger bare delvis under jordbruksavtalen. Tiltak utenfor avtalen kan imidlertid stille krav til og ha kostnadskonsekvenser for næringen. Det er viktig at virkemidlene ikke virker hemmende på den generelle konkurransevnen i matvaremarkedet.

Trygg mat

Ernæringsmessig gunstig og helsemessig trygg mat er grunnleggende i all produksjon og omsetning. Landbruket, næringsmiddelindustrien og myndighetene har en felles overordnet målsetting om produksjon av trygg mat av god kvalitet. For å fylle denne målsettingen er det viktig å opprettholde den gode dyre- og plantehelsa vi har her i landet. Det er et myndighetsansvar å implementere nødvendig regelverk for å ivareta folke-, dyre- og plantehelse, både ved nasjonal produksjon og ved import.

Oppmerksomheten om sykdomsutbruddene på husdyr i Europa har bidratt til å forsterke forbrukertrender. Disse trendene må næringen tilpasse seg og møte offensivt. Framtidas matprodusenter vil møte høye krav til ulike typer kompetanse, ikke minst for å sikre dokumentert trygg produksjon og for å betjene et sammensatt marked.

Helse, ernæring og miljø

Sammen med trygg mat er et ernæringsmessig riktig sammensatt kosthold en hovedutfordring i helsepolitikken. For å nå målet om et riktig sammensatt kosthold, må ulike politikkområder ses i sammenheng. Norsk landbruk, omsetningsledd og helsemyndigheter står overfor en stor utfordring bl.a. i forhold til anbefalingene om en fordobling av frukt- og grønnsakforbruket, jf. St.meld. nr. 16 (2002-2003) Resept for et sunnere Norge. Med tanke på økt forbruk av norsk frukt, grønn-

saker og poteter vil det være viktig å stimulere til satsing på økt mangfold og verdiskaping både hos primærprodusent og i foredlingsleddene. Likedan vil fokus på kvalitet være avgjørende for økt forbruk.

Spesielle satsinger knyttet til ernæringssspørsmål er skolemekordningen, som i dag finansieres over jordbruksavtalen og av Omsetningsrådet gjennom omsetningsavgiften. Videre finansierer Omsetningsrådet støtte til prisnedskrivning av råvarer til bruk i undervisning gjennom omsetningsavgiften. Disse tiltak vil nå bli finansiert fullt ut av Omsetningsrådet basert på omsetningsavgift. Det vil kunne være grunnlag for samarbeid og samspill med tiltak og prosjekter innenfor rammen av Helsedepartementet og Utdannings- og forskningsdepartementets ansvarsområder. Omsetningsrådet vil ha ansvar for å vurdere eventuelle prosjekter her.

Den nye loven om rett til miljøinformasjon pålegger næringsutøvere å gi informasjon om sine produkter. Ansvaret ligger her derfor ikke primært på myndighetene, men på den enkelte aktør. Gjennom arbeidet med miljøplan vil jordbruket være godt rustet i forhold til den nye loven, og jordbruket vil være en av de første næringene som får denne typen informasjonssystem på plass.

Matpriser

Regjeringen legger til grunn at større vekt på forbrukerinteresser innebærer å arbeide for lavere matvarepriser, særlig på volumvarene og varene som er utsatt for grensehandel, samtidig som forbrukernes etterspørsel etter større mangfold skal imøtekommes. Denne todelte strategien har vært lagt til grunn i utformingen av politikken etter behandlingen av St.meld. nr. 19 (1999-2000) i Stortinget.

Det er i Sem-erklæringen understreket at forskjellen i matpriser i forhold til våre naboland bør reduseres. Grovt sett er imidlertid bare vel en tredjedel av forbrukerprisen knyttet til råvareprisene, og det er bare råvareprisene som omfattes av jordbruksavtalen. Avtalen innebærer en ubetydelig nominell økning av målprisene, og dermed en reduksjon i realprisene. Målprisene for kjøtt og matmel reduseres mens prisene på melk, frukt og grønt økes svakt.

Resultatet av prisundersøkelsene og marginstudiene som er lagt fram, jf. kap. 4.2, viser at det er behov for å holde fokus på prisdannelsen. Fungerende konkurranse i matvaremarkedet og dokumentasjon på utviklingen gjennom prisovervåkingssystemet er virkemidler offentlige myndigheter fortsatt vil bruke aktivt. Det er behov for kost-

nadsreduksjon både i primærproduksjon og senere ledd i kjeden fram til forbruker dersom målet om reduserte priser i forhold til nabolandene skal nås. Det vil også bli gjennomført nye undersøkelser på dette området, jf. kap. 4.2.

En betydelig del av norsk matproduksjon møter internasjonal konkurranse som RÅK-varer. Denne industrien skal sikres råvarepriser som sammen med spesifikke virkemidler, bidrar til likeverdige konkurransevilkår.

Opplysningskontorene i landbruket

Alle de fem opplysningskontorene i landbruket har i første rekke som oppgave å stimulere den innenlandske etterspørselen på de respektive matvareområder. Virkemidlene er i stor grad opplysningsarbeid og markedsføringstiltak rettet mot forbruker. Virksomheten er i hovedsak finansiert ved omsetningsavgifter, unntatt Opplysningskontoret for frukt og grønnsaker som hovedsakelig finansieres over statsbudsjettet.

På oppdrag fra Omsetningsrådet ble det i 2003 gjennomført en evaluering av opplysningskontorenes arbeid. Evalueringen konkluderer med at kontorene drives på en god og profesjonell måte. Samtidig stilles det spørsmålsteget ved effektene av den generiske markedsføringen i regi av kontorene og det blir tilrådd at bruken av midler til reklamekampanjer begrenses.

De totale kostnadene ved driften av opplysningskontorene var i 2003 på om lag 120 mill. kroner. Dette svarte til helt opp til 1,5 pst. (frukt og grønt) og 1,7 pst. (egg og fjørfe) av den respektive totale markedsverdien på primærleddet. Kostnadene ved driften av Opplysningskontoret for kjøtt tilsvarte på sin side 25 øre pr. kg av primærproduksjonen.

Landbruksdepartementet legger til grunn at Omsetningsrådet, som ansvarlig fagorgan, gjennomfører en løpende og kritisk vurdering av ressursbruken på dette området. Herunder har departementet merket seg at Omsetningsrådet nå gjennomfører en nærmere vurdering av organisering, styringsform og sammensetning, lokalisering og finansiering av opplysningskontorene. Landbruksdepartementet vil peke på at midlene til opplysningsvirksomhet alternativt kan utbetales som pris til produsent.

7.8 Korn, kraftfôr og mel

7.8.1 Erfaringer fra kornsesongen 2003/2004

For avtaleåret 2003/2004 ble målprisene på korn

reduisert med 3 øre. Til og med mars 2004 (kornsesongen 2003/2004) viser rapportene til Statens landbruksforvaltning at produsentene har oppnådd en pris på mathvete og fôrkorn som ligger henholdsvis 2,85 øre pr. kg og 2,01 øre pr. kg lavere enn tilsvarende pris på samme tidspunkt i foregående kornsesong. Grunnen til at prisene ligger mindre enn 3 øre under fjorårets sesongpriser, er sannsynligvis økt konkurranse om kornet blant kornkjøperne. Den økte konkurransen skyldes bl.a. at det i kornsesongen 2002/2003 kom en ny aktør i markedet, Nordisk Korn A/S, i tillegg til aktørene Felleskjøpgruppen, Bygdemøllene og Unikorn AS.

I de fleste årene fram til og med sesongen 2002/2003, har matmelbransjen benyttet all mathveten. For kornsesongen 2003/2004 ble det et betydelig overskudd av matkorn, ca. 90 000 tonn. Overskuddet har blitt nedskrevet til fôrhvete ved bruk av omsetningsavgiftsmidler.

7.8.2 Opplegget for kornsesongen 2004/2005

Avtalen innebærer en reduksjon i målprisene for fôrkorn på 5 øre pr. kg og matkorn og oljefrø på 8 øre pr. kg. Det legges til grunn at denne prisreduksjonen bringes videre i verdikjeden, bl.a. gjennom redusert pris på kraftfôr og matmel. Prisreduksjonen på fôrkorn vil bidra til lavere pris på kraftfôr, som er en av de viktigste kostnadsfaktorene i jordbruket. Partene har forutsatt en reduksjon i kraftfôrprisen på 4 øre pr. kg. Lavere priser på matkorn vil være viktig for å styrke konkurransekraften til den melbaserte næringsmiddelindustrien, jf. kap. 7.8.3.

Det er overskudd av mathvete i inneværende kornsesong og høye prognoser for høsthvetearealet i 2004. Det er nå god økonomi for kornprodusenten å dyrke matkorn i forhold til fôrkorn. Derfor er prisforholdet mellom fôrkorn og matkorn justert noe. Målprisen på fôrkorn i avtaleåret 2004/2005 skal baseres på en andel bygg på 68 pst. og en andel havre på 32 pst.

I inneværende kornsesong har det oppstått uklarhet i forhold til jordbruksavtalens prisbestemmelser når det gjelder ulike pristillegg og ordninger som ytes i tillegg til basis kornpris ved levering til Felleskjøpet sine anlegg med noteringsansvar. I avtalen er derfor noteringsprisgrunnlaget for korn presisert. Noteringspris for vare med basis kvalitet på noteringsstedet skal inkludere alle tillegg og trekk som ikke kan relateres til kornets matkvalitet og fôrverdi.

Det er høye bevilgninger til fraktstøtte for korn. Etter at den nye markedsordningen for korn har

virket i to år er det foretatt en begrenset reduksjon i bevilgningene. Det forutsettes at reduksjonen i bevilgningen i størst mulig grad følges opp gjennom mer effektiv frakt av korn og kornvarer. Avtalen innebærer videre at 1. mars opprettholdes som dato for utflating av termintillegget for korn.

7.8.3 Melbasert næringsmiddelindustri

I fjorårets jordbruksoppgjør ble det satt spesielt søkelys på konkurransesituasjonen for den melbaserte næringsmiddelindustrien. Statens landbruksforvaltning utførte i forkant av jordbruksoppgjøret en marginundersøkelse i varekjeden for matkorn og mel. Undersøkelsen viste at prispåslaget fra kornprodusent til melet selges fra mølle er betydelig høyere i Norge enn i Sverige. Dette er med på å forklare at prisforskjellene på mel mellom Norge og EU er vesentlig større enn forskjellen i råvareprisen skulle tilsi. For å bidra til lavere kostnader og prispåslag i kjeden fra korn til mel ble tollsatsen for mel redusert med 32 øre pr. kg.

Statens landbruksforvaltning har vurdert om de iverksatte tiltakene har gitt reduksjoner i melprisen. Prisbildet er sammensatt og krevende å undersøke, og det må derfor arbeides for å få mer informasjon om dette forholdet. Reduksjonen i matkornprisen i årets avtale må bringes videre i verdikjeden.

Statens landbruksforvaltning vil, med utgangspunkt i sin forvaltning av tollvernet, få de nødvendige fullmakter for å forsterke prisovervåkingen i hele verdikjeden for korn/matmel. Hjemmelen for prisovervåkingen finnes i forskrift om prissystemet for korn, mel og kraftfôr under markedsordningen for korn, § 14 om opplysningsplikt (Lov om kornforvaltning mv.). Landbruksdepartementet vil forsterke denne hjemmelen med å utforme en særskilt bestemmelse om opplysningsplikt for priser, og vil gjennomføre en aktiv prisovervåking i kommende kornsesong.

7.9 Virkemiddelbruken i melkesektoren

7.9.1 Harmonisering av vilkår for ulike selskapsformer

Hovedelementene i tilpasningene på melkesektoren er gjengitt i kap. 6. Kvoteordningen har bidratt til en begrenset mulighet for strukturutvikling og ulike muligheter for ulike selskapsformer. I melkeproduksjonen er det behov for fornyelse og oppgradering av driftsapparatet. Samdrift har i stor

grad vært den aktuelle muligheten melkeproducentene har hatt for å utvide driftsomfanget raskt, og oppnå produksjonsvolumer som kan forsvare store nyinvesteringer. Gjennom tilskuddsvirkemidlene har det i løpet av de senere årene blitt stimulert til slikt samarbeid ved at det ytes særtilskudd til denne samarbeidsformen. Vilåret om at deltakere i samdriften skal være aktive i driften av foretaket har vært sentralt i forbindelse med at det ble lagt til rette for etablering av samdrifter innenfor kvotesystemet for melk. Det er flere eksempler på at det med dagens virkemiddelsystem har oppstått negativ særbehandling av enkeltmannsforetak med melkeproduksjon sammenlignet med samdriftsforetak med tilsvarende driftsomfang. Ved behandling av jordbruksoppgjøret 2003 uttalte Næringskomiteen bl.a.:

”Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Senterpartiet, ser positivt på etablering av samdrifter. Samtidig må virkemiddelsystemet legge til rette for at det blir likeartede muligheter til å utvikle produksjonen og øke produksjonsomfanget uavhengig av organisasjonsform og grader av samarbeid.”

Avtalen legger til rette for økt fleksibilitet innenfor melkeproduksjonen. For samdrifter og enkeltpersonsforetak med like stort produksjonsomfang bør tilskuddstildelingen i prinsippet være like stor. Samdrifter kan ikke sies å ha vesentlige strukturelper i selve melkeproduksjonen som tilsier at de skal ha høyere tilskuddsomfang enn enkeltpersonsforetak. Grunnlaget for å etablere en samdrift bør være ønsket om mer rasjonell drift og bedre mulighet for ordnet ferie og fritid, og ikke i hovedsak være begrunnet i muligheten til å hente ut større samlet tilskudd enn det som gis til enkeltpersonsforetak av samme størrelse.

I dag er det kun gjennom ordningen med omsettbare melkekvoteer at enkeltpersonsforetakene innen melkeproduksjon har mulighet til å øke sitt driftsomfang. Gjennom avtalen gis enkeltpersonsforetak mer likeartede muligheter som samdrifter til å etablere et større produksjonsomfang.

Samdrift

Ved inngangen av 2004 var om lag 2 600 landbruks-eiendommer del av samdrifter med melk. Disse utgjør i underkant av 1 200 samdrifter, noe som innebærer at de fleste melkesamdriftene består av 2 eller 3 medlemmer. I 2000 var antall samdrifter i overkant av 500, og økningen de siste årene har ligget på omkring 200 nye samdrifter pr. år. Det er

store geografiske forskjeller på omfanget, mulighetene og interessen for samdrift.

Avtalen innebærer at kravet til egenaktivitet for medlemmer i samdrift avvikles. En viktig begrunnelse for å fjerne aktivitetskravet er at kravet ikke lar seg kontrollere på en tilfredsstillende måte. Samtidig reduseres det ekstra driftstilskuddet til samdrifter noe, med sikte på harmonisering med tilskuddet til andre typer foretak over tid. Aktivitetskravet er det viktigste grunnlaget for at samdrifter har motatt ekstra tilskudd. Avstandskravet på maksimalt 12 km mellom foretakene innen én samdrift opprettholdes. Det etableres en grense på maksimalt 5 deltagere ved etablering av nye samdrifter i melkeproduksjonen. De nye bestemmelsene for samdrifter trer i kraft fra 01.07.2004. Samdrifter som er etablert og godkjent av Statens landbruksforvaltning før dette tidspunktet, etableres etter gammelt regelverk og kommer inn under overgangsbestemmelsene. I praksis betyr dette at samdrifter godkjent av Statens landbruksforvaltning innen 01.07.2004 kommer inn under overgangsbestemmelsene med hensyn til driftstilskuddet.

Partene er enige om å sette ned en arbeidsgruppe for å vurdere forutsetningene for å etablere et kontrollerbart aktivitetskrav for medlemmer av samdrifter i melkeproduksjonen innen 01.01.2005. Denne gjennomgangen vil vise om det er mulig å praktisere et kontrollerbart system med aktivitetskrav i samdrifter framover.

Omsetning av kumelkkvoter

I januar 2003 ble det innført et nytt omsetningssystem for kumelkkvoter ved at 30 pst. av kvoten kunne omsettes privat innenfor fylket. 70 pst. av kvoten skal i dag selges til staten for 3,50 kroner pr. liter. Erfaringene fra det første året med et slikt system er tilfredsstillende, men det registreres en del variasjoner mellom fylkene i forholdet mellom tilbud og etterspørsel, og hvilke priser kvoten omsettes for i det private markedet. Variasjonene er imidlertid ikke større enn det som kan forventes i en slik markedsbasert ordning.

Avtalen innebærer at kvoteandelen som kan omsettes privat økes fra 30 pst. til inntil 60 pst. Dette innebærer en økt privat omsetning av kumelkkvoter, men også at hele kvoten kan selges til staten. Pris ved statlig omsetning av kumelkkvote opprettholdes på 3,50 kroner pr. liter. Videre innebærer avtalen at taket for beregnet kvote etter kvotekjøp økes til 375 000 liter for enkeltpersonsforetak som produserer kumelk. Geografisk avgrensning av kvoteomsetning opprettholdes på fylkesnivå med unntak for Akershus, Vestfold, Østfold og Oslo, som

Tabell 7.6 Ekstra driftstilskudd til samdrifter i forhold til andre foretak med samme antall kyr. Kroner.

	2 medlemmer	3 medlemmer
Kumelk, Sør-Norge	+104 000	+158 000
Kumelk, Sør-Norge ¹⁾	+109 000	+168 000
Kumelk, Nord-Norge	+110 000	+170 000
Geitmelk	+110 000	+170 000

¹⁾ Gjelder fylkene Østfold, Vestfold, Oslo, Akershus og kommunene Røyken, Hurum, Lier og Drammen i Buskerud

blir en omsetningsregion. Disse endringene trer i kraft fra 01.01.2005.

Driftstilskudd melk

I forhold til andre foretak av samme størrelse, har samdrifter et mertilskudd i størrelsesorden 100 000-170 000 kroner pr. år på grunn av egne satser for driftstilskudd til selve melkeproduksjonen. Det som gis ekstra er vist i tabell 7.6.

Eksempelvis vil en samdrift på ca. 22 melkekyr i sone 5 med 2 medlemmer, kunne motta samlet produksjonstilskudd (driftstilskudd, husdyrtilskudd og AK-tilskudd) og avløsertilskudd på ca. 390 000 kroner, mens beløpet for et foretak med like stort omfang som ikke er samdrift, vil være vel 100 000 kroner lavere. Når aktivitetskravet for samdrifter bortfaller, er det ikke lenger grunnlag for tildeling av et særskilt høyere driftstilskudd for samdrifter i melkeproduksjon. Det vil ikke lenger være knyttet noen spesielle restriksjoner til samdrifter, som gjør at disse foretakene bør motta et høyere tilskudd enn andre foretak med samme produksjonsomfang.

Nye foretak med melkeproduksjon, inkl. fellestiltak, som etableres og godkjennes etter 01.07.2004, tildeles driftstilskudd ut fra de generelle utmålingsbestemmelsene som gjelder for alle foretak som driver melkeproduksjon. Endringer i satser for driftstilskudd til melkeproduksjon for 2005 framgår av vedlagte fordelingsskjema.

Tilskudd husdyr

Også for tilskudd husdyr er det differanse mellom utmålingsreglene for samdrifter i melkeproduksjon og andre husdyrforetak. For 2004 er maksimalbeløpet for denne ordningen 150 000 kroner for alle søkere, med unntak for samdrifter som har et maksimalbeløp på 270 000 kroner. Også dette taket gir uheldige tilpasninger. Avtalen innebærer at beløpsavgrensningen for tilskudd til husdyr fastsettes til 200 000 kroner for alle typer foretak, med unntak for samdrifter i melkeproduksjonen godkjent før 01.07.2004, som fastsettes til 250 000 kroner. Til-

skuddssatsene for husdyr er for de fleste dyreslag redusert i avtalen.

Areal- og kulturlandskapstilskudd

Medlemmer i samdrifter som driver separat grovfôrproduksjon kan etter nærmere kriterier søke og innvilges separat areal- og kulturlandskapstilskudd til grovfôrarealet. Det må i slike tilfeller vurderes om det foreligger driftsfellesskap mellom deltakerne i samdrifta. Skillet mellom driftsfellesskap og ikke driftsfellesskap er i mange tilfeller vanskelig å trekke, f.eks. for grovfôrproduksjon til samdrifter. Dette kan være problematisk å avklare både for foretakene selv og for forvaltningen.

Avtalens bestemmelser om mer like satser for alt grovfôrareal innen hver sone, vil bidra til at utmålingsreglene i mindre grad avgjør valg av organisering av grovfôrproduksjonen. Dette vil ikke bare være viktig for deltakere i samdrifter, men for alle med foretak som produserer grovfôr.

7.9.2 Målrettede virkemidler for geitholdet i Norge

En partssammensatt arbeidsgruppe avga innstilling 04.03.2004. Bakgrunnen for arbeidet var sluttprotokoll fra jordbruksoppjøret i 2003 hvor det bl.a. var enighet om at det er nødvendig å definere områder hvor det er formålstjenlig å prioritere virkemiddelbruken for å styrke geitmelkproduksjonen basert på industriell bearbeiding av melken. Målet var å iverksette tiltak for å øke tilpasningsmulighetene i disse områdene. Videre var det enighet om at det i andre områder er behov for selektive og målrettede virkemidler som et fullgodt alternativ for geitmelkprodusenter som frivillig går inn på omstilling fra melkeproduksjon for industriell bearbeiding.

I avtalen er det enighet om å videreføre prosjektet "Friskere geiter" og å dreie de økonomiske virkemidlene noe i retning større andel produksjonsavhengig inntekt. Dette er fulgt opp i avtalen, jf. vedlagte fordelingsskjema. Partene er enige om

å iverksette et geografisk satsingsområde for geitmelkproduksjon basert på kvote, hvor det legges til rette for økt fleksibilitet og økte tilpasningsmuligheter. Avtalen innebærer følgende endringer av virkemidlene i satsingsområdene:

- Bare produsenter i satsingsområdene kan kjøpe kvote. Det kan ikke selges kvote fra Nord-Norge til Sør-Norge eller motsatt.
- Det åpnes for direkte salg av en del av kvoten mellom produsenter til fri pris, tilsvarende som for kumelk.
- Prisen på salg av kvote fra staten til produsenter i kjerneområdene reduseres til samme pris som for kumelkkvoter (fra 5,25 kroner pr. liter til 3,50 kroner pr. liter), fra 01.01.2005.
- Det tas sikte på å vurdere om det er formålstjenlig å åpne for nyetablering på gitte vilkår innenfor satsingsområdet fram mot fastsetting av kvoteregulering for 2005.
- Maksimal kvote for geitmelkproduksjon økes til 187 500 liter.

I områder som ligger utenfor de framtidige satsingsområdene legges det vekt på frivillige tiltak, som over tid kan stimulere omlegging fra kvotebasert geitmelkproduksjon til annen produksjon. Mulighetene for småskala foredling ble vesentlig forbedret i 2003. Dette skal utvikles videre for å utnytte potensialet i geitholdet, for eksempel gjennom å bidra til økt produktmangfold og å bidra til pleie av spesielle typer kulturlandskap og opplevelsesverdier. Videre at det legges til rette for samarbeid om foredling lokalt, og at foredlingsforetaket kan kjøpe melk fra andre produsenter. Avtalen innebærer følgende tiltak for andre områder enn satsingsområdene for geitmelk til industriell bearbeiding:

- Økt satsing på omstilling til småskala foredling, utvidede samarbeidsmuligheter, eventuelt omstilling til annen produksjon
- Tilpasninger i kvoteordningen for geitmelk:
- Produsenter i disse områdene gis ikke mulighet for å kjøpe melkekvote.
- Økt kvotesalgpris fra 5,25 kroner til 7,50 kroner pr. liter i en periode på 2 år.
- Avvikle muligheten for å legge kvoten sovende etter at nytt regelverk er trådt i kraft (01.01.2005).
- I tillegg foreslås en omstillingspakke, hvor produsenter som selger landbrukseiendommens geitmelkkvotene innen 01.01.2007 blir berettiget til et omstillingsbidrag på 75 000 kroner pr. år i 4 år. Eventuelt kan omstillingsbidraget utbetales som økt investeringstilskudd som engangsutbetaling ved omlegging til annen produksjon.

2,0 mill. kroner er satt av over LUF, kap. 1150, for finansiering av slike omstillingsbidrag.

Endringer i kvotesystemet innenfor disse rammene fastsettes av Landbruksdepartementet i forbindelse med kvotedrøftingene høsten 2004. Dette skjer i samråd med avtalepartene. Endringene gjøres gjeldende fra 01.01.2005.

Departementet vil peke på at det er nødvendig å følge utviklingen nøye på geitmelkområdet. Det er ikke forsvarlig å ha en vanlig geitmelkproduksjon som ikke nyttes industrielt eller i lokal foredling. Muligheten for å kunne justere virkemidlene dersom det blir behov for det må derfor holdes åpen.

Prosjekt Friskere geiter

I jordbruksoppgjøret for 2001 ble det under Tiltaksfondet øremerket 4 mill. kroner til prosjektet *Friskere geiter* del 1, med formål å sanere 22 besetninger for smittsomme sykdommer. Til del 1 ble det bevilget til sammen 7,5 mill. kroner. Satsingen viser positive resultater med bl.a. økt ytelse etter at sanering har vært gjennomført. Friskere geiter del 2 viderefører arbeidet og tar sikte på sanering i 75 pst. av alle besetninger i løpet av 6 år, og å foreslå opplegg for videre sanering og smittekontroll på landsbasis. Sykdomssaneringen er viktig for fremtidig geithold i Norge. Dette er også nødvendig ut fra en målsetting om god dyrehelse og god dyrevelferd som grunnlag for produksjon av trygg mat av høy kvalitet. Det er også avdekket klare sammenhenger mellom dyrehelse, lav ytelse og kvalitetsproblem på geitmelk. I avtalen er det satt av inntil 8 mill. kroner i 2005 som ledd i et flerårig prosjekt.

7.9.3 Markedsordningen for melk fra 01. januar 2004

Det ble fra 01.01.2004 iverksatt endringer i markedsordningen for melk. Endringene berørte markedsreguleringen, importvernet og prisutjevningsordningen for melk. Endringene besto i hovedtrekk i at det ble iverksatt et skille av leveranser av melk som råvare fra den videre foredlingen av meierivarer i TINE. Dette har blitt operasjonalisert ved å etablere et administrativt og regnskapsmessig skille mellom råvarehåndtering og videreforedling i TINE. Det ble fastsatt en målpris på melk som er knyttet opp mot dette skillet (noteringspunktet).

For å sikre et system hvor uavhengige aktører kjøper melk til en pris hvor kapitalkostnadene i melkeforedlingen ikke er inkludert, og samtidig unngå at markedsprisene på melkeprodukter ble økt som

følge av omleggingen, ble målprisen teknisk nedjustert for å ta hensyn til kapitalkostnader som ikke var inkludert i den tidligere ordningen. Det ble samtidig innført en spesiell kapitalgodtgjørelse til meieriselskaper utenfor TINE for melk som de kjøper fra egne leverandører. Markedsregulators forsyningsplikt ble videre betydelig utvidet, både til produksjon av ikke-flytende og flytende melkeprodukter. Det ble innført faste avgifter og tilskudd i prisutjevningsordningen og etablert et særskilt tilskudd til Q-meierienes etablerte distribusjon.

Systemet med etterregning i prisutjevningsordningen er med visse justeringer videreført for 2004. Konkrete saker vedrørende konkurransehemmende kryssprissubsidiering er videreført som konkurransemyndighetenes ansvarsområde (jf. gjeldende jordbruksavtale) og behandles av Konkurransetilsynet i henhold til konkurranseloven.

I 2004 skal Arbeids- og administrasjonsdepartementet og Landbruksdepartementet avklare arbeidsdelingen mellom konkurransemyndighetene (Konkurransetilsynet) og landbruksmyndighetene (SLF) med sikte på avvikling av særskilte konkurransemessige reguleringer i regi av landbruksmyndighetene fra 2005. Dette arbeidet er igangsatt og de berørte departementer vil ta kontakt med berørte interesser i meierivaremarkedet.

7.9.4 Prisnotering

I følge rapportering vil markedsregulator komme til å ha en overnotering i forhold til fastsatt(e) målpris(er) i avtaleåret 2003/04 på i størrelsesorden 7 øre pr. liter melk. Overnoteringen relaterer seg til andre halvår 2003. For første halvår 2004 innebærer den prisløypen markedsregulator har fastsatt at en styrer mot den målprisen som gjelder for dette halvåret, og som gjelder fra 1. januar.

I henhold til jordbruksavtalen skal markedsregulator i tilfeller med overnotering foreta en tilsvarende reduksjon i prisuttak for påfølgende avtaleår. Over en periode har det vært gjennomført betydelige endringer i markedsordningen for melk, og der det også for markedsregulator har vært nødvendig å foreta betydelige tilpasninger. Den overnotering som er konstatert, kombinert med systemet for etterkontroll og etterregning, kan ikke sies å ha hatt uheldige konkurransemessige konsekvenser.

Avtalen innebærer at det nå ikke er aktuelt å pålegge markedsregulator å tilpasse prisuttaket i 2004/2005 ut fra overnoteringen i 2003/2004. Samtidig legges det til grunn at eventuelle senere overnoteringer i forhold til målprisen for melk automatisk vil måtte få som konsekvens at noteringsprisen påfølgende år nedjusteres tilsvarende mye.

7.9.5 Prisutjevningsordningen for melk

I gjeldende prisutjevningsordning (PU) er det etablert en overgangsordning for Rørosmeieriet. Rørosmeieriet er berettiget et tilskudd på 1,50 kroner pr. liter anvendt melk for perioden frem t.o.m. 30.06.2004. Tilskuddet er finansiert over PU-ordningen. Støtten trappes ned over en periode fra 01.07.2004 til 31.12.2006.

Gjeldende tilskudd på 1,50 kroner videreføres fram t.o.m. 31.12.2004. Tilskuddet avregnes fortsatt på basis av volum melk anvendt til både flytende og faste melkeprodukter.

Fra og med 2005 foreslås tiltaket finansiert over tilskudd til utviklingstiltak innen økologisk jordbruk (post 50.11 Tilskudd til LUF). Det bevilges 1 mill. kroner til dette tiltaket i 2005.

7.9.6 Produksjonsnivå for melk

Budsjettneemnda for jordbruket har prognosert meierileveransen til om lag 1 510 mill. liter kumelk og omlag 20 mill. liter geitmelk i 2004. I 2003 ble kumelkkvotene ved årets begynnelse økt med 1 pst. i forhold til kvoten i 2002. For å avhjelpe situasjonen som følge av svikt i leveransen av kumelk høsten 2003, ble det 05.11.2003 åpnet for at den enkelte kumelkprodusent kunne produsere inntil 2 pst. ut over sin kvote i 2003, uten å bli ilagt overproduksjonsavgift. For 2004 er kumelkkvotene beregnet til samme nivå som ved inngangen til 2003. For geitmelk var kvotene for 2003 uendret i forhold til 2002, mens det for 2004 er lagt inn en kvoteøkning på 2 pst. Markedssituasjonen for melk tilsier at det for 2004 ikke er behov for ytterligere justeringer av melkeproduksjonen.

7.9.7 Avvikling av jordbruksavtalens avsetning til skolemilkordningen

Det er for 2004 avsatt 10 mill. kroner over underpost 70.11 på jordbruksavtalen til finansiering av skolemilkordningen. Avtalen innebærer at denne bevilgningen avvikles fra 01.01.2005. Framtidig finansiering av ordningen ivaretas gjennom Omsetningsrådets virksomhet ved bruk av omsetningsavgift.

7.10 Kjøtt og egg

Stimulering av produksjon av storfekjøtt

Fra 1998 til 2003 har antall melkekyr blitt redusert med nær 40 000 dyr. Fordi hoveddelen av norsk storfekjøtt kommer fra bruk med melkeproduk-

sjon har denne reduksjonen stor virkning på samlet innenlandsk produksjonsomfang av storfekjøtt. I samme periode økte antall ammekyr med vel 17 000 dyr. I en utredning fra Landbrukets Utredningskontor om *Storfeproduksjonen fram mot 2008* er det beregnet at samlet forbruk av storfekjøtt vil være på 94 100 tonn i 2008. Av dette er import beregnet å utgjøre 15 500 tonn, hvorav 4 500 tonn innenfor WTO/GSP-kvoter.

Det vises til Innst.S. nr. 228 (2002-2003) fra næringskomiteen, hvor komiteens flertall uttalte følgende:

”Komiteens flertall, alle unntatt Fremskrittspartiet og Senterpartiet, registrerer at det i storfekjøttmarkedet er tendenser til mer varig underdekning med norske råvarer. Storfekjøttproduksjonen var prioritert i fjorårets oppgjør. Dette flertallet er inneforstått med at det tar relativt lang tid før stimulerings tiltak på tilbudsiden slår ut i økt produksjon. Dette flertallet vil likevel peke på at det er et mål å dekke etterspørselen etter varer det er naturlig grunnlag for å produsere i Norge, innenfor gjeldende handelspolitiske rammer. Dette flertallet ber derfor avtalepartene vurdere tiltak som kan bidra til markedsdekning.”

Ved jordbruksoppgjøret i 2002 ble det etablert et nytt driftstilskudd for spesialisert kjøttfeproduksjon. Det kan ta opp mot 5 år før planlagt produksjonsøkning av storfekjøtt kommer ut på markedet. Ved siste registrering pr. 31.07.2003 telte ammekubestanden 51 600 dyr, hvilket tilsvarer en økning på 2 600 kyr i løpet av forrige avtaleår. Det er behov for økt stimulering av norsk produksjon.

Materiale fra GENO viser at om lag 10 pst. av norsk storfekjøtt kommer fra spesialisert kjøttfeproduksjon. For å oppnå en stor økning i samlet produksjonsomfang, vil det derfor være viktig at virkemidlene som settes inn, også stimulerer til økt kjøttproduksjon innen besetninger med kombinert produksjon av melk og kjøtt. Med fordeling av produksjonskostnadene på både melk og kjøtt, vil man kunne oppnå en produksjon av storfekjøtt til lavere kostnader. Begge driftsformer er viktige for å opprettholde kulturlandskapet gjennom areal til produksjon av grovfôr. Foretak som slutter med melkeproduksjon kan gjennom spesialisert kjøttfeproduksjon oppnå fortsatt utnytting av driftsbygninger og grasareal.

Det er stor variasjon i lønnsomheten mellom bruk som har storfekjøttproduksjon, både i kombinasjon med melkeproduksjon og i spesialisert produksjon. Det er viktig å utvikle produksjonen basert på et moderat kostnadsnivå.

Storfekjøttproduksjonen er prioritert i fordelingen av avtalens ramme med en økning i driftstilskudd for spesialisert kjøttproduksjon og økning i tilskudd til storfe, jf. vedlegg.

7.10.1 Markedsregulering for egg og fjørfekjøtt

01.07.2003 ble det fastsatt en ny forskrift om Omsetningsrådets myndighet vedrørende markedsregulering for jordbruksvarer. I forskriften ble det fastsatt rammer for Omsetningsrådets vedtak om forsynings-, mottaks- og informasjonsplikt, slik at disse utformes på en måte som gjør at de i minst mulig grad påvirker konkurranseforholdene mellom ulike aktører eller grupper av aktører i markedet. Med grunnlag i denne rammeforskriften er det fastsatt endringer i de forskrifter og retningslinjer som regulerer markedsreguleringen på sektorene fjørfe, kjøtt og korn/oljefrø.

Det er viktig at alle markedsregulatorer følger opp kravene i det overnevnte regelverket. Når det gjelder fjørfekjøtt (kylling), foreligger det flere særskilte forhold. Det kan vises til at man mangler mulighet til avsetningstiltak som reguleringseksport, har en relativt kort produksjonssyklus som gjør at utbudet kan styres gjennom produksjonsregulering, og at det i liten grad finner sted tverrsalg fra markedsregulator til andre markedsaktører. For egg er det for 2004 prognosert et stort overskudd på ca. 3 000 tonn ekskl. kvoteimport. Produksjonstakten inn i 2005 er slik at det kan bli et overskudd på opp mot 4 200 tonn. Et viktig grunnlag for markedsreguleringen for egg er markedsregulators doble mottaksplikt for egg.

Departementet vektlegger at alle markedsregulatorer følger opp bestemmelsene nedfelt i overnevnte regelverk. For sektorer med relativt korte produksjonssykluser må markedsregulator legge ekstra vekt på at man oppfyller de krav som ligger til markedsreguleringsansvaret, og at man ikke i for stor grad styrer utbudet gjennom produksjonsregulering. Dersom retningslinjene for mottaks-, forsynings- og informasjonsplikt ikke oppfylles, vil dette kunne innebære at markedsreguleringen for den aktuelle sektor avvikles. En slik endring vil måtte medføre at ansvaret for prisuttak i markedet også avvikles, og at det etableres en intensjonspris som grunnlag for forvaltning av importvernet.

7.10.2 Frakttilskudd kjøtt

I samsvar med fjorårets vedtak om avvikling av de tre delordningene, reduseres avsetningen til frakt-

tilskudd kjøtt fra 64,5 mill. kroner til 59,5 mill. kroner som følge av jordbruksavtalen i 2003.

7.11 Frukt, grønt og potet

I henhold til sluttprotokollen i jordbruksforhandlingene 2003 er det gjennomført en utredning for økt mangfold, verdiskaping og kvalitet i frukt-, grønt- og potetsektoren. NILF har publisert notatet *Grøntsektoren i Norge – Markedskanaler, økt mangfold, økt verdiskaping og forbedret kvalitet (Notat nr. 2004-12)*.

Utredningen gir en god beskrivelse av ulike markedskanaler i sektoren og forhold som har betydning for kvalitet, verdiskaping og mangfold. Maktforholdene mellom de ulike leddene i verdikjeden står sentralt i analysen. Verdikjedestrukturen med produsenter, kjedegrossister og dagligvarehandelen er i stor grad vertikalt integrert, og markedsmakten er konsentrert til relativt få aktører.

Som en følge av dette hevder flere produsenter at de opplever økt prispress og stadig strengere krav til kvalitet, samtidig som de ikke kan levere gjennom andre kanaler som kan oppfattes som konkurrerende virksomhet. De store dagligvareaktørene omsetter i dag omkring 70-75 pst. av all frukt, grønt og potet i Norge. Andre omsetningskanaler er først og fremst storhusholdningsmarkedet og innvandrerbutikker. Det er imidlertid også økt fokus på alternativ distribusjon og direkte omsetning, noe som bidrar til økt verdiskaping, økt mangfold og bedre kvalitet.

Det er foreslått tiltak som skal bidra til økt verdiskaping, økt mangfold og bedre kvalitet på frukt, grønt og potet. Tiltakene er først og fremst rettet mot markedsaktørene og tiltak utenom jordbruksavtalens ansvarsområde. Det legges vekt på:

- Tiltak for forskning og utvikling, tiltak innen kommunikasjon, opplæring og forbrukerorientering samt tiltak for å redusere svinn.
- Økt forskning med hensyn til betydningen av grønt i kostholdet samt holdningsskapende arbeid. Det foreslås blant annet å øke prisnedskrivningen på skolefrukt.
- Behov for å gå igjennom systemet med målpriser, øvre prisgrense og administrativ nedsettelse av tollsatsene for frukt, grønt og poteter. Dagens praksis med basisvarer som utgangspunkt for noteringsprisene er ikke til hinder for å ta ut merverdi for spesialprodukter, men kan virke negativt for produksjon av tidlige sorter. I følge NILF bør også utvalget av grønnsaker som omfattes av målprisene gjennomgås.
- Å gjøre endringer i ordningene med distrikts- og kvalitetstilskudd for å lette omsetningen

utenom de store grossistene. Formålet er å fjerne kravet til omsetning gjennom godkjent grossist, et krav som kan virke hemmende for småskala salg og utnytting av lokale markeder.

I 2001 gjorde en partssammensatt arbeidsgruppe en gjennomgang av målprissystemet på alle sektorer for å foreslå forbedringer av systemet. Det ble i dette arbeidet gjort endringer for å fjerne hindringer for kvalitet og mangfold. Med bakgrunn i dette opprettholdes målprissystemet for frukt, grønt og potet med noen tilpasninger. Departementet legger imidlertid stor vekt på markedsaktørenes ansvar for å bidra til forbedret kvalitet, økt verdiskaping og økt mangfold, og vil drøfte dette spørsmålet nærmere med aktørene.

Målpris potet og grønnsaker

Mattilsynet vil fra 01.07.2004 innføre skjerpede kvalitetskrav for matpoteter, noe som vil føre til økt utsortering og dermed en større andel poteter som produsentene ikke får oppgjør for. Ved å sammenligne gjeldende krav med de som vil tre i kraft f.o.m. 01.07, viser beregninger at sorteringskravene med nye vekter vil føre til en økning på ca. 2 feilenheter. Avtalen innebærer at målprisen for poteter justeres teknisk som følge av dette.

Distrikts- og kvalitetstilskudd til frukt, bær og grønt

Avsetningen til Distrikts- og kvalitetstilskuddet til frukt, bær og grønt vil bli redusert med 2,7 mill. kroner i 2005 (om lag 5,7 pst.).

Kollektiv dekning av omsetningsavgift for frukt, grønt og potet

Avsetningen til kollektiv dekning av omsetningsavgift for frukt, grønt og potet videreføres med 10 mill. kroner i 2005. Departementet legger imidlertid til grunn at det framover gjøres en vurdering av andre mulige finansieringskilder enn jordbruksavtalen for dette arbeidet.

7.12 Produksjonstilskudd

Grunnvilkår for tildeling av produksjonstilskudd

Beløpsgrensen for at næringsdrivende skal registreres i merverdiavgiftsmanntallet ble 01.01.2004 økt til 50 000 kroner. Partene er enige om at det nye kravet til registrering i avgiftsmanntallet ikke skal medføre strengere vilkår for å kunne motta produksjonstilskudd. I forhandlingsmøte 29.

03.2004 ble partene enige om at foretak med over 30 000 kroner i omsetning, men som likevel ikke er mva-registrert, kan søke produksjonstilskudd basert på egenerklæring mhp. omsetning. Det foretas kontroll av egenerklæringen etter vanlige rutiner.

Tilskudd husdyr

Ved jordbruksoppgjøret i 2003 ble det foretatt en omlegging av tilskuddene til sauenevingen ved at det ble innført et nytt tilskudd til antall lammeslakt, der satsen ble differensiert ut fra kvalitet. Avtalen innebærer at dette tilskuddet videreutvikles for å stimulere kvalitetsproduksjon.

Ved jordbruksoppgjøret 1999 og 2000 ble det vedtatt at det skulle utredes hvordan det nye Husdyrregisteret (Individregisteret for storfe) i merkeordningen for storfe kunne brukes som grunnlag for utbetaling av tilskudd for storfe. Avtalepartene har senere lagt til grunn at dataene i registeret må ha den nødvendige kvalitet før registeret kan brukes som grunnlag for beregning av produksjonstilskudd. Det er fortsatt store avvik mellom opplysninger fra søknader om tilskudd og opplysninger i Husdyrregisteret, slik at bruk av registeret i tilskuddsforvaltningen må utsettes. Statens landbruksforvaltning skal i samarbeid med Mattilsynet før jordbruksoppgjøret 2005 vurderer om registeret kan brukes i tilskuddsforvaltningen. Dersom dette er mulig, legges det fram en framdriftsplan for når Husdyrregisteret vil kunne oppnå en tilfredsstillende kvalitet til at det kan implementeres i tilskuddsforvaltningen. Før slik implementering gjennomføres vil jordbrukets organisasjoner få informasjon om forslag til beregningsmodell for de aktuelle tilskuddsordningene (tilskudd husdyr, driftstilskudd, husdyrtilskudd til økologisk landbruk og avløsertilskudd).

Det vises til kap. 7.5.5 om miljøvirkemidler på LUF og at finansieringen av tilskuddsordningen for bevaringsverdige storferaser flyttes til tilskudd husdyr.

Areal- og kulturlandskapstilskudd

Det er startet opp et fem-årig prosjekt (2002-2006) for produksjon av nytt kartgrunnlag og nye digitale markslagskart (DMK) for alt jordbruksareal. Avtalen innebærer en finansiering til dette arbeidet på 15 mill. kroner for 2005. Beløpet finansieres ved en avsetning på 5 mill. kroner over underpost 74.17 Areal- og kulturlandskapstilskudd, samt bruk av ledige midler. Det vises for øvrig til de forutsetninger som er lagt til grunn for avsetning av midler

til formålet i pkt. 10.3 i Sluttprotokollen fra jordbruksoppgjøret 2003. (Vedlegg 1.)

Tilskudd til hest

I protokoll fra jordbruksforhandlingene i 2003 heter det i punkt 10.4:

”Partene er enige om at det innen forhandlingene i 2004 gjøres en vurdering av tilskuddene til hest slik at midlene tilfaller næringsrettet hestehold.”

Med utgangspunkt i protokollen, har SLF gjort en utredning av spørsmålet. I denne utredningen foreslås det at tilskuddet til hest (pr. dyr) avgrenses til å omfatte de hester det enkelte foretak disponerer og som ligningsmyndighetene har godkjent som næring. For å målrette tilskuddet til næringsrettet hestehold er partene enige om at tilskudd til hest over jordbruksavtalen gjøres om til et tilskudd på 1 000 kroner til unghester, dvs hester født siste 3 kalenderår.

7.13 Velferdsordningene

7.13.1 Avløsning ved ferie og fritid

Formålet med tilskudd til avløsning ved ferie og fritid er å bidra til å finansiere leie av avløsere i jordbruket. Det søkes om avløsertilskudd, både forskudd og sluttutbetaling, en gang pr. år. Søknaden sendes på samme skjema som søknad om produksjonstilskudd, med søknadsfrist 20. januar. Sluttoppgjøret for foregående år blir utbetalt i april, og forskuddet for inneværende år blir utbetalt i juni samtidig med produksjonstilskuddet.

For enkeltpersonforetak er ordningen en refusjonsordning som går ut på at søkerne kan få refundert utgifter som de har hatt til avløsere. For andre foretak blir avløsertilskuddet betalt ut som et direkte tilskudd.

Etter forskrift om tilskudd til avløsning kan det betales ut inntil 75 pst. i forskudd av det maksimale avløsertilskuddet som foretaket kan gis. Foretak som får utbetalt forskudd, må sende inn søknad om sluttutbetaling fordi det da blir kontrollert om søkeren har hatt utgifter.

Før sluttutbetalingen i april blir det kontrollert om foretakene har hatt de utgiftene som de søker om å få refundert. For søkere som selv er arbeidsgiver for avløseren blir det foretatt kontroll mot lønns- og trekkoppgaverregisteret i Skattedirektoratet. Det blir kontrollert om søkeren har innberettet lønnsutgifter på den aktuelle avløseren. For

søkere som kjøper avløsertjenester fra avløserlag, blir søknadene kontrollert mot opplysninger fra avløserlagene. Før utbetaling av forskudd i juni blir det ikke kontrollert om søkeren har hatt utgifter.

Når det kan utbetales forskudd i en refusjonsordning, innebærer det en viss risiko for feilutbetalinger. Feilutbetalingene skyldes:

- Søkeren hadde ikke utgifter til avløsning året før eller utgiftene var lavere enn det som ble utbetalt i forskudd
- Søkeren glemmer å sende inn søknad om sluttutbetaling ved brukerskifte

I 2002 var det ca. 1 200 søkere som fikk feilutbetalinger eller glemte å sende inn søknad om sluttutbetaling. Disse ble lagt inn med trekk i produksjonstilskudd i juni 2003, og ca. 600 trekk ble effektivert. De resterende vil bli lagt inn med trekk i utbetalingen av produksjonstilskudd i februar 2004. Der det etter dette fortsatt er gjenstående krav, utstedes faktura med krav om tilbakebetaling. Det medfører et betydelig merarbeid for forvaltningen (kommuner og fylkesmenn) å få krevd inn disse pengene.

Avtalen innebærer at forskuddsutbetalingen fjernes. Det innebærer at søkerne bare søker om sluttutbetaling av avløsertilskudd 20. januar året etter at avløsningen har skjedd. Utbetalingen kan skje samtidig med utbetalingen av produksjonstilskudd i juni. Fordelen med å foreta utbetalingen så sent er at det vil være mulig å rette opp feil i forbindelse med lønnsinnberetninger til skatteopprekker.

Fordelen med å avvikle muligheten for å betale ut forskudd er at risikoen for feilutbetalinger vil bli tilnærmet eliminert, og dette vil fjerne en god del merarbeid for forvaltningen. Partene legger vekt på å unngå å skape likviditetsproblemer for produsentene i omleggingsåret. I 2003 ble det utbetalt 658 mill. kroner i forskudd på avløsertilskudd. For å kompensere de negative effektene i omleggingsåret skal det etter søknad foretas en engangsutbetaling av avløsertilskudd, som da blir gitt som et direkte tilskudd. Det vil innebære at søkerne i hovedsak unngår likviditetsproblemer i omleggingsåret. I omleggingsåret kan antall personer som får engangsutbetaling bli noe høyere enn ved dagens forskuddsordning. Året etter kan søkerne som en sluttutbetaling få utbetalt hele det maksimale tilskuddet for foregående år, slik at muligheten til å betale lønn til avløserne ivaretas. Høsten 2004 vil forskudd bli utbetalt på vanlig måte. Forskuddsandelen vil bli tilpasset bevilgningen og avtalens forutsetninger for kap. 1150 post 78.

Omleggingen gjennomføres i 2005.

7.13.2 Avløsning ved sykdom m.m.

De siste årene har forbruket av midler til sykdomsavløsning gått ned. I 2003 var det et underforbruk sammenlignet med budsjett på ordningen på omkring 39 mill. kroner.

Satsene for maksimalt refusjonsbeløp pr. dag for sykdomsavløsning ble sist endret i jordbruksoppgjøret 1998. Maksimal dagsats i ordningen har ligget uendret på 750 kroner, samtidig som en har hatt en generell inntekts- og kostnadsutvikling. Partene er enige om å heve dagsatsene for å opprettholde betydningen av denne ordningen som en tilleggsytelse ved sykdom m.m. ut over det jordbrukere og andre selvstendig næringsdrivende har rettigheter til gjennom folketrygden.

De maksimale dagsatsene i ordningen foreslås hevet innenfor en ramme på 20 mill. kroner tilsvarende ca. 14 pst. Maksimalsatsen vil da kunne økes fra 750 kroner til 850 kroner pr. dag.

Svangerskap

I Ot.prp. 57 (2002-2003) Svangerskapspengene til selvstendig næringsdrivende la Barne- og familiedepartementet fram forslag til endringer i folketrygdloven for å gi selvstendig næringsdrivende rett til svangerskapspengene. Familie-, kultur- og administrasjonskomiteen har i Innst.O. nr. 93 (2002-2003) gitt sin tilslutning til forslaget.

Partene er enige om at forskrift om tilskudd til avløsning ved sykdom m.m. utvides slik at den også omfatter avløsning til kvinner i svangerskapsperioden. Det tas utgangspunkt i Folketrygdens bestemmelser omkring svangerskapspengene for selvstendig næringsdrivende.

Sivilforsvarstjeneste

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap etablerte 01.01.2004 en ny ordning med næringsbidrag til tjenestepliktige selvstendig næringsdrivende under øvelse i sivilforsvaret. Ny ordning tar utgangspunkt i forsvarets eksisterende næringsbidragsordning for næringsdrivende ved tjeneste i forsvaret. Jordbrukere ble omfattet av denne ordning fra 2000, og tjeneste i forsvaret ble samtidig fjernet som grunnlag for refusjon av avløserutgifter ved sykdom m.m. i *Forskrift om tilskott til avløsning*.

Partene er enige om å oppheve sivilforsvarstjeneste som årsak til å få tilskudd etter *Forskrift om tilskott til avløsning* fra 01.07.2004. Jordbrukere blir fra dette tidspunktet omfattet av Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskaps ordning

med næringsbidrag til tjenestepliktige selvstendig næringsdrivende under øvelse i sivilforsvaret. Partene legger vekt på at den foreslåtte endringen bidrar til at tjeneste i sivilforsvaret likebehandles med tjeneste i forsvaret.

Vilkår om næringsinntekt – avløsning ved sykdom og tidligpensjonsordningen for jordbrukere (TPO)

For å være berettiget tilskudd til avløsning ved sykdom er det et vilkår at den som trenger avløsning har næringsinntekt fra jordbruk/gartneri tilsvarende minst ½ G. Det er nå gjort tekniske endringer i føring av næringsinntekt i selvangivelsen, som innebærer at næringsinntekt fra jord- og skogbruk ikke lenger oppgis særskilt. Denne endringen vil kunne medføre ulik behandling i forvaltningen med hensyn til hva som er grunnlaget for å vurdere grensen på ½ G i næringsinntekt. Det er dermed behov for å vurdere dagens forvaltningspraksis hvor en benytter selvangivelsesopplysninger som grunnlag for å vurdere om søkere om tilskudd oppfyller dette vilkåret.

I tidligpensjonsordningen for jordbrukere inngår næringsinntekt fra jordbruk, gartneri og skogbruk i beregningen av referanseinntekt. For å være berettiget tidligpensjon må referanseinntekten ha en viss størrelse. Dette betyr at endringene i føring av næringsinntekt i selvangivelsen også vil kunne ha betydning for rettighetene til tidligpensjon.

Det legges til grunn at vilkårene for å være berettiget tilskudd til avløsning ved sykdom m.m. og tidligpensjon til jordbrukere videreføres uavhengig av de nye rapporteringsrutinene i selvangivelsen og næringsoppgave. Statens landbruksforvaltning vil i samarbeid med Skattedirektoratet i løpet av 2004 finne tekniske løsninger for å sikre en videreføring av vurderingsgrunnlaget og lik forvaltning av vilkåret om ½ G i næringsinntekt.

7.13.3 Landbruksvikar og administrasjonstilskudd til avløserlag

Oppslutningen om Landbruksvikarordningen har gjennom flere år hatt en jevn nedgang. Det var i 2002 til sammen 222 kommuner som ansatte til sammen 289 landbruksvikarer. 259 av disse var ansatt på heltid. Nedgangen har vært særlig stor etter 1999, da ordningen ble endret slik at det ble valgfritt om en ville bruke landbruksvikaren ved sykdomsavløsning, og at brukerne fikk refusjon gjennom ordningen med tilskudd til avløsning ved sykdom m.m. Flere kommuner har overført den daglige administrasjonen av den kommunale landbruksvikaren til avløserlag.

Samtidig har administrasjonstilskuddet til avløserlag blitt redusert de siste årene. Partene er enige om at det gjennomføres en drøfting med berørte parter for å finne hensiktsmessige løsninger for samordning av ordningene. Partene er også enige om å redusere avsetningen til Administrasjonstilskudd til avløserlag fra 14 mill. kroner til 11 mill. kroner i 2005.

7.14 Andre politikkområder

7.14.1 Forenkling av soneregrenser for distriktstilskudd melk og kjøtt

I St.prp.nr. 82 (1999-2000) ble det lagt til grunn at:

”nåværende soneregrenser for distriktstilskudd for melk og kjøtt gjøres varige slik et flertall i en arbeidsgruppe med medlemmer fra avtalepartene har gått inn for.”

Landbruksdepartementet har i løpet av 2003 gjort en foreløpig gjennomgang av soneregrensene for distriktstilskudd til melk- og kjøttproduksjon ut fra gjeldende krav til tilskuddsforvaltning. Landbruksdepartementet har med bakgrunn i dette funnet at det er et behov for å gjøre justeringer i soneregrensene for melk og kjøtt. Formålet med justeringer vil være forenkling og å sikre en forsvarlig forvaltning av pristilskuddene. Behovet for forenkling er særlig stort for melk. Det er i dag aktive melkeprodusenter i 403 kommuner, og i 113 av disse eksisterer det mer enn en sone for distriktstilskudd melk. For kjøtt er det 76 kommuner som har mer enn en sone.

Partene er med bakgrunn i dette enige om å utrede en forenkling av soneregrensene for distriktstilskudd til melk og kjøtt fram mot jordbruksoppgjøret i 2006. Partene drøfter mandatet for utredningen nærmere før arbeidet starter. Det legges til grunn at forenkling må skje innenfor de budsjetttrammer som er avsatt til ordningene, og at nye soneregrenser i hovedsak fastsettes i henhold til gjeldende administrative grenser, for eksempel kommunegrenser. Denne tilnærmingen betyr at det må skje en omfordeling av tilskudd mellom produsenter innenfor disse nye geografiske områdene. Et samlet opplegg for forenkling av soneregrensene legges fram innen 15.02.2006 som grunnlag for forhandlingene i 2006.

7.14.2 Kompetanse i landbruket

Regjeringens helhetlige innovasjonspolitik og satsingen på Landbruk pluss vektlegger regionale

innovasjonssystemer som en strategi for næringspolitikk og verdiskaping. Dette vil kreve en forsterket innsats for å etablere samarbeid og samhandling mellom FOU-virksomhet, veiledning, myndigheter og næring på regionalt nivå.

Styringsgruppen for Veiledningsprosjektet, med medlemmer fra Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag og fylkesmennene, anbefalte at årets jordbruksforhandlinger la et grunnlag for sterkere støtte til organisering av eksisterende ressurser og kompetanse i regionale kompetansesentre.

Ved årets revisjon av BU-ordningen er det lagt opp til utarbeiding av regionale strategier for bruk av midlene. Fylkesmannen vil være koordinator i dette arbeidet. Det er viktig at det finnes midler på regionalt nivå for å stimulere til ønsket kompetanseutvikling.

Partene er enige om at midler som er bevilget til Kompetanseutviklingsprogrammet i landbruket, forvaltes som tidligere. Fram til jordbruksforhandlingene 2005 skal framtidig desentralisering av denne ordningen vurderes.

7.14.3 Planteforedling og oppformering

Partene er enige om at vurderingene og forslagene fra SLF i rapporten *"Fremavl innen hagebruk, settepoteter og frø. Organisering og finansiering. Vurderinger i tilknytning til jordbruksoppjøret 2004"* drøftes nærmere mellom avtalepartene og berørte parter høsten 2004, med sikte på å gjøre endringer med virkning fra 01.01.2005. Endringene gjøres innenfor uendret budsjetttramme. Partene er videre enige om at det overføres 335 000 kroner til vekstkontroll og sykdomstesting på settepotet fra kap. 1150.77.15.2 (tilskudd til sertifisert settepotetavl) til kap. 1115.

7.14.4 Veterinærreiser

Landbruksdepartementet har nedsatt en arbeidsgruppe som skal vurdere tiltak for å styrke klinisk veterinærtjeneste i næringssvake strøk. Gruppen skal avgi innstilling innen 01.07.2004. Partene legger til grunn at det kan bli behov for en senere prosess mellom avtalepartene, med sikte på å styrke ordningen med tilskudd til veterinærreiser m.v. i områder med tynt husdyrgrunnlag og vanskelige kommunikasjonsforhold i avtaleperioden.

7.14.5 Samordning av styrer for forskningsmidler

Av hensyn til en helhetlig og effektiv forvaltning av de samlede forskningsmidlene vil Landbruksdepartementet samordne styringen av forskningsmidler over jordbruksavtalen med forskningsmidler fra Fondet for forskningsavgift, som er etablert i henhold til lov 26. juni 1970 nr. 74 om forskningsavgift på landbruksprodukter.

Dette gjennomføres ved at representantene i styret for avtalemidlene blir en del av styret for Fondet for forskningsavgift på landbruksprodukter. Vedtak om bruk av avtalemidler gjøres av representantene i styret for avtalemidlene. Vedtektsendringer skal legge til rette for at det utvikles en felles overordnet strategi for bruk av forskningsmidlene. Løsningen har vært drøftet med de berørte parter, og fått bred tilsutning og vil bli gjennomført fra 01.07.2004.

7.14.6 Tilskudd til pelsdyrfôr

Tilskuddet foreslås redusert med 4 mill. kroner for å fordele rammens totale kutt på ulike sektorer.

8 Oversikt over postene på kapittel 1150 og 4150

8.1 Budsjettmessige forhold kapittel 1150

8.1.1 Innledning

Det vises til de endringer som ble gjennomført i avtaleinstituttet fra jordbruksforhandlingene i 2003 og redegjort for i St.prp. nr. 70 (2002-2003). Det forhandles nå om budsjettmessige endringer for kommende budsjettår, dvs. 2005 ved oppjøret i 2004. Videre kan partene for å tilpasse bevilgningene til det faktiske behov, foreta endringer og om-disponeringer innenfor gjeldende budsjett for 2004. Partene kan også om-disponere tidligere bevilgede, men ikke disponerte beløp (overførte beløp), som engangsbevilgninger i inneværende budsjettår.

8.1.2 Overførte beløp fra 2003 og om-disponering til engangsformål

Under jordbruksavtalen kap. 1150 er det overført 156,776 mill. kroner fra 2003 til 2004 som bevilgede, men ikke disponerte midler i 2003. Anslagsvis 14 mill. kroner av dette beløpet er knyttet opp i ansvar. Videre kan det beregnes at deler av de gjeldende bevilgningene i 2004 på overførbare poster overstiger prognosert forbruk med gjeldende regelverk. Ut fra dette var partene enige om å disponere 200,0 mill. kroner av overførte og udisponerte midler som "engangsbevilgninger" i 2004. Det var enighet om å disponere disse som vist i tabell 8.1.

8.1.3 Justert budsjett 2004

Bevilgningene for 2004 er foreslått om-disponert ut fra disponeringen av overførte beløp fra 2003 og reviderte forbruksprognoser fra Statens landbruksforvaltning på de enkelte poster. Partene har lagt til grunn at 43,3 mill. kroner av bevilgningene i 2004 kan om-disponeres som "engangsbevilgninger" innenfor en uendret bevilgningsramme. Av dette er 9,5 mill. kroner en ekstraordinær inntekts-post på kap. 4150 post 70 som er koplet til tilbakebetaling av tidligere bevilgninger over jordbruksavtalen til reguleringsanlegg som er om-disponert til annen virksomhet.

8.1.4 Budsjett 2005

Jordbruksavtalen forutsetter at bevilgningene over kap. 1150 reduseres med 410,0 mill. kroner i 2005. Dette gjelder før konsekvens- og kvantumsjustering av overslagbevilgningene (kap. 1150 post 73 og kap. 4150 post 80). Det endelige framlegg til budsjettet for 2005 legges fram for Stortinget i forbindelse med den ordinære budsjettbehandlingen av St.prp. nr. 1 (2004-2005). Det ekstraordinære kuttet i bevilgninger knyttet til bortfall av el-avgift i 2004 er ikke blitt fordelt for 2005, og er derfor lagt inn på post 74 som et ufordelt kutt. Det legges til grunn at partene vil drøfte nærmere inndekningen av dette beløpet innen jordbruksforhandlingene i 2005.

Tabell 8.1 Overførte beløp 2003-2004 og disponering. Mill. kroner

Kap. 1150:	Budsjett	Overført	Omdisponerte ledige midler
Post Ordning	2004	2003-2004	2004
50 Fondsavsetninger	348,500		190,000 ¹⁾
70 Markedsregulering	250,500	20,546	
74 Direkte tilskudd	6 778,685	42,722	10,000 ²⁾
77 Utviklingstiltak	228,710	6,690	
78 Velferdsordninger	1 633,354	86,817	
<i>Sum overførbare poster</i>		<i>156,776</i>	<i>200,000</i>

¹⁾ Herav 150 mill. kroner til LUF og 40 mill. kroner til Skadefondet for landbruksproduksjon

²⁾ Til utvikling av digitale markslagskart i samsvar med jordbruksavtalen 2003/2004

Tabell 8.2 Omdisponeringer og endringer i 2004. Mill. kroner

Kapittel	Budsjett	Omdisp.	Justert	Disp. overførte	
Post	Benevning	2004	2004	budsj. 2004	midler 2004
50.11	Tilskudd til LUF	345,750	150,000	495,750	
50.12	Tilskudd til skadefondet for landbr.	2,750	40,000	42,750	
50	Fondsavsetninger	348,500	190,000	538,500	0,000
70.11	Avsetningstiltak	48,400	1,300	49,700	
70.12	Tilskuddtilråvareprisutjevningensordningenm.v.	183,100	-34,585	148,515	20,546
70.13	Ekspostrestitusjon	19,000	2,000	21,000	
70	Markedsregulering, <i>kan overføres</i>	250,500	-31,285	219,215	20,546
73.11	Tilskudd til norsk ull	163,200		163,200	
73.13	Pristilskudd melk	454,200		454,200	
73.15	Pristilskudd kjøtt	611,000		611,000	
73.16	Distriktstilskudd egg	4,500		4,500	
73.17	Distrikts- og kvalitetstilskudd på frukt, bær, grønnsaker og poteter	50,000		50,000	
73.18	Frakttilskudd	228,300		228,300	
73.19	Prisnedskrivning korn	433,000		433,000	
73	Pristilskudd (<i>overslagsbevilgning</i>)	1 944,200	0,000	1944,200	0,000
74.11	Driftstilskuddmelkeproduksjonogpes.kjøttprod.	1 201,000	10,000	1 211,000	
74.14	Produksjonstilskudd, husdyr	2 286,025	8,000	2 294,025	
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	3 033,059	-56,715	2 976,344	42,723
74.18	Andre arealbaserte ordninger	218,901	-14,000	204,901	
74.19	Tilskudd til regionale miljøprogram				
74.20	Tilskudd til økologisk landbruk	74,700	5,300	80,000	
74.21	Ufordelt beløp	-35,00	35,000	0,000	
74	Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i>	6 778,685	-12,415	6 766,270	42,723
77.11	Tilskudd til dyreavl m.m.	81,860		81,860	
77.12	Tilskudd til planteavl m.m.	7,000		7,000	
77.13	Tilskudd til forsøksringer og forskning	69,400	-4,600	64,800	6,690
77.14	Tilskudd til pelsdyrførlag	27,200		27,200	
77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	35,150		35,150	
77.16	Tilskudd til økologisk jordbruk				
77.17	Tilskudd til fruktlager	8,100		8,100	
77.18	Oppkjøp av melkekvoter			0,000	
77	Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i>	228,710	-4,600	224,110	6,690
78.11	Refusjon av avløserutgifter for ferie/fritid	1 054,819	-87,000	967,819	86,817
78.12	Refusjon av avløserutgifter for sykdom m.v.	189,800	-39,800	150,000	
78.13	Medlemsavgift til folketrygden	130,800		130,800	
78.14	Tilskudd til sykepengeordningen i jordbruket	88,000		88,000	
78.15	Andre velferdstiltak	45,000	-1,500	43,500	
78.16	Tidligpensjonsordning for jordbrukere	124,935	-3,900	121,035	
78	Velferdsordninger, <i>kan overføres</i>	1 633,354	-132,200	1501,154	86,817
Sum overførbare poster			9,500	8710,749	
Sum kap. 1150		11 183,949		11193,449	156,776
Kapittel 4150:					
70	Tilbakebetalt tilskudd reguleringsanlegg		9,500	9,500	
80	Markedsordningen for korn	145,000		145,000	
Sum kap. 4150		145,000		154,500	
Sum kap. 1150 og kap. 4150		11038,949		11038,949	156,776

Tabell 8.3. Utslag av avtalen og justert budsjett 2004

Kapittel	Post	Benevning	Budsjett 2004 ¹⁾	Endring 2005	Budsjett 2005 ²⁾
50	50.11	Tilskudd til LUF	345,750	-40,000	305,750
	50.12	Tilskudd til skadefondet for landbruksproduksjon	2,750		2,750
50		Fondsavsetninger	348,500	-40,000	308,500
70	70.11	Avsetningstiltak	48,400	-10,000	38,400
	70.12	Tilskudd til råvareprisordningen m.v.	183,100		183,100
	70.13	Ekspostrestitusjon	19,000	-8,000	11,000
70		Markedsregulering, <i>kan overføres</i>	250,500	-18,000	232,500
73	73.11	Tilskudd til norsk ull	163,200	-4,900	158,300
	73.13	Pristilskudd melk	454,200	5,100	459,300
	73.15	Pristilskudd kjøtt	611,000	0,000	611,000
	73.16	Distriktstilskudd egg	4,500	0,900	5,400
	73.17	Distrikts- og kvalitetstilskudd på frukt, bær, grønnsaker og poteter	50,000	-2,700	47,300
	73.18	Frakttilskudd	228,300	-12,000	216,300
	73.19	Prisnedskrivning korn	433,000	0,000	433,000
73		Pristilskudd (<i>overslagsbevilgning</i>)	1944,200	-13,600	1930,600
74	74.11	Driftstilskudd, melkeproduksjon og spes. kjøttproduksjon	1201,000	-147,900	1053,100
	74.14	Produksjonstilskudd, husdyr	2286,025	-166,360	2119,665
	74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	3033,059	-0,240	3032,819
	74.18	Andre arealbaserte tilskuddsordninger	218,901	-45,000	173,901
	74.19	Regionale miljøprogram (ny)		56,100	56,100
	74.20	Tilskudd til økologisk jordbruk	74,700	5,000	79,700
	74.21	Ufordelt beløp	-35,000		-35,000
74		Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i>	6 778,685	-298,400	6 480,285
77	77.11	Tilskudd til dyreavl med mer	81,860	0,000	81,860
	77.12	Tilskudd til planteavl med mer	7,000	0,000	7,000
	77.13	Tilskudd til forsøksringer og forskning	69,400	0,000	69,400
	77.14	Tilskudd til pelsdyrfôr	27,200	-4,000	23,200
	77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	35,150	0,000	35,150
	77.17	Tilskudd til fruktlager	8,100	0,000	8,100
77		Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i>	228,710	-4,000	224,710
78	78.11	Refusjon av avløserutgifter for ferie/fritid	1 054,819	-5,000	1 049,819
	78.12	Refusjon av avløserutgifter for sykdom m.v.	189,800	-20,000	169,800
	78.13	Medlemsavgift til folketrygden	130,800		130,800
	78.14	Tilskudd til sykepengeordningen i jordbruket	88,000		88,000
	78.15	Øvrige velferdstiltak	45,000	-6,000	39,000
	78.16	Tidligpensjonsordning	124,935	-5,000	119,935
78		Velferdsordninger, <i>kan overføres</i>	1 633,354	-36,000	1 597,354
Sum kap. 1150			11 183,949	-410,000	10 773,949

¹⁾ Budsjett 2004 før de fremlagte endringer/omdisponeringer i denne proposisjon, jf tabell 8.2²⁾ Budsjett før kvantums- og konsekvensjusteringer i 2005 som vil bli lagt fram i St.prp. nr. 1 for 2005

8.2 Nærmere om de enkelte poster på kap. 1150 og 4150

For alle poster og underposter gjelder budsjett 2004 før de fremlagte endringer/omdisponeringer i denne proposisjon, jf. tabell 8.2. For noen poster vil innvilgningsrammen i 2004 også omfatte overførte utdisponerte midler fra 2003 også jf. tabell 8.1.

8.2.1 Post 50 Fondsavsetninger (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2004	Endring	Budsjett 2005
50.11	Tilskudd til LUF	345,750	-40,000	305,750
50.12	Skadefondet for landbruksproduksjon	2,750		2,750
	<i>Sum</i>	<i>348,500</i>	<i>-40,000</i>	<i>308,500</i>

8.2.2 Post 70 Markedsregulering (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2004	Endring	Budsjett 2005
	<i>Avsetningstiltak hagebruk</i>	<i>3,900</i>		
	<i>Kollektiv dekn. Oms. avg. hagebruk</i>	<i>10,000</i>		
	<i>Avsetningstiltak potet ¹⁾</i>	<i>19,000</i>		
	<i>Produsentsammeltutninger grønt ²⁾</i>	<i>0,500</i>		
	<i>Avsetningstiltak melk</i>	<i>10,000</i>	<i>-10,000</i>	
	<i>Kjøtt - kadaverhandtering ³⁾</i>	<i>5,000</i>		
70.11	Avsetningstiltak	48,400	-10,000	38,400
70.12	Tilskudd til råvareprisutjevning	183,100		183,100
70.13	Eksportrestitusjon	19,000	-8,000	11,000
	<i>Sum</i>	<i>250,500</i>	<i>-18,000</i>	<i>232,500</i>

¹⁾ Ordningen flyttes til post 73

²⁾ Ordningen flyttes til post 77

³⁾ Ordningen flyttes til LUF post 50.11

8.2.3 Post 73 Pristilskudd (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2004	Endring	Budsjett 2005
73.11	Tilskudd til norsk ull	163,200	-4,900	158,300
	<i>Grunntilskudd melk</i>	<i>36,300</i>	<i>5,100</i>	
	<i>Distriktstilskudd melk</i>	<i>417,900</i>		
73.13	Pristilskudd melk	454,200	5,100	459,300
	<i>Grunntilskudd kjøtt</i>	<i>104,000</i>		
	<i>Distriktstilskudd kjøtt</i>	<i>505,000</i>		
	<i>Distriktstilskudd fjørfekjøtt</i>	<i>2,000</i>		
73.15	Pristilskudd kjøtt	611,000	0,000	611,000
73.16	Distriktstilskudd egg	4,500	0,900	5,400
	<i>Distriktstilskudd potet Nord-Norge</i>	<i>2,500</i>		
	<i>DK-tilskudd frukt, bær og grønt</i>	<i>47,500</i>	<i>-2,700</i>	
73.17	Distrikts- og kvalitetstilskudd på frukt, bær og grønnsaker og poteter	50,000	-2,700	47,300
	<i>Frakttilskudd slakt</i>	<i>64,500</i>	<i>-5,000</i>	
	<i>Frakttilskudd egg</i>	<i>7,000</i>		
	<i>Frakttilskudd korn/kraftfôr</i>	<i>156,800</i>	<i>-7,000</i>	
73.18	Frakttilskudd	228,300	-12,000	216,300
73.19	Prisnedskrivning korn	433,000		433,000
	<i>Sum</i>	<i>1944,200</i>	<i>-13,600</i>	<i>1930,600</i>

8.2.4 Post 74 Direkte tilskudd (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2004	Endring	Budsjett 2005
	<i>Driftstilskudd melk</i>	<i>1164,100</i>	<i>-152,400</i>	
	<i>Driftstilskudd kjøttfeproduksjon</i>	<i>36,900</i>	<i>4,500</i>	
74.11	Driftstilskudd	1201,000	-147,900	1053,100
	<i>Tilskudd til husdyr</i>	<i>2053,025</i>	<i>-168,360</i>	
	<i>Tilskudd til dyr på utmarksbeite</i>	<i>233,000</i>		
	<i>Tilskudd bevaringsverdige storferaser</i>		<i>2,000</i>	
74.14	Tilskudd til husdyr	2286,025	-166,360	2119,665
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	3033,059	-0,240	3032,819
	<i>Tilskudd til seterdrift melkeproduksjon</i>	<i>21,000</i>	<i>-4,300</i>	
	<i>Tilskudd til brattlendte bruk</i>	<i>27,901</i>	<i>-6,600</i>	
	<i>Tilskudd til dyrking av fôr i fjellet</i>	<i>10,000</i>	<i>-1,200</i>	
	<i>Tilskudd til endra jordarbeiding m.m.</i>	<i>160,000</i>	<i>-32,900</i>	
74.18	Andre arealbaserte tilskudd	218,901	-45,000	173,901
74.19	Tilskudd til regionale miljøprogram	0,000	56,100	56,100
	<i>Omleggingstilskudd økologisk landbruk</i>	<i>40,000</i>	<i>2,500</i>	
	<i>Areal og husdyrtilskudd økologisk landbr.</i>	<i>34,700</i>	<i>2,500</i>	
74.20	Tilskudd til økologisk landbruk	74,700	5,000	79,700
74.21	Ufordelt beløp	-35,000		-35,000
	<i>Sum</i>	<i>6778,685</i>	<i>-298,400</i>	<i>6480,285</i>

8.2.5 Post 77 Utviklingstiltak (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2004	Endring	Budsjett 2005
	<i>Tilskudd til semin</i>	29,980		
	<i>Tilskudd til veterinærreiser</i>	36,280	2,000	
	<i>Tilskudd til organisasjoner</i>	15,600	-2,000	
77.11	Tilskudd til dyreavl m.m.	81,860	0,000	81,860
77.12	Tilskudd til planteavl m.m.	7,000		
	<i>Forsøksringene</i>	33,400		
	<i>Forskning</i>	36,000		
77.13	Tilskudd til forsøksringer og forskning	69,400	0,000	69,400
	<i>Tilskudd til pelsdyrfôrlag</i>	21,800	-4,000	
	<i>Tilskudd til pelsdyrfôr (refusjon)</i>	5,400		
77.14	Tilskudd til pelsdyrfôr	27,200	-4,000	23,200
	<i>Produsentrettet rådgivning potet</i>	2,000		
	<i>Opplysningsvirksomhet frukt, grønt og potet</i>	5,500		
	<i>Utvikling av plantemateriale</i>	8,200		
	<i>Kvalitetstiltak settepotetavl</i>	5,450		
	<i>Handlingsplan plantevernmidler</i>	14,000		
77.15	Tilskudd til kvalitets og salgsfremmende tiltak	35,150	0,000	35,150
77.17	Tilskudd til fruktlager	8,100	0,000	8,100
	<i>Sum</i>	228,710	-4,000	224,710

8.2.6 Post 78 Velferdsordninger (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2004	Endring	Budsjett 2005
78.11	Tilskudd til avløsning ferie og fritid	1054,819	-5,000	1049,819
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom	189,800	-20,000	169,800
78.13	Medlemsavgift til folketrygden	130,800		130,800
78.14	Tilskudd sykepengeordning jordbruket	88,000		88,000
	<i>Tilskudd til landbruksvikarer</i>	16,000	-3,000	
	<i>Adm. tilskudd til avløserlag</i>	14,000	-3,000	
	<i>Tilskudd landbrukets HMS-tjeneste</i>	15,000		
78.15	Andre velferdstiltak	45,000	-6,000	39,000
78.16	Tidligpensjonsordningen	124,935	-5,000	119,935
	<i>Sum</i>	1633,354	-36,000	1597,354

8.3 Kapittel 4150 Markedsordningen for korn (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2004	Endring	Budsjett 2005
70	Tilbakebetalt tilskudd reguleringsanlegg			
80	Markedsordningen for korn	145,000		
	Sum	145,000	0,000	145,000

Arbeids- og administrasjonsdepartementet

t i l r å r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under
et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om
jordbruksoppgjøret 2004 - endringer i statsbudsjet-
tet for 2004 m.m.

Vi **HARALD**, Norges Konge,

s t a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak om jordbruksoppgjøret 2004 – endringer i statsbudsjettet for 2004 m.m. i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag til vedtak om jordbruksoppjøret 2004 – endringer i statsbud- sjettet for 2004 m.m.

I

I statsbudsjettet for 2004 gjøres følgende endringer:

Utgifter:

Kap.	Post	Formål	Kroner
1150		Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.	
	50	Fondsavsetninger, økes med fra kr 348 500 000 til kr 538 500 000	190 000 000
	70	Markedsregulering, <i>kan overføres</i> , reduseres med fra kr 250 500 000 til kr 219 215 000	31 285 000
	74	Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i> , reduseres med fra kr 6 778 685 000 til kr 6 766 270 000	12 415 000
	77	Utviklingstiltak reduseres med fra kr 228 710 000 til kr 224 110 000	4 600 000
	78	Velferdsordninger, <i>kan overføres</i> , reduseres med fra kr 1 633 354 000 til kr 1 501 154 000	132 200 000

II

I statsbudsjettet for 2004 gjøres følgende endringer:

Inntekter:

Kap.	Post	Formål	Kroner
4150		Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.	
	70	Tilbakebetalt tilskudd til reguleringsanlegg, bevilges med	9 500 000

III

Stortinget gir Landbruksdepartementet fullmakt til å iverksette tiltak i henhold til den inngåtte jordbruksavtalen, herunder tiltak som er knyttet til bevilgninger i 2005.

Vedlegg 1

Jordbruksforhandlingene 2004 Sluttprotokoll fra forhandlingsmøte 15.05.04

1 Innledning

Partene viser til Stortingets behandling av St.meld. nr. 19 (1999-2000) *Om norsk landbruk og matproduksjon*, Sem-erklæringen og Innst.S. nr. 288 (2002-2003) om jordbruksoppgjøret i 2003. Den inngåtte avtalen er basert på premissene i dette grunnlaget. For saker som ikke er omtalt i denne protokollen, vises det til statens tilbud av 04.05.2004.

2 Økonomisk ramme og fordeling

Partene er enige om rammens størrelse, med grunnlag i prognoser for utviklingen i viktige indikatorer som vist i tabell 1.1.

Partene viser til at jordbrukets inntekter fra 2002 til 2004 øker med om lag 18 pst. pr. årsverk. Inntektene for andre grupper øker i samme periode med 8 ½ pst. Partene viser videre til at jordbruksoppgjøret er basert på en økning av inntektene fra 2004 til 2005 på vel 3 pst. Dette har utgangspunkt i aktuelle anslag for den gene-

relle inntektsutvikling fra 2004 til 2005. Partene konstaterer at jordbruksavtalen for 2004 innebærer en anslått inntektsøkning i jordbruket pr. årsverk for perioden 2002 til 2005 som i prosent er høyere enn for andre grupper i samfunnet.

Partene viser videre til Innst.S. nr. 288 (2002-2003) *Innstilling fra Næringskomiteen om jordbruksoppgjøret for 2003 – endringer i statsbudsjettet for 2003 m.m.:*

”Dette flertallet viser til de strukturendringene som har skjedd i landbruket. Dette flertallet finner det naturlig at jordbruket får beholde en vesentlig del av produktivetsgevinsten. Dette kan sikre en mer akseptabel og sammenlignbar inntektsutvikling, samtidig som produktivetsgevinsten blir en drivkraft som kommer næringen til gode.”

Partene konstaterer at jordbruksoppgjøret for 2004, sammen med virkningen av de tidligere års oppgjør, innebærer at jordbruket i perioden 2002-2005 har fått beholde en vesentlig del av produkti-

Tabell 1.1 Oppbygging av økonomisk ramme for avtalen. Mill. kroner.

	Grunnlag 2004	Volum %	Pris, % el. % p.a.	Sum endr. Mill. kroner
1. Driftskostnader	12300	-0,9 %	2,0 %	130
2. Økt el-avgift i 2005 ift. 2004				60
3. Realrentekostnader	25500		-0,6 %	-150
4. Kapitalslit og leasing	5400	-2,0 %	2,0 %	0
5. Arbeid	11000	-4,9 %	3,1 %	-210
Sum ramme				-170

Tabell 1.2 Finansiering av rammen.

	Mill. kroner
Målpriser fra 01.07.04	40
Budsjett, kap 1150 i 2005	-410
Ledige midler	200
Ramme	-170

Tabell 1.3 Disponering av ledige midler.

Post		Mill. kroner
50.11	Landbrukets utviklingsfond i 2004 ¹⁾	150
50.12	Skadefondet for landbruksproduksjon	40
74.17	Digitale markslagskart	10
Ramme		200

¹⁾ Jf. tabell 1.4.

vitetsgevinsten og at produktivitetsgevinsten dermed kommer næringen til gode.

Fordelingen av avtalens ramme på avtalepriser og budsjett disponeringer går fram av tabell 1.2. Detaljert fordeling på endringer i avtalepriser og tilskuddsordninger går fram av vedlegg til sluttprotokollen. Partene er videre enige om disponering av ledige midler slik det går fram av tabell 1.3.

3 Rammebetingelser for melkeproduksjonen

Partene er enige om følgende tilpasninger og harmonisering av regelverket for melkeproduksjon med ulike organisasjonsformer:

1. Aktivitetskravet for samdrifter avvikles fra 01.07.2004. Det settes ned en partssammensatt arbeidsgruppe for å vurdere forutsetningene for å etablere et kontrollerbart aktivitetskrav for medlemmer av samdrifter i melkeproduksjonen innen 01.01.2005.
2. For samdrifter etablert før 01.07.2004 reduseres ekstra driftstilskudd med 15 000 kroner for samdrifter med to medlemmer, og med 21 000 kroner for samdrifter med tre eller flere medlemmer. Det tas sikte på en harmonisering med bestemmelsene for andre typer foretak over tid.
3. For nye samdrifter som er etablert og godkjent av Statens landbruksforvaltning etter 01.07.2004 utbetales ikke ekstra driftstilskudd. Øvrige bestemmelser for samdrifter opprettholdes, jf. likevel pkt. 5.
4. Avstandskravet for samdrifter opprettholdes på 12 km.
5. Det settes en antallsbegrensning på 5 medlemmer ved etablering av nye samdrifter etter 01.07.2004
6. Beløpsavgrensningen for husdyrtilskudd fastsettes til 200 000 kroner for alle typer foretak, med unntak for samdrifter i melkeproduksjon etablert før 01.07.2004 som fastsettes til 250 000 kroner.

7. Andelen av melkekvoter som *kan* omsettes direkte mellom produsenter økes til 60%.
8. Maksimal kvote for kumelk for andre foretak enn samdrifter settes til 375 000 liter etter oppkjøp.
9. Geografisk avgrensning av kvoteomsetning opprettholdes på fylkesnivå med unntak for Akershus, Vestfold, Østfold og Oslo som blir en omsetningsregion.
10. Satsprofilen i arealtilskudd for grovfôr utjevnes, samtidig som andre virkemidler tilpasses (jf. vedlagte fordelings skjema).
11. Rammen for tildeling av investeringsmidlene til melk og storfekjøtt økes, samtidig som forvaltningsmodellen endres basert på forenkling, delegering av myndighet og likebehandling av ulike organisasjonsformer (jf. protokollens kap. 5).

4 Geit

Partene viser til innstilling av 04.03.2004 fra partsammensatt arbeidsgruppe med forslag til målrettede virkemidler for geitholdet. Bakgrunnen for arbeidet var sluttprotokollen fra jordbruksoppgjøret i 2003.

Partene er enige om at det fra 01.01.2005 iverksettes målrettede virkemidler for geiteholdet i Norge. Dette innebærer en definisjon av satsingsområder for geitmelkeproduksjonen hvor det legges til rette for økt fleksibilitet og økte tilpasningsmuligheter. Den geografiske inndelingen i satsingsområder for framtidig kvotebasert geitmelkeproduksjon med industriell bearbeiding tar utgangspunkt i alternativ I i arbeidsgruppens rapport.

Partene er enige om å drøfte utforming av virkemidler for områdene utenfor satsingsområdene.

Prosjekt Friskere geiter

Partene vurderer sanering av smittsomme sykdommer som viktig for fremtidig geitehold i Norge. Dette er også nødvendig ut fra en målsetting om

god dyrehelse og god dyrevelferd som grunnlag for produksjon av trygg mat av høy kvalitet. Partene er enige om å avsette inntil 8 mill. kroner i 2005 i et flerårig prosjekt.

5 Verdiskaping og næringsutvikling

Landbrukets utviklingsfond

Tabell 1.4 viser innvilgningsramme for LUF i 2003-2005. Innvilgningsrammen til LUF innenfor Jordbruksavtalen øker til 551,9 mill. kroner i 2005. Økningene er knyttet til økt satsing på et eget investeringsprogram for melk og storfe, økt satsing på øvrig næringsutvikling, utviklingsprogram for geiter, samt kommunale miljømidler.

Helhetlig strategi for næringsutvikling

Partene er enige i at det utarbeides en nasjonal, overordnet strategi for arbeid med verdiskaping og næringsutvikling, samt samordning av virkemiddelbruken. Lønnsom verdiskaping, markedsorientering og effektivisering vil være sentrale elementer. Arbeidet med å se på strategiutforming og samordning av programmer gjennomføres i samarbeid mellom Innovasjon Norge og Landbruksdepartementet. Landbrukets næringsorganisasjoner trekkes med i arbeidet. Styret for Verdiskapingsprogrammet for mat og tre forutsettes også å ha en sentral plass i dette arbeidet.

Omlegging av bygdeutviklingsmidlene

Partene er enige i at det gjennomføres en omlegging av bygdeutviklingsmidlene slik som beskrevet.

Tabell 1.4 Oversikt over innvilgningsramme for LUF 2003-2005, innenfor og utenfor jordbruksavtalen¹⁾. Mill. kroner

Ordninger	2003	2004	2005
Kompetansetiltak (KIL)	8,0	6,0	6,0
Kvalitetssystemer i landbruket (KSL) ²⁾	22,5	20,0	20,0
Fylkesvise bygdeutviklingsmidler ³⁾	286,0	286,0	241,0
Melke- og storfeprogram ³⁾			85,0
Spesielle miljøtiltak	139,0	135,2	143,3
Organisert beitebruk ⁴⁾	14,6	14,6	8,6
Utviklingstiltak innen økologisk jordbruk ⁵⁾		38,0	38,0
Utviklingsprogram for geiteholdet ⁶⁾			10,0
Anlegg for kadaverhåndtering Nord-Norge ⁷⁾		2,0	
Avsetningstiltak honning ⁷⁾		1,5	
Eliteplanteanlegg Ervik, Rå ⁷⁾		0,5	
Sum innenfor jordbruksavtalen		503,8	551,9
Overføring til Samisk utviklingsfond (SUF)	2,0	2,0	
Verdiskapingsprogram for matproduksjon	95,0	95,0	
Konkurransestrategier for norsk mat	27,5	23,5	
Sentrale bygdeutviklingsmidler	39,0	36,0	
Skogbruk (nærings- og miljøtiltak, landsdekkende tiltak)	103,0	112,0	
Bioenergi	15,0	18,0	
Oppfølging av Landbruk Pluss		7,0	
Sum utenfor jordbruksavtalen		293,5	293,5
Sum LUF ekskl. rentestøtte	751,6	797,3	845,4

¹⁾ Bevilgningen utenfor jordbruksavtalen i 2004 er basert på Stortingets behandling av St.prp. nr. 1 (2003-2004)

²⁾ Innvilgningsrammen til KSL videreføres på 2004-nivå.

³⁾ Fylkesvise BU-midler deles i et program for melk og storfe og en samlet innvilgning til øvrige fylkesvise BU-midler. Totalt økes bevilgningen til fylkesvise BU-midler med 40 mill. kroner.

⁴⁾ Investeringsmidlene på organisert beitebruk overføres til de kommunale miljømidlene.

⁵⁾ Utviklingstiltak innen økologisk landbruk videreføres på tilsvarende nivå som for 2004.

⁶⁾ Det settes av 8 mill. kr til program "Friskere geiter" og 2 mill. kr til utviklingsprogram for geitehold.

⁷⁾ Dekkes med engangsmidler

vet i statens tilbud. Omleggingen trer i kraft fra 01.01.2005.

- Det settes av 85 mill. kroner til et eget investeringsprogram for omstilling og modernisering innen melke- og storfesektoren.
- Øvrige fylkesvise BU-midler økes med 20 mill. kroner.
- Tilskuddsprosenten på tilskudd til investeringer innen tradisjonelt landbruk og nye næringer heves, det åpnes for å innvilge tilskudd på inntil 30 pst. av kostnadsoverslag.
- Maksimalt tak for tilskudd fjernes for alle ordninger.
- Justering av ordningen med rentestøtte, bl.a. for å ta høyde for svingninger i markedsrentene, med virkning fra 01.07.04. Rammen for rentestøtte økes til 700 mill. kroner.
- For øvrig opprettholdes dagens ordninger for de fylkesvise midlene, men virkemidlene samles i én pott som fordeles regionalt. Det forutsettes at andelen som går til bedriftsrettede tiltak ikke reduseres. Dette innebærer at skillet mellom tradisjonelt landbruk og utviklingstiltak fjernes, med unntak for melk og storfekjøtt. Det blir opp til fylkene gjennom sine strategier å bedømme hvilke ordninger de vil prioritere. Det opprettes i tillegg et eget investeringsprogram for utvikling av melkesektoren.
- Regionale strategier for næringsutvikling skal ligge til grunn for fordelingen av økonomiske virkemidler i fylkene. Strategiene skal utarbeides i samarbeid mellom fylkesmannen (FM), fylkeskommunen (FK), Innovasjon Norge regionalt, næringsorganisasjonene og kommunene. Fylkesmannen har hovedansvaret for utformingen, jf. regionale miljøprogram.
- Nytt hovedmål for bruk av fylkesvise BU-midler.
- Innovasjon Norge regionalt gis ansvaret for behandling av bedriftstiltak.

Kompetanse i landbruket

Midler som tidligere er bevilget til Kompetanseutviklingsprogrammet i landbruket, forvaltes som tidligere. Fram til jordbruksforhandlingene 2005 vurderes en framtidig desentralisering av denne ordningen.

6 Miljøvirkemidler

Partene er enige om å fullføre den planlagte miljøsatsingen gjennom nasjonalt miljøprogram, regionale miljøprogram og gjennom den kommunale miljøsatsingen.

Regionale miljøprogram

Partene er enige om at for 2005 skal det gjennomføres pilotprosjekter for regionale miljøprogram i Hedmark og Hordaland. Pilotprosjektene finansieres ved en bevilgning på 56,1 mill. kroner.

Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler

Partene er enige om innholdet i den nye handlingsplanen. Det avsettes 14 mill. kroner på underpost 77.15 for 2005 og i tillegg øremerkes det 3,0 mill. kroner vedrørende plantevernmidler på underpost 77.13 for 2005. Partene legger til grunn at handlingsplanens tiltak gjennomføres innenfor bevilgningsrammen.

Miljøvirkemidler på LUF

Partene er enige om fordeling av miljøvirkemidlene på LUF som vist i tabell 1.5.

Informasjons- og utviklingstiltak er en samlepост for flere tiltak. Partene er enige om at det er et eks-

Tabell 1.5 Fordeling av miljøvirkemidler på LUF. Mill. kroner

	2004	2005
Informasjons- og utviklingstiltak	18,5	17,5
Genressursarbeid	6,8	7,3 ¹
Norsk landbruksmuseum	3,2	3,5 ²
Bevaringsverdige storferaser	1,5	0 ⁴
Spesielle miljøtiltak (kommunale)	105,2	115,0 ³
Sum	135,2	143,3

¹) Bevilgningen til Genressurser flyttes ut av avtalen fra 2005.

²) Bevilgning til Norsk landbruksmuseum er justert opp for å kompensere for prisvekst. Flyttes ut av jordbrukavtalen fra 2005.

³) Inkludert investeringsmidler til organisert beitebruk.

⁴) Foreslås overført til post 74.14 Tilskudd til husdyr med 2 mill. kroner.

tra behov for informasjonsmidler i fylkene i 2005 på grunn av innføringen av Regionale miljøprogram. Partene er enige om å avsette 4 mill. kroner til 3Q-programmet, og at dette flyttes ut av avtalen fra 2005.

Partene er enige om å øke posten til de spesielle (kommunale) miljøtiltakene fra 105,2 mill. kroner i 2004 til 115 mill. kroner i 2005. I dette inngår overføring av 6 mill. kroner fra investeringsstøtte til organisert beitebruk. Økningen av de kommunale midlene er med på å styrke miljøarbeidet lokalt og det bidrar til økt fokus på de positive miljøeffektene av jordbruket.

7 Økologisk jordbruk

Partene er enig om at samlet bevilgning til økologisk jordbruk økes med 5 mill. kroner til 125,7 mill. kroner. Partene er videre enig om at et hovedproblem er at en lav og synkende andel av produksjonen når ut til forbrukerne som økologisk merket vare. Det er enighet om at hovedfokus må rettes inn mot raskt å oppnå en bedre markedsutvikling.

Partene legger vekt på stabilitet og langsiktighet i tilskuddsordningene rettet mot primærproducentene. Det avsettes 79,7 mill. kroner til omleggings- og arealtilskudd. Partene er enig om at det kan være aktuelt å knytte omlegging til økologisk produksjon sterkere opp til en bevisst markedssetting og at det bør vurderes å stille krav om kontraktsmessig avsetning av enkelte økologiske produkter før omleggingsstøtte blir innvilget.

Det avsettes 38 mill. kroner til utviklingstiltak. Partene er enige om at det med støtte fra utviklingsmidlene må iverksettes avtaler i partnerskap med sentrale aktører. Det tas sikte på å gi støtte til forpliktende avtaler med aktører som sikter mot raskt å øke omsetningen av økologiske plante- og husdyrprodukter, spesielt melk og melkeprodukter, kjøtt, frukt og grønnsaker. Det legges til grunn at også aktørene setter inn egeninnsats. Partene er enige om at den rent generiske markedsføring av økologiske produkter avvikles allerede fra 2004.

Det er behov for å videreføre og effektivisere forskningsinnsatsen innen økologisk jordbruk. 8 mill. kroner av forskningsmidlene over jordbruksavtalen øremerkes forskning innen økologisk jordbruk.

8 Markedsordningene

8.1 Kjøtt

Partene er enige om at det er viktig å øke produksjonen av storfekjøtt innen både kombinert produksjon og spesialisert kjøttfehold. Satsene for driftstilskudd til spesialisert kjøttfeproduksjon og tilskudd husdyr for storfe økes.

8.2 Korn

Målprisene på korn reduseres med 8 øre pr. kg matkorn og oljefrø og 5 øre pr. kg for fôrkorn. Partene legger til grunn at noteringspris på målprisanleggene skal inkludere alle tillegg og trekk som ikke kan relateres til kornets matkvalitet og fôrverdi. Prisen på proteinråvarer holdes uendret.

Partene er enige om å redusere satsene for mellomfrakt fra overskuddsområdet til underskuddsområdet med 7 mill. kroner. Statens landbruksforvaltning beregner nye satser for mellomfrakttilskudd.

8.3 Produksjonstilskudd

Grunnvilkår for tildeling av produksjonstilskudd

Partene er enige om at det nye kravet til registrering i merverdiavgiftsmanntallet ikke skal medføre strengere vilkår for å kunne motta produksjonstilskudd. Regelverket for produksjonstilskudd endres i samsvar med konklusjonene i notat fra Statens forhandlingsutvalg til møtet 29.03.2004, samt referat fra dette møtet.

Bunnfradrag

Partene er enige om å redusere bunnfradraget for alle foretak fra 6 000 kroner pr. år til 5 500 kroner pr. år.

Tilskudd til husdyr

Satsene og maksimalbeløp for tilskudd husdyr framgår av vedlagte fordelingsskjema.

For tilskudd til lammeslakt er partene enige om at kvalitetsklassene O og bedre gis et tilskudd på 123 kroner pr. dyr, for kvalitetsklassene O- og P+ 60 kroner pr. dyr, mens kvalitetsklassene P og dårligere ikke gir grunnlag for tildeling av tilskudd. Kjeslakt over 3,5 kg gis fortsatt et tilskudd på 60 kroner pr. dyr.

Partene er enige om at tilskuddet til hester legges om ved at det kun gis tilskudd for unghester som er under 3 år på søknadstidspunktet.

Partene er enige om at Statens landbruksforvaltning i samarbeid med Mattilsynet før jordbruksoppjøret 2005, vurderer om Husdyrregisteret kan brukes i tilskuddsforvaltningen. Dersom dette er mulig, legges det fram en framdriftsplan for når registeret vil kunne oppnå en tilfredsstillende kvalitet til at det kan implementeres i tilskuddsforvaltningen samt forslag til beregningsmodell for de aktuelle tilskuddsordningene.

Areal- og kulturlandskapstilskudd

Satsene for AK-tilskudd framgår av vedlagte fordelingsskjema.

Det settes av 15 mill. kroner til digital markslagskartlegging (DMK) i både 2004 og 2005. Av avsetningen dekkes 10 mill. kroner ved disponering av ledige midler i 2004 og 2005.

9 Velferdsordningene

Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid

Partene er enige om å avvikle ordningen med forskuddsutbetaling av tilskudd til avløsning ved ferie og fritid. For å unngå større likviditetsproblemer for produsentene i 2005 knyttet til fjerningen av forskuddet, utbetales dette året et særskilt "omleggingstilskudd", dvs. et forskudd uten krav til dokumentasjon av utgifter til avløser. Fra 2005 vil all utbetaling av tilskuddet gjennomføres i juni måned.

Tilskudd til avløsning ved sykdom m.m.

Partene er enige om å øke de maksimale dagsattene i ordningen med i størrelsesorden 14 pst. Maksimalsatsen vil da kunne økes fra 750 kroner til i størrelsesorden 850 kroner.

Partene viser til *Ot.prp. 57 (2002-2003) Svangerskapsenger til selvstendig næringsdrivende* og at selvstendig næringsdrivende er berettiget svangerskapsenger fra Folketrygden fra 01.07.03. Partene foreslår å gjøre endring i Forskrift om tilskudd til avløsning ved sykdom m.m., for å åpne for at det kan ytes tilskudd til avløsning over denne ordningen til kvinner i svangerskapsperioden. Det tas utgangspunkt i Folketrygdens bestemmelser omkring svangerskapsenger for selvstendig næringsdrivende. Endringene ovenfor gjennomføres fra 01.01.05.

Partene er videre enige om å oppheve sivilforsvarstjeneste som årsak til å få tilskott etter Forskrift om tilskudd til avløsning ved sykdom fra 01.07.2004. Jordbrukere blir fra dette tidspunktet omfat-

tet av Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskaps ordning med næringsbidrag til tjenesteppliktige selvstendig næringsdrivende under øvelse i sivilforsvaret. Partene legger vekt på at den foreslåtte endringen bidrar til at tjeneste i sivilforsvaret likebehandles med tjeneste i forsvarret.

Partene er enige om at vilkårene for å være berettiget tilskudd til avløsning ved sykdom m.m. er ment videreført uavhengig av de nye rapporteringsrutinene i selvangivelsen og næringsoppgangen.

Landbruksvikar og Administrasjonstilskudd til avløserlag

Partene er enige om at det gjennomføres en prosess med berørte parter for å finne hensiktsmessige løsninger for samordning av ordningene Tilskudd til landbruksvikar og Administrasjonstilskudd avløserlag. Partene er enige om å redusere avsetningen til Administrasjonstilskudd til avløserlag fra 14 mill. kroner til 11 mill. kroner.

10 Annet

1. *Markedsregulering:* Partene er enige om følgende forvaltningsmessige presisering av ordninger på underpost 70.11 Avsetningstiltak: Ordningene prisnedskrivning potetsprit, produsentsammenslutninger og kadaverhåndtering forvaltes av SLF. Partene er enige om at bevilgingen over jordbruksavtalen til skolemelkordningen tas ut av avtalen og dekkes med omsetningsavgiftsmidler.
2. *Forenkling av soneregrenser for distriktstilskudd melk og kjøtt:* Partene er enige om å utrede en forenkling av soneregrensene for distriktstilskudd til melk og kjøtt fram mot jordbruksoppjøret i 2006. Utredningen gjennomføres i samsvar med forslaget i Statens tilbud, pkt. 7.14.3. Partene drøfter mandatet for utredningen nærmere før arbeidet starter.
3. *Planteforedling og oppformering:* Partene er enige om at SLF's vurderinger og forslag i rapporten "Fremavl innen hagebruk, settepoteter og frø. Organisering og finansiering. Vurderinger i tilknytning til jordbruksoppjøret 2004" drøftes nærmere mellom avtalepartene og berørte parter høsten 2004, med sikte på å gjøre endringer med virkning fra 01.01.2005. Endringene gjøres innenfor uendret budsjetttramme. Partene er videre enige om at det overføres 335 000 kroner til vekstkontroll og sykdomstesting på settepotet fra kap. 1150.77.15.2 (tilskudd til sertifisert settepotetavl) til kap. 1115.

4. *Veterinærreiser*: Landbruksdepartementet har nedsatt en arbeidsgruppe som skal vurdere tiltak for å styrke klinisk veterinærtjeneste i næringssvake strøk. Gruppen skal avgi innstilling innen 01.07.2004. Partene legger til grunn at det kan bli behov for en senere prosess mellom avtalepartene, med sikte på å styrke ordningen med tilskudd til veterinærreiser m.v. i områder med tynt husdyrgrunnlag og vans-

kelige kommunikasjonsforhold. Det er derfor nødvendig med en viss romslighet i bevilgningen til ordningen.

Oslo 15.05.2004

Geir Grosberg Per Harald Grue Bjarne Undheim

Undervedlegg 1**Jordbruksavtalen, fordeling på priser og tilskudd**

Tabell 1.6 Avtalens ramme

Rammeberegning:		Mill. kr
-	Kap. 1150, Jordbruksavtalen, utgifter	-410,0
-	Kap. 4150, Jordbruksavtalen, inntekter	0,0
=	Nettoeffekt av tilskudd	-410,0
+	Avtalepriser	40,0
=	Sum avtalepriser og tilskudd	-370,0
+	Engangsdisponering av ledige midler	200,0
=	Sum inntektsramme jordbruksoppjøret 2004	-170,0

Tabell 1.7 Disponering av ledige midler 2004

		Mill. kr
50.11	Tilskudd til LUF	150,000
50.12	Tilskudd til skadefondet for landbruksproduksjon	40,000
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd DMK	10,000
	Sum disponering av ledige midler	200,000

Tabell 1.8 Avtalepriser

Produkt	Kvantum Mill. l/kg	Verdi Mill. kr	Målprisendring Kr pr. l / kg	Total endring Mill. kr
Melk , ku og geit	1534,9		0,04	61,4
Storfe	84,1		0,00	0,0
Gris	109,7		-0,15	-16,5
Sau/lam	24,8		0,00	0,0
Egg	52,7		-0,09	-4,7
Fjørfekjøtt	52,6		-0,15	-7,9
Poteter	223,7		0,03	6,7
Grønnsaker		1070,0	1,5 %	15,9
Frukt		113,3	1,5 %	1,7
Norsk matmel	207,0		-0,08	-16,6
Sum avtalepriser				40,0

Tabell 1.9 Endringer på kap. 1150 og 4150. Mill. kroner

Post		Endring	Budsjett 2004
50	Fondsavsetninger	-40,000	348,500
70	Markedsregulering	-18,000	250,500
73	Pristilskudd	-13,600	1 944,200
74	Direkte tilskudd	-298,378	6 778,685
77	Utviklingstiltak	-4,000	228,710
78	Velferdsordninger	-36,000	1 633,354
Sum kap. 1150		-409,978	11 183,949
Kap. 4150 Post 80		0,000	145,000

Tabell 1.10 Fordeling på underposter kap. 1150. Mill. kroner

Kapittel 1150		Endring	Budsjett 2004
Post	Benevning		mill. kr
50.11	Tilskudd til LUF ¹⁾	-40,000	345,750
50.12	Tilskudd til skadefondet for landbruksproduksjon ²⁾		2,750
50	Fondsavsetninger	-40,000	348,500
70.11	Avsetningstiltak	-10,000	48,400
70.12	Tilskudd til råvareprisordningen m.v.		183,100
70.13	Ekspostrestitusjon	-8,000	19,000
70	Markedsregulering, <i>kan overføres</i>	-18,000	250,500
73.11	Tilskudd til norsk ull	-4,900	163,200
73.13	Pristilskudd melk	5,100	454,200
73.15	Pristilskudd kjøtt		611,000
73.16	Distriktstilskudd egg	0,900	4,500
73.17	Distrikts- og kvalitetstilskudd på frukt, bær og gr.sak.	-2,700	50,000
73.18	Frakttilskudd	-12,000	228,300
73.19	Prisnedskrivning korn		433,000
73	Pristilskudd (<i>overslagsbevilgning</i>)	-13,600	1 944,200
74.11	Driftstilskudd, melkeproduksjon	-147,900	1 201,000
74.14	Produksjonstilskudd, husdyr	-166,360	2 286,025
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd ³⁾	-0,240	3 033,059
74.18	Andre arealbaserte tilskuddsordninger	-45,000	218,901
74.19	Regionale miljøprogram (ny)	56,100	
74.20	Tilskudd til økologisk jordbruk	5,000	74,700
74.21	Ufordelt beløp		-35,000
74	Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i>	-298,400	6 778,685
77.11	Tilskudd til dyreavl med mer	0,000	81,860
77.12	Tilskudd til frøavl med mer	0,000	7,000
77.13	Tilskudd til forsøksringer og forskning	0,000	69,400
77.14	Tilskudd til pelsdyr	-4,000	27,200
77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	0,000	35,150
77.17	Tilskudd til fruktlager	0,000	8,100
77	Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i>	-4,000	228,710
78.11	Refusjon av avløserutgifter for ferie/fritid	-5,000	1 054,819
78.12	Refusjon av avløserutgifter for sykdom m.v.	-20,000	189,800
78.13	Medlemsavgift til folketrygden		130,800
78.14	Tilskudd til sykepengeordningen i jordbruket		88,000
78.15	Øvrige velferdstiltak	-6,000	45,000
78.16	Tidligpensjonsordning	-5,000	124,935
78	Velferdsordninger, <i>kan overføres</i>	-36,000	1 633,354
Sum kap. 1150		-410,000	11 183,949

¹⁾ Pluss 150 mill. kroner ledige midler i 2004 for å styrke fondskapitalen²⁾ Pluss 40 mill. kroner ledige midler i 2004 for å styrke fondskapitalen³⁾ Pluss 10 mill. kroner ledige midler i 2004 til å utvikle digitale kart

Tabell 1.11 Endringer i markedsordningen for korn

Prisendringer norsk korn	Kvantum 1 000 tonn	Målpris Kr / kg	Endring Kr / kg	Endring Mill. kr
Hvete, matkorn	229,6	2,23	-0,08	-18,4
Rug, matkorn	19,3	2,07	-0,08	-1,5
Fôrkorn	875,7	1,77	-0,05	-43,8
Fôrhvete, Fôrrug og Rughvete	96,8		-0,05	-4,8
Såkorn	64,9		-0,05	-3,2
Sum norsk korn	1286,3		-0,06	-71,8
Oljevekster	11,9	4,36	-0,08	-1,0
<i>Sum korn og oljevekster</i>	<i>1298,2</i>		<i>-0,06</i>	<i>-72,7</i>

Tabell 1.12 Markedsordningen for korn, Kap. 4150, Post 80

Kap. 4150 Post 80 Markedsordningen for korn	Kvantum 1 000 tonn	Sats Kr / kg	Endring Kr / kg	Endring Mill. kr
Sildemel	16,8	0,00	0,00	0,0
Soyamel	173,0	0,90	0,00	0,0
Urea	3,8	2,60	0,00	0,0
Fôrhvete	0,0	0,00	0,00	0,0
Andre fôrstoffer	0,0	0,00	0,00	0,0
Mel av hvitfiskavfall (refusjon)	0,0	0,00	0,00	0,0
Sum kap 4150.80				0,0
Anslag endring i kraftfôrpris			-0,04	

Tabell 1.13 Tilskudd til ull

Post 73.11 Tilskudd til norsk ull	Kvantum Mill. kg	Sats Kr / kg	Satsendring Kr / kg	Totalendring Mill. kr
Ull	4,931	32,00	-1,00	-4,9

Tabell 1.14 Pristilskudd, melk

Post 73.13 Pristilskudd, melk	Kvantum Mill. l.	Gjeld. sats Kr / l	Satsendring Kr / l	Totalendring Mill. kr
Grunntilskudd geitmelk	20,0	1,844	0,256	5,1
Distriktstilskudd				
Sone A og 0	182,3	0,00	0,00	0,0
Sone B	322,8	0,08	0,00	0,0
Sone C	245,2	0,23	0,00	0,0
Sone D	522,4	0,32	0,00	0,0
Sone E	117,1	0,42	0,00	0,0
Sone F	52,7	0,55	0,00	0,0
Sone G	59,6	0,80	0,00	0,0
Sone H	4,0	1,01	0,00	0,0
Sone I	11,9	1,59	0,00	0,0
Sone J	11,7	1,68	0,00	0,0
Hjemmeprodusert ost/smør			0,0	
Sum distriktstilskudd, melk	1 529,7		0,00	0,0
<i>Sum post 73.13 Pristilskudd melk</i>				<i>5,1</i>

Tabell 1.15 Pristilskudd, kjøtt

Post 73.15 Pristilskudd, kjøtt	Kvantum Mill. kg	Gjeld.sats Kr / kg	Satsendring Kr / kg	Totalendring Mill. kr
Grunntilskudd, kjøtt				
Sau	24,2	3,81	0,00	0,0
Geit	0,2	5,15	0,00	0,0
Sum grunntilskudd, kjøtt	24,4			0,0
Distriktstilskudd, kjøtt				
Sone 1	21,4	0,00	0,00	0,0
Sone 2	56,7	4,05	0,00	0,0
Sone 3	19,1	6,55	0,00	0,0
Sone 4	7,4	10,50	0,00	0,0
Sone 5	0,9	11,10	0,00	0,0
Sau, sone 4	3,2	12,50	0,00	0,0
Sau, sone 5	0,7	13,00	0,00	0,0
Gris Vestlandet	5,7	0,54	0,00	0,0
Gris, sone 4 og 5	5,1	5,40	0,00	0,0
Kylling og kalkun, Vestl./Trl.	11,7	0,20	0,00	0,0
Sum distriktstilskudd, kjøtt	131,9			0,0
<i>Sum post 73.15 Pristilskudd kjøtt</i>				<i>0,0</i>

Tabell 1.16 Pristilskudd, egg

Post 73.16 Distriktstilskudd egg	Kvantum Mill. kg	Gjeld. sats Kr / kg	Satsendring Kr / kg	Total Mill. kr
Vestl., Tr.l.	9,8	0,40	0,00	0,0
Nord Norge	1,5	0,40	0,60	0,9
<i>Sum Post 73.16 Distriktstilskudd egg</i>				<i>0,9</i>

Tabell 1.17 Frakttilskudd, korn

Post 73.18 Frakt tilskudd, korn	Endring Mill. kr
Innfrakt	0,0
Mellomfrakt	-7,0
Stedsfrakt	0,0
<i>Sum Post 73.18 Frakt tilskudd, korn</i>	<i>-7,0</i>

Tabell 1.18 Prisnedskrivning norsk korn

Post 73.19 Prisnedskrivning norsk korn	Kvantum 1 000 tonn	Sats Kr / kg	Endring Kr / kg	Endring Mill. kr
Prisnedskrivning norsk korn	1221,4	0,34	0,00	0,0
Prisnedskrivning norsk oljefrø	11,9	1,55	0,00	0,0
<i>Sum Post 73.19 Prisnedskrivning norsk korn</i>				<i>0,0</i>

Tabell 1.19 Driftstilskudd, melk og ammeku

Post 74. 11 Driftstilskudd, melk og ammeku	Antall	Sats Kr/bruk/dyr	Sats- endring	Nye satser Kr/bruk/dyr	Endring Mill. kr	
Kumelk Oslofjorden	Antall bruk:	629	64 000	-5 000	59 000	-3,1
	Antall dyr:	4	12 800	-1 000	11 800	0,0
Kumelk rest Sør-Norge	Antall bruk:	14 281	59 000	-5 000	54 000	-71,4
	Antall dyr:	455	11 800	-1 000	10 800	-0,5
Kumelk Nord-Norge	Antall bruk:	1 780	65 000	-5 000	60 000	-8,9
	Antall dyr:	53	13 000	-1 000	12 000	-0,1
Geitemelk	Antall bruk:	544	65 000	-5 000	60 000	-2,7
	Antall dyr:	25	2 407	-185	2 222	0,0
<i>Samdrifter kumelk</i>						
Sør-Norge	Antall medlemmer: 2	845	163 000	-20 000	143 000	-16,9
	Antall medlemmer: 3	132	217 000	-26 000	191 000	-3,4
	Flere enn 3 medl.	13	217 000	-26 000	191 000	-0,3
Nord-Norge	Antall medlemmer: 2	51	175 000	-20 000	155 000	-1,0
	Antall medlemmer: 3	5	235 000	-26 000	209 000	-0,1
	Flere enn 3 medl.	0	235 000	-26 000	209 000	0,0
<i>Samdrifter geitemelk</i>						
	Antall medlemmer: 2	2	175 000	-20 000	155 000	0,0
	Antall medlemmer: 3	0	235 000	-26 000	209 000	0,0
<i>Ammekyr</i>						
6-40 kyr	Antall bruk	2 668				
6-40 kyr	Antall dyr	33 783	1 000	125	1 125	4,2
40 og flere kyr	Antall bruk	57	40 000	5 000	45 000	0,3
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser					-44,0	
<i>Sum driftstilskudd, melk og ammeku</i>		<i>21 544</i>			<i>-147,9</i>	

Tabell 1.20 Tilskudd til husdyr

Post 74.14 Produksjonstilskudd, husdyr	Intervall		Antall dyr	Sats Kr/dyr	Endring Kr/dyr	Nye satser Kr/dyr	Endring Mill. kr
	Fra	Til					
Mjølkeku og ammeku (brukmedmelkeprod)	1	16	234 213	3 330	-310	3 020	-72,6
	17	25	35 889	2 000	-370	1 630	-13,3
	26	50	14 117	1 000	-570	430	-8,0
Sum			284 219				-93,9
Storfe	1	250	615 710	768	27	795	16,6
Mjølkegeit	1	125	45 087	1195	-177	1 018	-8,0
	126	250	644	725	-200	525	-0,1
Sum			45 730				-8,1
Ammekyr,spesialisert (utenf. Melkebruk)	1	16	34 852	3 330	-310	3 020	-10,8
	17	25	4 040	2 000	-370	1 630	-1,5
	26	50	2 642	1 000	-570	430	-1,5
Sum			41 533				-13,8
Sau over 1 år pr 1.jan og ammegeiter	1	75	689 811	591	-21	570	-14,5
	76	200	89 273	134	-21	113	-1,9
	201	300	2 744	35	-35	0	-0,1
Sum			781 828				-16,5
Lammeslakt omlegging	kval. O og bedre		788 447	120	3	123	2,4
	kval. O- og P+		193 000	60		60	0,0
	Kval P og P-		50 000	60	-60	0	-3,0
	Kjeslakt over 3,5 kg		7 158	60		60	0,0
Sum			1 038 605				-0,6
Avlsgris Sør-Norge	1	25	37 587	832	-232	600	-8,7
Avlsgris Nord-Norge	1	25	2 667	1 122	-232	890	-0,6
Avlsgris 26-70	26	70	17 543	832	-232	600	-4,1
Sum			57 797				-13,4
Slaktegris	1	1400	1 286 609	40	-12	28	-15,4
Verpehøner Sør-Norge	1	1 000	937 618	16	-4	12	-3,8
Verpehøner Nord-Norge	1	1 000	45 351	30	-4	26	-0,2
Verpehøner, landet	1 001	5 000	1 830 170	16	-4	12	-7,3
Sum			2 813 139				-11,3
Unghester < 3 år			5 000	0	1 000	1 000	5,0
Hest	1	40	23 599	400	-400	0	-9,4
Utmarksbeite:	Kyr, storfe, hest		225 086	250	0	250	0,0
	Sau, lam, geit		2 146 750	84	0	84	0,0
	Sum		2 371 836				0,0
Beløpsavgrensing, utenom utmarksbeite				150 000	50 000	200 000	7,9
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser							-21,0
Innsparing omstillingsprogram melkegeit							-2,0
Bunnfradrag, pensjonisttrekk m.v.			54 939	6 000	500	5 500	9,6
<i>Sum produksjonstilskudd, husdyr</i>			<i>5 168 335</i>				<i>-166,3</i>

Tabell 1.21 Areal- og kulturlandskapstilskudd

Post. 74.17 Areal- og kulturlandskapstilskudd	Ant.	Sats Kr/daa	Endring Kr/daa	Ny sats Kr/daa	Endring Mill. kr
Kulturlandskapstilskudd alt areal	9 691 955	200	0	200	0,0
Bunnfradrag, pensjonisttrekk m.v.	54 939	6 000	500	5 500	17,9
Arealtilskudd, grovfôr	6 089 927				-23,2
Arealtilskudd, korn	3 352 842				50,1
Arealtilskudd, potet	145 103				-4,2
Arealtilskudd, grønnsaker	54 069				-7,9
AK-tilskudd, frukt, bær og planteskoleareal	50 014				-5,0
Justert bevilgningsbehov overført regionale miljøprogram					-11,1
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser					-16,9
<i>Sum, AK-tilskudd</i>	<i>9691955</i>				<i>-0,2</i>

Tabell 1.22 Andre arealbaserte tilskuddsordninger

Post. 74.18 Andre arealbaserte tilskuddsordninger	Ant.	Sats Kr/daa	Endring Kr/daa	Ny sats Kr/daa	Endring Mill. kr
Tilskudd til fôr i fjellet					0,0
Tilskudd til brattlendte bruk	160 065	210	0	210	0,0
Seterdrift (pr. bruk)	1 488	13 000	0	13 000	0,0
Endret jordarbeiding					
Ordninger Hedmark og Hordaland overført reg. miljøprogram					-37,0
Justert bevilgningsbehov, overført reg. miljøprogram					-8,0
<i>Sum, andre arealbaserte tilskuddsordninger</i>					<i>-45,0</i>

Tabell 1.23 Arealtilskudd, grovfôr

			Ant. daa	Sats Kr/daa	Endring Kr/daa	Ny sats Kr/daa	Endring Mill. kr
Sone 1	0 - 200	dekar	277 378	87	-12	75	-3,3
	over 200	dekar	50 393	0	50	50	2,5
	Sum		327 770				-0,8
Sone 2	0 - 200	dekar	254 194	12	-12	0	-3,1
	over 200	dekar	59 530	0	0	0	0,0
	Sum		313 724				-3,1
Sone 3	0 - 200	dekar	444 413	111	-12	99	-5,3
	over 200	dekar	75 379	0	50	50	3,8
	Sum		519 792				-1,6
Sone 4	0 - 200	dekar	433 947	111	-12	99	-5,2
	over 200	dekar	86 365	0	50	50	4,3
	Sum		520 312				-0,9
Sone 5	0 - 200	dekar	3 124 291	203	-12	191	-37,5
	over 200	dekar	391 750	0	50	50	19,6
	Sum		3 516 041				-17,9
Sone 6	0 - 200	dekar	606 978	238	-12	226	-7,3
	over 200	dekar	159 029	0	50	50	8,0
	Sum		766 007				0,7
Sone 7	0 - 200	dekar	95 682	268	-12	256	-1,1
	over 200	dekar	30 599	0	50	50	1,5
	Sum		126 281				0,4
<i>Sum arealtilskudd grovfôr alle soner</i>			<i>6 089 927</i>				<i>-23,2</i>

Tabell 1.24 Arealtilskudd, korn

	Ant. daa	Sats Kr/daa	Endring Kr/daa	Ny sats Kr/daa	Endring Mill. kr
Sone 1	1 433 584	60	18	78	25,8
Sone 2	45 128	116	14	130	0,6
Sone 3	1 240 453	116	14	130	17,4
Sone 4	418 577	210	10	220	4,2
Sone 5	210 659	210	10	220	2,1
Sone 6	3 780	210	10	220	0,0
Sone 7	661	210	10	220	0,0
<i>Sum arealtilskudd korn, alle soner</i>	<i>3 352 842</i>		<i>15</i>		<i>50,1</i>

Tabell 1.25 Arealtilskudd, potet

	Ant. daa	Sats Kr/daa	Endring Kr/daa	Ny sats Kr/daa	Endring Mill. kr
Sone 1	36 628	79	-29	50	-1,1
Sone 2	9 675	79	-29	50	-0,3
Sone 3	59 291	79	-29	50	-1,7
Sone 4	15 822	79	-29	50	-0,5
Sone 5	16 463	79	-29	50	-0,5
Sone 6	6 592	900	0	900	0,0
Sone 7	632	1 200	-300	900	-0,2
<i>Sum arealtilskudd poteter, alle soner</i>	<i>145 103</i>				<i>-4,2</i>

Tabell 1.26 Arealtilskudd, grønnsaker

			Ant. daa	Sats Kr/daa	Endring Kr/daa	Ny sats Kr/daa	Endring Mill. kr
Sone 1	0 - 30	dekar	10 914	600	-200	400	-2,2
	over 30	dekar	17 434	100	-100	0	-1,7
	Sum		28 348				-3,9
Sone 2	0 - 30	dekar	3 001	600	-200	400	-0,6
	over 30	dekar	3 810	100	-100	0	-0,4
	Sum		6 811				-1,0
Sone 3	0 - 30	dekar	3 871	600	-200	400	-0,8
	over 30	dekar	4 958	100	-100	0	-0,5
	Sum		8 829				-1,3
Sone 4	0 - 30	dekar	3 248	600	-200	400	-0,6
	over 30	dekar	1 742	100	-100	0	-0,2
	Sum		4 990				-0,8
Sone 5	0 - 30	dekar	3 043	600	-200	400	-0,6
	over 30	dekar	1 371	100	-100	0	-0,1
	Sum		4 414				-0,7
Sone 6	0 - 30	dekar	620	1 700	-200	1500	-0,1
	over 30	dekar	39	100	-100	0	0,0
	Sum		659				-0,1
Sone 7	0 - 30	dekar	18	1 700	-200	1500	0,0
	over 30	dekar	0	100	-100	0	0,0
	Sum		18				0,0
<i>Sum arealtilskudd grønnsaker, alle soner</i>			<i>54 069</i>				<i>-7,9</i>

Tabell 1.27 Arealtilskudd, frukt og bær

			Ant. daa	Sats Kr/daa	Endring Kr/daa	Ny sats Kr/daa	Endring Mill. kr
Sone 1	0 - 30	dekar	8 078	600	-100	500	-0,8
	over 30	dekar	7 630	100	-100	0	-0,8
	Sum		15 708				-1,6
Sone 2	0 - 30	dekar	517	600	-100	500	-0,1
	over 30	dekar	212	100	-100	0	0,0
	Sum		729				-0,1
Sone 3	0 - 30	dekar	4 925	600	-100	500	-0,5
	over 30	dekar	3 576	100	-100	0	-0,4
	Sum		8 501				-0,9
Sone 4	0 - 30	dekar	1 153	600	-100	500	-0,1
	over 30	dekar	673	100	-100	0	-0,1
	Sum		1 826				-0,2
Sone 5	0 - 30	dekar	19 251	600	-100	500	-1,9
	over 30	dekar	3 457	100	-100	0	-0,3
	Sum		22 708				-2,3
Sone 6	0 - 30	dekar	516	1 200	-100	1100	-0,1
	over 30	dekar	0	100	-100	0	0,0
	Sum		516				-0,1
Sone 7	0 - 30	dekar	26	1 200	-100	1100	0,0
	over 30	dekar	0	100	-100	0	0,0
	Sum		26				0,0
<i>Sum arealtilskudd frukt og bær, alle soner</i>			50 014				-5,0

Utslag av endringene på referansebrukene

BFJs sekretariat har beregnet utslaget av rammeendringene på referansebrukene, som er basert på NILFs driftsgranskinger. Tabellen nedenfor viser det isolerte utslaget av de foreslåtte pris- og tilskudds-endringene i årets avtale. Beregningene gir ikke noe anslag på inntektsutviklingen i forhold til året før. Disse beregningene er kvantumsfaste og fanger ikke opp effektene av tilpasninger, verken på inntekts- eller kostnadssiden. De årlige produktivitetendringene som er en del av Budsjettnemndas grunnlagsmateriale er ikke regnet fram til 2005.

Tabell 1.28 Beregnet utslag av avtalen på referansebrukene. Kroner pr. årsverk

		Før oppgjør 2004 ekskl. skatt	Før oppgjør 2004 inkl. skatt ¹⁾	Årsutslag avtalen
1	Melk og storfeslakt, 16 årskyr	165 500	179 400	-1 800
2	Korn, 289 dekar korn	147 500	181 700	-1 200
3	Sau, 114 vinterfôra sauer	101 400	118 400	-2 200
4	Melkeproduksjon geit, 78 årsgeiter	166 200	182 700	-3 200
5	Svin og korn, 34 avlssvin + 263 dekar	264 100	280 300	-8 400
6	Egg og korn, 2800 høner 201 daa korn	173 800	193 900	-8 800
7	Poteter og korn, 82 daa poteter+291 daa	178 800	198 300	100
8	Storfeslakt/ammeku, 12 ammekyr	88 300	107 500	-2 300
9	Frukt/bær og sau/geit	159 000	174 900	-2 500
10	Melk og storfe, < 15 årskyr (12 årskyr)	145 800	161 200	-2 500
11	Melk og storfe, >15 årskyr (20 årskyr)	181 800	194 500	-500
12	40 største melkebruk (28 årskyr)	207 200	218 700	0
13	Melk og storfe, 19,8 årskyr Østl. flat	181 600	195 000	-1 200
14	Melk og storfe, 15,0 årskyr Østl andre	147 200	160 800	-2 100
15	Melk og storfe, 25,7 årskyr Jæren	209 100	221 700	-2 200
16	Melk og storfe, 14,8 årskyr Agder/Roga.	145 800	160 200	-2 200
17	Melk og storfe, 14,1 årskyr Vestlandet	152 300	167 600	-2 300
18	Melk og storfe, 16,2 årskyr Trøndelag	173 800	187 400	-1 500
19	Melk og storfe, 14,8 årskyr Nord-Norge	177 600	191 000	-300
20	Korn. < 400 dekar korn (229 daa) Østl.	99 600	133 300	-2 700
21	Korn. > 400 dekar korn (486 daa) Østl.	202 900	231 500	-3 200
22	Korn og korn/svin, 258 daa + 16 avlssvin	268 900	296 200	-6 600
23	Sau. 81 vinterfôra sauer	52 800	66 100	-2 000
24	Sau. 107 vinterfôra sauer	111 300	130 000	-2 100
25	25 største sauebruk. 179 vinterfôra sauer	133 900	151 200	-2 200

¹⁾ Inkl. inntektsverdien før skatt av jordbruksfradraget, beregnet av Budsjettnemnda for jordbruket.